ڕێکخراوی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان

کوردستان

www.kurdistanukurd.com

ژمارە ٨٢٢ پێنج شەممە ١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدرالدا

چارەنووسی مرۆڤکوژەکەی کۆماری ئیسلامی ٢

مرۆڤکوژی لە کوردستان پەیژەی سەرکەوتنی کاربەدەستانی ڕێژیم ٥

تووندوتیژی و بەرهەمهێنانەوەی لە کۆمەڵگەدا ٦

لە «ئاسمیلاسیۆن» ڕا هەتا «زەویی سووتاو» ٨

کۆنت لوئیس:

ڕێبەرانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هەر هەموو بکوژ و جینایەتکارن

خومەینییش مرۆڤکوژ بوو، هەروەک سەرکۆماری ئێستای ڕێژیم

کۆنت لوئیس، پاریزەری سوئێدیی قوربانییانی کۆمەڵکوژیی زیندانیانی سیاسی ئێران لە دادگای حەمید نووری ڕایگەیاند کوشتاری بەکۆمەڵی ساڵی ٦٧ تەنیا تاوانی چەند کەس لە سیستمی کۆماری ئیسلامیدا نەبوو، بەڵکوو تاوانێک بوو کە تەواوەتیی سیستمی سیاسیی کۆماری ئیسلامیی لەپشت بوو.

کۆنت لۆئیس، لە دواهەمین ڕۆژی کاری دادگا و لە پرێس‌کۆنفرانسێکدا گوتی: ئەوە نەک حەمید نووری، بەڵکوو کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە لە سۆئێد دادگایی دەکرێ. ئەو گوتی لە ماوەی٩٠ ڕۆژی ئەم دادگاییەدا ئێمە بەڵگەی زۆر بەهێزمان خستەڕوو کە ئەم بەڵگانە هەر دژی حەمید نووری نەبوو، بەڵکوو تەواوەتیی کۆماری ئیسلامیی بردە ژێر پرسیار. حەمید نوری بەتەنیا بایەخێکی ئەوتۆی نییە، ئەو بەشێکی زۆر بچووکی دەزگای سەرکوتی کۆماری ئیسلامییە و ئێمە توانیمان تەواوەتیی ئەو نیزامە سیاسییە لە بەردەم دادگادا مەحاکمە بکەین.

کۆنت لوئیس لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا گوتی لە ڕەوتی دادگادا یەکێک لە شایەتحاڵەکان خومەینی، ڕێبەری پێشووی ڕێژیمی کۆماریی ئیسلامیی وەک جەللاد و مرۆڤکوژ ناو برد و دادوەر پێی وابوو نابێ لەسەر خومەینی قسەیەکی وا بکرێت، بەڵام ئێمە توانیمان بە بەڵگەی زۆرەوە بیسەلمێنین کە نەک هەر خومەینی، بەڵکوو ڕەئیسی، سەرۆک کۆماری ئێستای کۆماری ئیسلامییش بۆخۆی یەک لە جەلادەکانە.

ئەو گوتی بۆ من شانازییە کە توانیم پاریزەری کۆمەڵێکی زۆر لە قوربانییان و بنەماڵەی زیاندیتووانی کۆمەڵکوژییەکەی زیندانیانی سیاسیی ساڵی ١٣٦٧ی هەتاوی بم ، هەروەها ڕاستە کە من وەکیلی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلق بووم لەو دادگایەدا، بەڵام لە ڕاستیدا بەبێ جیاوازی وەکالەتی هەموو قوربانییەکانی ئەو جینایەتەی کۆماری ئیسلامییم کردوە، لەبەر ئەوەی هەموومان لەسەر ئەم خاڵە کۆکین کە ئەم ڕێژیمە مرۆڤکوژ و یەکجار زۆر خراپە و دەبێ بڕووخێ.

جێی باسە کە ڕۆژی ٢٣ی پووشپەڕی مانگی داهاتوو حوکمی کۆتایی لەسەر ئەم تاوانبارە دەردەچێ.

سەروتار

خامنەیی و ڕێژیمەکەی لە خەونی جەمسەربەندیی جیهانیدا

کەماڵ کەریمی

کاتێک دیکتاتۆرەکان بێهیوا دەبن لە خەڵکی وڵاتەکەیان ئیدی بیر و زەینیان دەچێتە سەر پشتیوانی دەرەکی. ئەمەش ئێستا لە بیر و سیاسەتەکانی خامنەییدا بەڕوونی دەبیندرێ. سەردەمانێک خومەینی کە پێی وابوو شۆڕشە ئیسلامییەکەی ئەو بووەتە خاوەن پێگەیەکی بەهێز لەنێو خەڵکی ئێران و موسوڵمانانی وڵاتانی دەوروبەر، ئامۆژگاریی وڵاتانی جیهانی دەکرد کە بێنە سەر ڕێی ڕاست و ئەوەش بەو مانا بوو کە ڕێبازە شۆڕشگێڕییەکەی ئەو قبووڵ بکەن. ئەو لە دژایەتیی کۆمۆنیزم و سەرمایەداریدا، دروشمی نە شەرقی، نە غەربیی کردە پیناسەی سیاسەتەکانی. ئەم دروشمەی خومەینی بە مانای هێنانەئارای مۆدێلێکی نوی بوو لە حوکمڕانی، کە خراپەکانی ئەو دوو سیستمەی لەو دوو بەشەی جیهاندا ڕەد دەکردەوە بەبێ ئەوەی چاکەیەکیان لێ بەدی بکا. بەڵام ئێستا دەوران گۆڕاوە و خامنەیی کە لە جێی ڕێبەری شۆڕشی ئیسلامی دانیشتوە ڕێگەیەکی تری گرتووەتەبەر، بەڵکوو ئەگەر لەگەڵ ڕۆژاوا بۆی نەچێتە سەر، هەر نەبێ ڕۆژهەڵات لە کیس خۆی نەدا. بۆ گەیشتن بەو مەبەستەش چاو لە فرتوفێڵەکان و بەتاڵانبردنی سەرمایەی وڵاتەکەشی لەلایەن دۆستە شەرقییەکانیەوە دەنووقێنێ.

هۆکاری گرتنەپێشی ئەم سیاسەتە ڕوونە. خامنەیی و دەستوپێوەندەکانی بەباشی لەوە تێگەیشتوون کە دوای زیاتر لە چوار دەیە دەسەڵاتداریان هیچ پێگەیەکی شەرعی و یاساییان لەنێو خەڵکی ئێراندا نەماوە. خەڵکێک کە بۆ ڕووخانی ڕێژیمی شا و هێنانەئارای نەزمێکی نوێی دەسەڵاتداری کە پاریزەری مافەکانیان بێ شۆڕشیان کرد و دواتر بۆ پاراستنی نیشتمانەکەیان لە شەڕی عێراقدا گیان و ماڵیان بەخشی، ئێستا هیچ متمانەیەکیان بە خامنەیی و تاقمە دز، تاڵانچی و ماڵخۆرەکانی دەوروبەری نەماوە. ئەوان بۆ دەربڕینی ئەم بڕوایەی خۆیان و نیشاندانی ناڕەزایەتییان لە دەسەڵاتداران ڕۆژانە ل سەر شەقامن و هاواری بەدەستهێنانەوەی مافەکانیان دەکەن. بۆیە سەیر نییە کاتێک خامنەیی ...

دریژە لە لاپەڕەی ٢

کوردستان
ژمارە ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

◆ درێژەی سەروتار

خامنەیی و ڕێژیمەکەی لە خەونی جەمسەربەندیی جیهانیدا

... دەبینێ لەوە زیاتر ناتوانێ خەڵک فریو بدا و پشتیبان پێ ببەستێ، وەک هەر دیکتاتۆرێکی دیکە پەنا دەباتە بەر سەودا و سازان لەگەڵ لایەنێکی بەهێزی جیهانی کە ئێستا بۆ ئەو، چین و ڕووسییە لە پێشەنگیان‌دان و دروشمی نە شەرقی نە غەربی بە جۆرێک کە خۆیان و لاینگرانیانی پێ فریو بدەن، تەفسیر دەکەن. لە کاتێکدا وڵاتێکی گەورەی وەک چین کە ئێستاش لەلایەن حیزبی کۆمۆنیستەوە و بە پێداگری لەسەر پاراستنی بناخە فکرییەکانی ئەو حیزبە بەڕێوە دەبرێ، ئێران گەورەترین ڕێککەوتننامەی ئەمنی و ئابووریی لەگەڵ واژۆ کردوە. ڕێککەوتننامەیەک کە بە ڕای زۆربەی شارەزایانی ئابووری کەمترین خێری بۆ خەڵکی ئێران دەگەڕێتەوە و تەنیا لایەنی پشتیوانیی سیاسیی چین بۆ ڕێبەرانی ئێران گرینگە هەتا لە تەریکمانەوەیان لە کۆمەڵگەی جیهانی بێنە دەرەوە. بەڵام ڕاوێژکارەکانی خامنەیی لە باس لەسەر شەرق تەنیا دێنە سەر باسی پێوەندییەکانیان لەگەڵ ڕووسیە و دەڵێن کە، ئەم سیاسەتە دروشمی نە شەرقی نە غەربیی نیزام نابەنە ژێر پرسیار، چونکە ڕووسیەی ئێستا شۆڕەویی کۆمۆنیستیی جاران نییە. ئەمەش بەو مانایە دێ کە دژایەتیی ڕێبەرانی نیزام وەک ئیدیعایان دەکرد، لەگەڵ سەرمایەداری و بە وتەی ئەوان ئێستێکباری جیهانی نییە ڕووسیە با وڵاتێکی سەرمایەداریش بێ، دەتوانی دۆستی ئەوان بێ!

ئەم بابەتە بەتایبەت لە دژایەتی لەگەڵ ئەمریکا و ڕۆژاوادا، بە ناوی سیاسەتی ڕوانین بەرەو ڕۆژهەلات (نگاە بە شرق) هەمیشە لە بیر و زەینی خامنەییدا بووە و تەبلیغاتی بۆ کراوە. بەڵام ئەوەی کە یارمەتیی دا هەتا بەئاشکرا بێتە گۆ و دڵخۆشیی خۆی لێ دەربخا، هێرشی ڕووسیە بۆ سەر ئۆکراین بوو کە لەگەڵ بەرەنگاری و بەربەرەکانیی دەوڵەت و خەڵکی ئۆکراین ڕووبەڕوو بوو. بە دوای دەستپێکردنی ئەم شەڕە خامنەیی دەڵی کە "ڕووداوە سیاسی و نیزامییەکانی ئەم ڕۆژانە ئەو جۆرەی شکی بۆ دەچوو هەر ئەو سووڕانە مێژوویانەی جیهانن و دەبێ بەڕێبەرانمان بە ناسینی بەرە جیاوازەکان خۆیان ئامادە بکەن بۆ ڕۆڵگێڕان لە گۆڕانکارییەکاندا بە قازانجی بەرەی حەق" کە بەپێی پەیامە جۆراوجۆرەکانی کاربەدەستەکانی ڕێژیم ئەمە لە سەرکەوتنی ڕووسیەدا دەبیندرێ و ئاواتیشی بۆ دەخوازن. هەروەک لە مێدیا ڕەسمییەکانی ڕێژیمدا لێکدانەوەی بۆ دەکەن و دەڵێن "شەڕی ڕووسیە و ئۆکراین وەک هەنگاوی بەکردەیی قۆناغێکی نوێیە لە نەزمی جیهانی. ئەگەر ئەم شەڕە بە سەرکەوتنی ڕووسیە کۆتایی بێ بە مانای دروستبوونی شێوەیەکی نوێ لە نەزمی جیهانییە".

ئێستا ڕوونە کە خامنەیی و ڕێژیمەکەی ئەم نەزمە نوێیە لە دوو جەمسەری‌بوونی جیهاندا دەبینن و بە هیوان لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا، بوونی ئەوان لە یەکێک لەم جەمسەرانەدا ببێتە نەوایەک بۆ حەسانەوەیان و خۆدەربازکردن لەژێر فشارە نێودەوڵەتییەکان. بەبێ ئەوەی بیر لەوە بکەنەوە کە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لەمێژە ئەو پێگە جیهانییەی لە دەست داوە کە زلهێزەکان وەکوو هاوبەش و شەریکەبەشی خۆیان چاوی لێ بکەن و جگە لە بەستراوەیی و مالوێرانیی زیاتر هیچ بەرهەمێکی بۆ خەڵکی ئێران نابێ.

ئەزموونی دەیان وڵاتی جیهانی سێهەم لە سەردەمی جیهانی دوو جەمسەریدا ئەوەیان دەرخستوە کە بە خۆبەستنەوە بە جەمسەرەکانی ڕۆژاوا و ڕۆژهەڵات دەبنە بەشێک لە کەرەسەی جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی زلهێزەکان لە پێناو ستراتیژییەکانی ئەواندا. ئەگەر لە سەردەمی بوونی حکوومەتی شۆڕەویدا پشتیوانی شۆڕشی گەلانی بندەستی ئیمپریالیزمی ڕۆژاوایی بوون، ئێستا لە بوونی دوو جەمسەری سەرمایەداری دوای ئەو گۆڕانکاریی قوواڵانەی سێ دەیەی ڕابردوو، چاوەڕوانی ئەوەشیان لێ ناکرێ. هەر بۆیە پشتبەستن بە ئیرادەی خەڵکی وڵات و پاراستنی سەربەخۆیی و هەنگاونان بەرەو ئیدارەی وڵات لە ڕێگەی سیستمێکی دێموکراتیک باشترین ڕێگەیە بۆ خۆدوورخستنەوە لە ساتوسەودا جیهانییەکان و بردنە سەری توانای کایەکردنە لە مەیدانی گۆڕانکارییەکاندا. بابەتێک کە ئاخوندەکان هەر لە سەرەتاوە لێیان نەزانیوە و خەڵکی ئێران بۆ گێڕانەوەی پێگەی وڵاتەکەیان بۆ ئەو ئاستە دەبێ کۆسپی سەر ڕێگەیان کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە لەسەر ڕێگەیان لابەن.

خالید عەزیزی:

چاوەڕوانیمان لێتان هەیە کە زیاتر پشتیوانی جوولانەوەی بەرحەقی کورد بن

(پەیامی پیرۆزبایی سکرتێری گشتیی حیزب بۆ ئیمانوێل ماکرۆن سەرۆک‌کۆماری فەڕانسە)

بەڕێز ماکرۆن، سەرۆک‌کۆماری وڵاتی فەڕانسە!

بەبۆنەی سەرکەوتنی بەڕێزتان لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆک‌کۆماریی فەڕانسە و هەڵبژێرانەوەتان بۆ ئەو بەڕپرسایەتییە، لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بەگەرمی پیرۆزبایتان لێ دەکەم.

پێوەندیی مێژوویی ڕێبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بەتایبەت دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو لەگەڵ ڕێبەران و سیاسەتمەدارانی هەڵکەوتووی فەڕانسە لە دەیەکانی کۆتایی سەدەی بیستەمەوە ڕێز و خۆشەویستییەکی تایبەتی لە وڵاتەکەی ئێوە لەلای خەڵکی ئێمە دروست کردوە. هاوکات یارمەتییەکانی حکوومەتی فەڕانسە و کەسایەتییە دیارەکانی ئەم وڵاتە لە دوای شۆڕشی ١٩٧٩ی ئێران لە بواری جۆراوجۆردا بە حیزبی دێموکراتی کوردستان و جوولانەوەی کورد لە ئێران ئەو پێوەندییەی بەهێز کردوە و، لەگەڵ ئەوەشدا قورسایی فەڕانسە لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا چاوەڕوانیی خەڵکی کورد لە ئێرانی لە ئێوە زیاتر کردوە. بۆیە هیوادارم بە لەبەرچاوگرتنی ئەو پاشخانە لە پێوەندییەکان وەدەستهێنانی متمانەی دەنگدەران لەو هەڵبژاردنەدا هاندەر و پاڵپشتییەکی باش بێت بۆ بەڕێزتان لەپێناو پشتگیریی زیاتر لە جوولانەوەی بەرحەق و دێموکراتیکی کورد لە ئێران.

بەڕێز ماکرۆن!

وڵاتانی فەڕانسە بە بێشکەی ئازادی، دێموکراسی، ڕێزدانان لە بنەماکانی دێموکراسی، مافی مرۆڤ، یەکسانی و نەهێشتنی هەڵاواردنەکان ناسراوە و ئەو بایەخانە لەو وڵاتەدا یاسامەند بووە. بەڵام ئێوەش دەزانن کە لە کوردستان و ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامییدا ماف و ئازادی و دێموکراسی جێگەی خۆی بە ئیعدام و ئەشکەنجە، کوشتن و تۆقاندن، بێمافی و سەرکوتی ئازادییەکان داوە. بۆیە چاوەڕوانیی ئێمە لە بەڕێزتان ئەوەیە کە بە مەبەستی دابینکردنی ئازادی و دێموکراسی لە ئێران و؛ هەروەها دەستەبەرکردنی پشتیوانیی فەڕانسە لە دۆزی ڕەوا و مافخوازانەی نەتەوەی کورد لە ئێران، گوشاری زیاتر بخەنە سەر کۆماری ئیسلامی.

جارێکی دیکەش بەبۆنەی هەڵبژێرانەوەتان بە سەرۆک‌کۆماری فەڕانسە پیرۆزباییتان پێ دەڵێم و سەرکەوتنتان بۆ بەئاوات دەخوازم.

خالید عەزیزی
سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان
٢٦ی ئاپریلی ٢٠٢٢

چارەنووسی مرۆڤ‌کوژەکەی کۆماری ئیسلامی

حەسەن حاتەمی

خاتوو "کریستینا لیندهۆف کارڵسۆن"، سەرگرووپی چوار کەسیی دادگەستێنەکانی دادگایی‌کردنی حەمید نووری (عەبباسی) دوای تەواوبوونی پرۆسەی دادگایی و وەرگرتنی شایەتحاڵەکان داوای زۆرترین سزا (زیندانی هەتاهەتایی) لە تۆماس ساندر، قازی و سەرۆکی دادگاکە و ٦ کەسی دیکەی ئەندامانی "هەیئەت مونسیفە"، بۆ ناوبراو کرد. بەدوای ئەوەدا مێدیاکانی سۆئێد سەبارەت کردەوەکانی حەمید نووری کە لە دادگادا تاوانی "جینایەتی شەڕ" و "بەشداری لە کۆمەڵکوژیی بەئەنقەست"ی زیندانییە سیاسییەکان لە گەوهەردەشتی کەرجی لەسەر ساغ ببوەوە، بە "مرۆڤکوژ"ەکەی کۆماری ئیسلامییان ناو برد.

حەمید نووری کە لە زیندانداً بە حەمید عەبباسی خۆی ناساندبوو؛ لە شەممۆ ٩ی نۆڤیمبری ٢٠١٩ و لە کاتی سەفەر بۆ وڵاتی سوئێددا، بەحوکمی دادسەرا لە لایەن پۆلیسی ئەو وڵاتەوە، لە فرۆکەخانە دەسبەسەر کرا. ناوبراو بە پێی زانیاری و هاوکاریی سەرەتایی کوردێک (هێرش سادق ئەیووبی)، "زرِ زاوا"کەی و سکاڵای دوو زیندانیی پێشوو (ئیرەج میسداقی و حەمید ئەشتەری) کە لە زیندووماوەکانی کارەساتی کۆمەڵکوژییەکەی ١٣٦٧ی هەتاوی بوون؛ بە پشتبەستن بە "بنچینەی سەلاحییەتی نێونەتەوەیی" گیرا. پاشان لەلایەن دادگەستێنە بوێرەکانی سوئێدی، لە چوارچێوەی سەربەخۆیی بەشی قەزایی لە وڵاتێکی دێموکراتیکدا و دوای نزیکەی ٩ مانگ کاری دادگایی، ١٠٠ ڕۆژ کارکردن لەسەر بەڵگەکان و ٨٨ دانیشتنی گشتی و ئازاددا، بەپێی کۆمەڵێکی بەڵگەی نووسراوەیی وەک: کتێب و وتار، بیرەوەریی نووسراوی ژمارەیەک لە زیندانییەکان، لێکۆڵینەوەی مەیدانیی ڕێکخراوە جیهانییەکانی پشتیوانی لە مافی مرۆڤ، بونیادی بڕووەند، ڕێککخراوی عەدالەت بۆ ئێران، قسەکانی سکاڵاکار و شایەتحاڵە بانگکراوەکان بۆ دادگا و بنەماڵەی کۆژراوەکان، کارناسان و پسپۆرانی شەڕ، مامۆستایانی زانستگە و دروونناسان و ... قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی حەمید نووری بەڕێوەچوو. خاڵی سەرنجڕاکێش و بەڵگەی هەرە گرینگی حاشاهەڵنەگر و مەحکەمە پەسند دژی درۆیەکانی حەمید نووری کە لە چوارچێوەی "تەقییەی مەزهەبی- سیاسی" بۆ خۆشاردنەوە، حاشاکردن، هاوکاریی‌نەکردنی لەگەڵ پۆلیسی سوئێد و شاردنەوەی پێناسەی زیندان و ئاکار و کردەوە چەپەڵەکانی بۆ خۆدەربازکردن لە تیغی "عەدالەت؛ موبیلە تایبەتییەکەی خۆی یا بەقەولێک "کانگا زێڕەکە" بوو.

لە تەلەفوونەکەی حەمید نووریدا ٧٢٩١ پێوەندی جۆراجۆری دەنگی، کورتەنامە -کە ١٥٠ دانەیان پاککرابوونەوە و تەنیا ناوەکانیان مابوون- و ناوی زۆربەی بەڕپرسانی سەرووی دەزگای قەزایی و کاربەدەستانی زیندانی هەبوون. وەک: "ڕەئیسی، سەرکۆماری داندراوی خامنەیی، موحسینیی ئیژەیی، سەرۆکی ئیستای دەزگای قەزای، "قازی" محەممەد مەقیسە، کۆمەڵێک لە نیگابانە تایبەتییەکانیان (محافظان) و دەستوپێوەند و خزمەکانیان کە بەشی هەرە زۆریان لە کۆمەڵکوژیی زیندانیانی سیاسیدا بەشدار بوون. هەروەها دەنگی ژن و کچەکەشی لەبارەی پاککردنەوەی ئەو فایلانە بەشێک لەو هەمووە بەڵگانە بوون کە دژ بە ناوبراو بەکارهاتن.

گرینگیی ئەم کەیسە لە چی‌دایە؟

هەتا پێش گیرانی حەمید نووری، پێناسەی ئەو مۆرە بەڕواڵەت "پیاو چاک و خۆش لیباسە و بالا شمشاڵی و دەوڵەمەندە"، واتە "ئەو مارە سرِە چەند سەرە" بۆ زرِزاواکەی، هێرش سادق ئەیووبی کە هەموو جارێ بە هاوکاریی ئەو سەفەری کردبوو، نەناسراو بوو. تا ئەو کاتەی سادق سەفەری تاران دەکا و لەگەڵ یەکێک لە چوار کچی ژنە "صیغە"ییەکەی نووری ژیانی هاوبەشی پێک دێنێ و ڕۆژێک؛ لە کاتی نانخواردن لە ڕێستووڕانێکدا، کاتی هەستان و چوونە دەرێی نووری، دەمانچەکەی دەبێنێ کە لە لاکەلەکەی چەقاندوە! هەروەها، جارێک ژنە پێشووەکەی هێرش -کە منداڵێکی کچیشیان لێک هەیە- پێی دەڵێ ئەگە کەسێک لە خزم و ناسیارەکانت، لەسەر هەر تاوانێک بە کوشتن (ئیعدام) مەحکووم کرابێ، بابم بە پووڵ دەتوانێ حوکمەکە بگۆڕێ! تەنانەت دوای ئەوەش کە لە ساڵی ٢٠١٨دا کێشەی نێوان هێرش و هاوژینەکەی دەبێتە هۆی جیابوونەوەیان لە یەکتری؛ پێوەندییەکانی هێرش لەگەڵ نووری هەر بەردەوامە. بەڵام خزمێکی هێرش کە لە بەشی قەزایی کار دەکا، ئاگاداری دەکایەوە کە وشیاری خۆت بە ئەو "نووری"یە، مەترسیدارە! ئەو جار هێرش دەکەوێتە پێوشوێنی حەمید نووری و لە وتارێکی "ئیرەج میسداقی"دا، ناوەکەی دەبیننێ. هێرش ئادرەسی میساقی دەبینێتەوە، نامەی بۆ دەنووسێ و دوای نامەکەی یەکتر دەبیین. بەمجۆرە ڕەخساری ڕاستەقینەکەی کۆنەخزمەکەی بۆ دەردەکەوێ. بەڵام، دوای گیران و پتر لە ٢ ساڵ بەندکرانی نووری و لێپێچینەوەکانی پولیس و نزیک ٩ مانگ کاری دادگادا، ئێستا نیزیکەی ١٠ هەزار لاپەرە بەڵگە و زانیاری لەسەر کارنامەی حەمید نووری و ژمارەیەک لە هاوکارەکانی و جیناییەتەکانی ڕێژیم لە سێ زیندانی ئیڤین، گەوهەردەشت و قزڵحەساردا لە بەردەستە.

هەموو دانیشتنەکانی دادگا بە دەنگ و ڕەنگ تۆمار کراون و ئەگەر ڕۆژێک ئیزنی بڵاوبوونەوەیان بدرێتێ، بیروڕای سوئێد و خەڵکانی جیهان ئەویش لە ڕێگەی میدیای کەم پێچووپەنا و ڕووندا، پتری لێی ئاگادار دەبن و دیوی شاراوەی دیمەنەکانیان کە لە هەر دوو کۆمەڵە لێپێچینەوەکان (پۆلیس ٣٥ دانیشتن و دادگەستێنەکان ٨٦ دانیشتن) دا پتر بۆ دەردەکەوێ. ئەوکات دەبینن جینایتکارەکانی ڕێژیم کە خوێنی زیندانیانی سیاسییان لە شووشە کردوە و "شەلم کوێرم کەس نابوێرم" و بە ناوی "بسم الله قاصم الجبارین" بەربوونەتە گیانی بەندییە سیاسییەکان کە حەمید نووری یەک لەوان بوو، چۆن لەو دادگاییەدا کەسێکی دیکەی پێچەوانەی کەسایەتیی خۆی دەنوێنێ. ئەوەی گرینگە ئەوەیە کە بەشی قەزایی سوئێد، بەشێوەی زۆر مرۆڤانە، بەبێ ئەشکەنجە و گوشار و تەنیا بە پشتبەستن بە بەڵگە و شایەتحاڵ و بە خەرجکردنی بەملیۆن کرۆنی سوئێدی کەیسی نووریی کردە هیوایەک بۆ دادپەروەری و مافئەستێنی.

وانەیەکی دیکەی گرینگ و جێی سەرنج ئەوەیە کە سیستمی دێمۆکراتیکی سوئێد لەسەر "بنچینەی سەلاحییەتی نیونەتەوەیی" بەڵگەنامەی دوو کەس لە زیندانییە بەڕابردوویەکانی ئێرانی کە لەبەر زۆڵم و زۆری و توتالیتاریزمی کۆماری ئیسلامی وڵاتیان جێ هێشتووە، بە هێند وەردەگرێ و ڕووداوی کوشتاری بەکۆمەڵی زیندانییە سیاسییەکان دەکاتە کەسێکی قانوونی و ڕێگە دەدا تۆمەتبارێکی ئەو کەیسە کە سەردانی وڵاتەکەیان دەکا دەسبەسەر بکرێ و لەو تاوانە بکۆڵێتەوە و هەتا دواوێستگە بە ئەنجامی بگەیەنێ.

حەمید نووری و حوکمی دادگا

ئەگە ئەو داوا پێشنیارییەی "تووندترین سزا" کە لە وڵاتی سوئێد بەندکرانی هەتاهەتاییە، لەلایەن لێژنەی سەرۆکایەتیی دادگاوە پەسند بکرێ، ئەوە سەرکەوتنی گرینگی هەوڵێکی نزیک ٣ ساڵە دەبێ کە ناوی "بزووتنەوەی دادخوازی"ی لەسەر داندراوە. هەروەها ئەو حوکمە سوکنایییەک دەبەخشێتە دەروونی بنەماڵە و قوربانییانی کوشتاریی بەکۆمەڵی زیندانییە سیاسییەکان و ڕزگاربووەکانی دیکەی ئەو ڕووداوە و ئەو پەیامەش دەدا کە تاوانبارەکان ناتوانن لە سۆنگەی تێپەڕینی کاتەوە لە سزای تاوان و کردەوە و ئەو جینایەتەی کردوویەتی دەربازی ببێت.

دادگاییکردنی حەمید نووری هاوکات دادگاییکردنی کۆماری ئیسلامییە و پەسندکردنی ئەو بڕیارە سزادانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانیشە و لەگەڵ مێژووسازی و لێکەوتە سیاسییەکانیدا ئەو هیوایە دروست دەکا کە ئەو تیمەی ئەوکات لە زیندانی گەوهەردەشت، ئەو کارەساتەیان خولقاندوە، بە "کوشتاری دەوڵەتی" حیسێب بکرێ و وەک: حوکمی دادگای موابێتی ئاڵمان لە کەیسی میکۆنۆسدا، جگە لە حەمید نووری (عەبباسی)، هەئیەتی مەرگی ئەوکات: حوسینعەلیی نەییری، ئیبراهیم ڕەئیسی، فەریدوون ئیشراقی و مستەفا پورمحەممەدی و بەرپرسانی زیندان ناسریان (محەممەد مەقیسە)، داود لەشکری و چەند کەسی دیکە کە سەرکوتکار و زیندانیکوژ بوون، بە تاوانبار بناسرێن و حوکمی گیرانی نێونەتەوییان بۆ دەربچێ.

کورد لەو کەیسەدا

حەمیدی نووری لە کاتی یەکەم بەرگریی لە خۆی لە جەلەسەی ٤٣دا، حاشای لەو کارەساتە گەورەیەی ساڵی ١٣٦٧ دەکرد و وەک "یووران یالمارشۆن"، یەکەمین پاریزەری ئەو پەروەندیە گوتی: ئەوجۆرە کەسانە "سیستمی حاشا"یان کردۆتە فەرهەنگی هەڵەی خۆیان و هەتا دەورانی زۆر پیری، وەک کوشتاری بەکۆمەڵی جوولەکەکان، دان بە ڕاستییەکان دانانێین. بەڵام سەبارەت بۆ کوردکوژی و بەشداری لە قەڵاچۆیەی کوردستان، حەمید نووری (عەبباسی)، زۆر ڕاشکاوانە و بە شانازییەوە گوتێ: من لە ساڵی ١٣٥٩ هەتا ١٣٦١، لە "بەرەی شەڕی کوردستان" سەرباز بووم و ٤ مانگیش زیادی لەوێ مامەوە و لەسەر داوای "خەڵک"، هەموو دێموکراتەکان، کۆمەڵەکان و سپای ڕزگاریمان لەنێو بردن! ئەو لەنێو قسەکانی لەو بەشەدا ئەوەشی گوت کە برایەکیشی لە مەریوان کوژراوە.

کاتێک کێنێت لوئیس، یەکێک لە پاریزەرانی دادخوازەکان لێی پرسی "کە بۆچی لە کوردستان بووی و ئایا جیا لە دێموکرات و کۆمەڵەکان ئەندامانی موجاهیدینیشتان لەو شەڕانەی باست کردن، کوشتوە؟"؛ ئەو جارێکی دیکە بە شانازییەوە باسی لە بەشداریی خۆی لە جینایەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان کردەوە و لەبارەی موجاهیدینی خەڵقیش گوتێ: ئەوکات ئەوان خەباتی سیاسییان دەکرد.

لەو دادگاییەدا خاتوو شادی سەدریش باسی ئەندامان و تێکۆشەرانی حیزب و ڕێکخراوە کوردییەکانی کرد کە بە دەستی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی کوژراون و لە گۆڕە بەکۆمەڵە نهێنییەکان لە کوردستان و دەروەی کوردستاندا ژێر گڵ نراون. ئەو قسەیەی حەمید نووری (عەبباسی)، لەبارەی کوردکوژی لە کوردستان و جینایەتەکانی ڕێژیم لە کوردستان دەنگدانەوەی زۆری هەبوو و کاریگەریی زۆری لەسەر بیروڕای گشتی دانا.

هەوڵی نوێ لەو پەروەندیەدا لە ڕۆژی سێ شەممۆ ٢٨ ی ئاوریلەوە دەستی پێ کردەوە. بێگومان بزووتنەوەی سیاسیی کورد، حیزبە سیاسییەکان و ڕێکخراوە مەدەنی و سیاسییەکان دەتوانن دەسکەوتەکانی ئەو دادگایە بکەنە وانەیەکی گرینگ بۆ دادخوازیی و لادانی تەپوتۆزی بیرچوونەوە لە جینایەتەکانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان.

کوردستان
ژمارە: ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

خالید محەممەدزادە:

ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بەردەم ڕووخانی کۆمەڵایەتی و ئابووریدایە

دیمانە: "کوردستان"

خالید محەممەدزادە، نووسەر و ڕۆژنامەنووس دەڵێ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕێنیسانسێکی فەرهەندیی نەتەوەیی لە ئارادایە کە پاراستن و گەشەسەندنی کولتووری و بەها کوردییەکان لە ئەولەوییەتەکانی ئەم وشیارییە نەتەوەییەیە، ئەمە لەگەڵ ئەوەی پاراستنی ژینگە و پەرەپێدانی کۆمەڵگەی مەدەنی، پاراستنی مافی هاووڵاتی بون و وشیاری نەتەوەیی لە ئامانجەکانی دیکەی ئەم ڕێنیسانسەیە.

خالید محەممەدزادە هاوکات پێیوایە کە بەهۆی سیاسەتی بڕسیکردن، کارتێکردن و لاسایکردنەوەی کولتووری فارسی و تۆپبارانی کوولتووری، کۆمەڵگەی کوردی لە باری کۆمەڵایەتی و ئابوورییەوە مەترسیی ڕووخانی لەسەرە. ئەو دەڵێ لۆمپەنیزمی کۆمەڵایەتی، داڕووخانی ئابووری و بێکاری بەشێک لە کاریگەری و لێکەوتەکانی تۆپبارانی کوولتووری و سیاسەتی بڕسیکردنە.

"کوردستان" بۆ تاوتوێی کۆمەڵە پرسێکی هەستیاری دیکەی کولتووری و کۆمەڵایەتی دیمانەیەکی کورتی لەگەڵ خالید محەممەدزادە، نووسەر و ڕۆژنامەنووس پێکهێناوە:

کاک خالید بۆ چوونە نێو باسەکەمان ئەگەر وێنەیەک لە ئێستای ڕۆژهەڵات بە دەستەوە بدرێ، ئێوە چ وێنەیەک بە دەستەوە دەدەن؟

کۆمەڵگەیەک لە لوتکەی وشیاریی نەتەوەیی و هەستکردن بە بەرپرسیارەتیی گشتی دەبینرێ کە سەرەڕای سەپاندنی سیاسەتی بڕسیکردن و فەزای پۆلیسی و بە پادگانیکردن، هەوڵی پاراستن و پەرەپێدانی ڕەهەندەکانی کوردبون و ئازادییە تاکەکەسی و کۆییەکانی دەدا. ئەمە وێنە گشتییەکەیە کە وای لە ڕۆژهەڵات کردوە تاکە تابلۆی پاراستنی بەها کوردییەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بێ، ئەمە لەگەڵ ئەوەی هەوڵ دەدا وینەیەکی مەدەنی و شارستانەتی تر لە کورد پێشانی جیهان بدا بەدەر لەو وێنە چەکدارییەی کە لە کورد پێشانی جیهان دەدرێ کە گوایە کورد تەنیا شەڕکەری چاکن و دەڵێن پارە و چەکیان پێ بدەی شەرت بۆ دەکەن!

ئەدی دۆخی سیاسی ڕۆژهەڵات چ دۆخ و چ تابلۆیەکی هەیە؟

دۆخە گشتییەکەی باسم کرد بەدەر نییە لە دۆخی سیاسی و خواستی سیاسی، چونکی لە دواجاردا ئەو ڕێنیسانسە نەتەوەییە، هەڵگری خواستی سیاسییە، بەڵام کەرتی کاری حیزبی و چالاکیی سیاسی لە ڕۆژهەڵات، کەرتێکی وێرانە. بە داخەوە لەم کەرتەدا کەمترین جووڵە و چالاکی دەبینرێ، یا هەر نابینرێ. ئەمە لە گەڵ ئەوەی لە نێوخۆیدا لە دۆخێکی قەیراناویدا دەژی. خەسارەکانی خراپ سیاسەتکردن و نالێکیی لەگەڵ زۆر ویست و گۆڕانگاری خێرای کۆمەڵگە باڵی کێشاوە بە سەر فەزای سیاسی و حیزبی لە ڕۆژهەڵات کە ئەگەر کونترۆڵ نەکرێ زیان و خەسارەکانی لەسەر پرسی کورد زۆر دەبن.

ئەگەر بەمجۆرە بێ کە جەنابت باسی دەکەی، پێتوایە حیزبەکانی ڕۆژهەڵات و چالاکانی سیاسی بۆ دەرچون لەو دوخە دەبێ چی بکەن؟

حیزب و چالاکانی سیاسی ئێمە تەنیا بە جەستە لە ڕۆژهەڵات دور نەکەوتوونەتەوە، بەڵکوو تا ڕادەیەک عەقڵییەتی سیاسی و فیکری سیاسییان لەلایەن حیزبی پارچەکانی دیکەوە بەبارمتە گیراون. ئێمە زۆرجار دەبینین کە ئەندامەکانیان بەبێ مز و باج لە فەزای مەجازیدا وەک ئەندام و لایەنگرانی حیزبەکانی پارچەکانی دیکە هەڵسوکەوت دەکەن، ئەمە بۆ حیزب و چالاکێکی سیاسی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە کۆمەڵگەکەی لە بەردەم گورگدایە مەترسیدارە.

بۆ دەرچوون لەم دۆخە، دەبێ چی بکرێ؟

حیزبی ڕۆژهەڵاتی و چالاکی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستە بە کولتووری ڕۆژهەڵاتی فورمات بکرێنەوە و تێبگەن کاری ئەوان بە پلەی یەکەم و پێش هەموو شتێک کارکردن لەسەر پرسەکانی ڕۆژهەڵاتە. حیزبی ڕۆژهەڵاتی و چالاکی سیاسیی ئەو بەشەی کوردستان پێویستە لە هەموو دۆخێکدا و بە هەموو توانایەوە لە خەمی کێشەکانی ڕۆژهەڵاتدا بێ و ڕۆژهەڵاتەور بێت.

ئەدی دۆخە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکەی ڕۆژهەڵات چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

لە ڕاستیدا دۆخی کۆمەڵایەتی و ئابووریی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەژێر سیاسەتی ستەمکاری و تۆپبارانی کولتووریی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا زۆرترین زیانی بەر کەوتووە. لە باری کۆمەڵایەتی و لەژێر کاریگەریی تۆپبارانی کولتووریدا، جۆرەها دیاردەی ناشیرین و نامۆ بە کومەڵگەی کوردیی ئێستاوە دەبینرێن وەک سەرهەڵدانی لومپەنیزمی کۆمەڵایەتی کە لە ئێران بە دیاردەی "ارازل و اوباش" ناسراوە. کێشە کۆمەڵایەتییەکان، تەلاق و مادەی هوشبەر، منداڵانی کار، جۆرەها پێوەندی و پێکەوەژیانی هاوردەکراو لە دەرەوەی نەریتەکانی کۆمەڵگە و چەندین کێشەی تر لە مەترسییەکانی سەر کەرتی کۆمەڵایەتیی کوردستانن. ئەمانە ئەگەر لێکەوتە و بەرهەمی دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی و دژایەتیی حکوومەت لەگەڵ کۆمەڵگەی کوردییە، بەڵام کۆمەڵگە و جووڵانەوەی سیاسیی کوردیش پێویستە بە هەستیارییەوە مامەڵەیان لەگەڵدا بکا.

بەڵام باسی دۆخە ئابووریییەکەت نەکرد

لە باری ئابوورییەوە سیاسەتی بڕسیکردن، نەبونی هەلی کار، هەڵاوسان، داڕووخانی ژێرخانە ئابوورییەکان و نەبووژانەوەی کەرتی بازرگانی و کشتوکاڵی لە مەترسییەکانی داڕمانی کەرتی ئابووری کوردستانن. لەگەڵ ئەو بارە قورسەش حکوومەت بە دروستکردنی دەیان بەندەوای نازانستی ئاوی کوردستان بۆ ناوچەکانی دیکەی دەرەوەی کوردستان ڕادەگوازێت کە ئەمە لە دواجاردا وێشککردنی سەرچاوە ئاوییەکانی لێ دەکەوێتەوە و لەو سۆنگەیەوە زیانێکی قورس هەم بەر ژینگە و هەم ئابووریی کوردستان دەکەوێ.

ڕۆژهەڵات بە بەراوەرد لەگەڵ کۆمەڵگە ئێرانی و کوردییەکانی دیکە بە هەرێمێکی کولتووری دەناسرێ و بەو پێناسە ناوی دەبرێ. دەرکەوتەکانی ئەم کولتوروبوونە چ ڕەنگدانەوەیەکی لەسەر کەرتی کۆمەڵایەتی هەیە؟

ڕەنگدانەوەی گەورەی هەیە،بۆ نمونە لە کەرتی کۆمەڵایەتیدا سەرەڕای سەپاندنی سیاسەتی بڕسیکردنیش، بەڵام دیسان ئەوە کولتوورە ڕەنگڕێژی ئەخلاقی کۆمەڵگە دەکا و ڕێگە بە هەندێک دیاردەی دزێو نادا کە لە کۆمەڵگەکانی دەوروبەردا هەیە.

بە شێوەی گشتی خەڵکی ڕۆژهەڵات، خەڵکێکی بەفەرهەنگ و بەئەدەبن، ئەمەش کاریگەریی ئەو کولتوورە دەوڵەمەندەیە.

ئەدی ئەم کولتوورە چ کاریگەرییەکی لەسەر ئایین داناوە؟

کولتووری ڕۆژهەڵات کاریگەریی گەورەی لەسەر ئایینیش داناوە. وایکردوە کە دین و ئایین لە ڕۆژهەڵات، کوردیتر بێ و دابماڵدری لە کولتووری ئایینیی وڵاتانی دیکە. مزگەوتەکان لە باتی وەک زۆرێک لە وڵاتانی ناوچەکە ببن بە شوێنی دەمارگرژیی ئاینیی و سرینەوەی جیاوازییەکانی کۆمەڵگە، بوون بە ناوەندی کولتووری و کۆمەڵایەتی. ئەگەرچی هەوڵی دەستێوەردانی ئایینی و هەناردەکردنی وتاری توندی ئایینی بۆ ڕۆژهەڵاتیش دەبینرێ، بەڵام دین لە ڕۆژهەڵات لەژێر کاریگەریی کولتووری ڕۆژهەڵات کوردێنداوە و بە کۆمەڵایەتی، واتە خۆماڵی کراوە.

یانی دەتەوێ جیاکارییەک بکەی لە پێگەی دین لە ڕۆژهەڵات لە چاو بەشەکانی دیکەی کوردستان؟

ئەمن لامواید وەک دین، خودی دین مەترسیی نییە بۆ سەر کۆمەڵگە، بەڵام دەبێ پێش بە هاوردەکردنی تەفسیری شەڕئەنگیزانە و داعشی لە دین بۆ ڕۆژهەڵات بگیردرێ. گوتاری دینی لە وڵاتانی دراوسێ بە پارچەکانی دیکەی کوردستانیشەوە، گوتارێکی تووندوتیژی ئایینییە و، نابێ ڕێگە بە هاوردەکردنی گوتاری تووندی ئایینی بدرێ بۆ ڕۆژهەڵات؛ چونکی دەبێتە هۆی تێکدانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی و کولتوور و پێکەوە ژیانیش لە ڕۆژهەڵات لەبار دەبا. ئەم فۆرمە لە ئایین کە لە ڕۆژهەڵات بارگاوی کراوە بە کولتووری ڕۆژهەڵات نەک زیانی نییە سودیشی هەیە، بەڵام بێگومان تەفسیری غەیرە ڕۆژهەڵاتی لە ئایین و لاسایکردنەوەی ئایینی وڵاتی دیکە و لاسایکردنەوەی گوتاری ئایینی پیاوانی ئایینیی وڵاتانی دیکە، دەکرێ زیانی زۆری هەبێ بۆ کۆمەڵگەی کوردی و خودی ئایینیش لە ڕۆژهەڵات.

ئەی کاریگەریی کولتووری ڕۆژهەڵات لەسەر کەرتی حیزبی و سیاسی چونە؟

لە کەرتی سیاسییش، بە شێوەی گشتی هەم کاریگەریی کولتوور دەبینرێ و، هەم کاریگەریی کۆمەڵگەی مەدەنی بە سەر سیاسەتی ڕەسمیی حیزبەکانەوە دیارە. بۆ نمونە هەر کاریگەریی کولتووری ڕۆژهەڵاتە وایکردوە حیزبی ڕۆژهەڵاتی بە بەراوەرد لەگەڵ حیزبی پارچەکانی دیکەی کوردستان، حیزبی تووندوتیژی خستنەوە نەبن و شەڕی چەکداری، تاکە ڕێکاری بەردەم بۆ یەکلاکردنەوەی کێشەکانی نێوانیان نەبێ و پرسی خاک و خەڵک بۆ ئەوان پرسێکی گرینگ بێت. بەڵام بە هۆی دورکەوتنەوەی خەڵکە حیزبی و سیاسییەکە لە ڕۆژهەڵات و تا ڕادەیەکی بەرچاو کاریگەریی کاری حیزبی و سیاسیی پارچەکانی دیکە لەسەر ئەندام و لایەنگرانیان، زمانی ئاخاوتن و نووسینی بەشێک لە چالاکانی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی لە دەرەوەی ڕۆژهەڵات، زمانێکی زبر و لە دەرەوەی کولتوور و ئەدەبی ڕۆژهەڵاتە. ئەمەش ئەگەر پێشی پێ نەگیرێ و کاری لەپێناودا نەکرێ، چاوەڕوانی مەترسییەکی جیدیی لێ دەکرێ. خۆ هەر ئیستاش لە تۆرە کۆمەڵایەتییەکان بەتایبەت لە فەیسبوک هەست بە سەرهەڵدانی ئەم جۆر ڕەفتار و قسەکردنە دەکرێ و دەبینی حیزب هەیە بەرگەی هیچ سەرنج و ڕەخنە و ڕایەکی جیاواز ناگرێ و بە پێوەری جاش و باش سەیری دەرەوەی خۆی دەکا.

کاک خالید زۆر سپاس بۆ بەشداریت لەو کورتە دیمانەیەدا

سپاس بۆ ئێوەش

سمیناری دەروەستیی شۆڕشگێڕانە و دینامیزمی شۆڕش، بە خوێندنەوەیەک بۆ کردەی شۆڕشگێڕانەی شەهید سمایل شەریفزادە

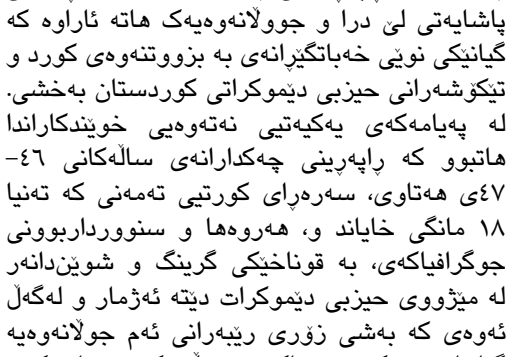

یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد ڕۆژی یەکشەممە ١١ی بانەمەڕ بەبۆنەی ڕۆژی خوێندکاری کورد و ساڵڕۆژی شەهیدبوونی شەهید سمایل شەریفزادە، پێشەنگی خوێندکاری کورد، سمینارێکی بەبەشداریی یەکێتیی خوێندکارانی هەردووڵای حیزبی دێموکرات بۆ د. هەژار ڕەحیمی، مامۆستای زانکۆ لە زانکۆی سۆران لە ژێر ناوی "دەروەستیی شۆڕشگێڕانە و دینامیزمی شۆڕش، بە خوێندنەوەیەک بۆ کردەی شۆڕشگێڕانەی شەهید سمایل شەریفزادە" بە بەشداریی دەیان کەس لە خوێندکاران و کادر و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات لە یەکێک لە بنکەکانی حیزب لە شاری کۆیە بەڕێوە چوو.

لەو سمینارەدا سەرەتا پەیامی یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد بە بۆنەی ڕۆژی خوێندکاری کورد لەلایەن سەرگۆڵ شابازی، سکرتێری ئەو ڕێکخراوەیە پێشکەش کرا. ناوبراو لە بەشێک لە پەیامەکەیدا باسی لە بانەمەڕی ساڵی ١٣٤٦ی هەتاوی کرد کە چەخماغەی ڕاپەڕینێکی چەکداری بە دژی ڕێژیمی پاشایەتی لێ درا و جووڵانەوەیەک هاتە ئاراوە کە گیانێکی نوێی خەباتگێڕانەی بە بزووتنەوەی کورد و تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەخشی. لە پەیامەکەی یەکێتیی نەتەوەیی خوێندکاراندا هاتبوو کە ڕاپەڕینی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ی هەتاوی، سەرەڕای کورتیی تەمەنی کە تەنیا ١٨ مانگی خایاند و، هەروەها و سنووردارببوونی جوگرافیاکەی، بە قوناخێکی گرینگ و شوێندانەر لە میژووی حیزبی دێموکرات دێتە ئەژمار و لەگەڵ ئەوەی کە بەشی زۆری ڕێبەرانی ئەم جووڵانەوەیە گیانیان پێشکەشی خاک و خەڵی کوردستان کرد، بەڵام کاریگەرییەکانی ئەو جووڵانەوەیە تا ئێستاش لەسەر بیرو ئەندێشە و ئیرادەی خەباتکارانی سیاسیی کورد بەردەوامە.

شابازی لەو پەیامەدا وێڕای دووپاتکردنەوەی پەیمان و بەڵێن لەگەڵ یاد و بیرەوەریی کاک سمایل شەریفزادە، گوتی: بە چاوی هیوا و هومێدەوە دەڕوانینە خەبات و تێکۆشانی خوێندکارانی کورد لە زانکۆکان و هەر لەم بۆنەدا، سڵاو دەنێرین بۆ ئیرادەی پۆڵایینی مامۆستایان کورد لە شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە ئەمڕۆژانە یەکگرتووانە وێڕای داکۆکی لە مافە سینفییەکانی خۆیان، بەرانبەر بە پرسی نەتەوایەتیی نەتەوەکەشمان داکۆکیکار و لێپراون.

لە بڕگەیەکی تری سمینارەکەدا د. هەژار ڕەحیمی مامۆستای زانکۆ باسەکەی لە ژێر ناوی" دەروەستیی شۆڕشگێڕانە و دینامیزمی شۆڕش، خوێندنەوەیەک بۆ کردەی شۆڕشگێڕانەی شەهید سمایل شەریف زادە" پێشکەش کرد.

ناوبراو ئاماژەی بۆ ئەوە کرد کە چ هۆکارێک بزووتنەوەی کوردی تا ئەم کاتە هێناوە؟ یەکێک لەو فاکتەرانە تا ڕادەیەکی زۆر گەورەیی کەسایەتیگەلێکی میژوویی وەکوو شەهید سمایلی شەریفزادە نیشان بدەین ئەوەیە تا ئەم چرکەیە کە باسی دەکەین بایەخ و کار و کردەوەکانی کاریگەرییان هەیە و دەبنە نرخ و بەها پەیدا دەکەن و لە بیرو زەینمان دا دەمێننەوە. سیمینارەکە بە تێبینی و پرسیار و بۆچوونی بەشداران کۆتایی پێ هات.

بەڕێوەچوونی سمیناری "نەتەوەسازی" و "ڕۆژنامەنووسیی نهێنی"

بە بەشداریی شاندێکی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان و لە سمینارێکدا کە "ڕێکخراوی ڕۆشنبیریی کۆیە" و "سەنتەری میترۆ" بە هاوبەشی و بەبۆنەی یادی ١٢٤ ساڵەی دەرچوونی "کوردستان"، ڕۆژی ڕۆژنامەنووسیی کوردی لە شاری کۆیە ڕێکیان خستبوو، لە دوو پانێلدا پرسی "نەتەوەسازی" لە ڕەوتی ڕۆژنامەنووسیی کوردیدا و هەروەها ڕەوتی "ڕۆژنامەنووسیی نهێنی" خرانە بەرباس.

لەو سمینارەدا کە ئێوارەی ڕۆژی شەممە، ٣ی بانەمەڕ بەڕێوەچوو، سەرەتا د. حەیدەر لەشکەری باسێکی لەسەر کاریگەریی ڕەوتی ڕۆژنامەنووسیی کورد لە دروستکردنی ناسنامە و نەتەوەسازیی سەربەخۆ بۆ کورد لە بەرانبەر هێزەکانی نەیار و ئەویتردا پێشکێش کرد. لە پانێلی دووهەمیشدا ڕەوتی ڕۆژنامەنووسیی شاخ، یان ڕۆژنامەنووسیی نهێنیی کورد لەلایەن د. نەوزاد عەلییەوە تیشکی خرایە سەر.

لە بڕگەیەکی دیکەی ئەو سمینارەدا ١٠ ڕۆژنامەنووسی بەڕابردوو کە بەشێک لەوان سەروو ٢٠ هەتا ٣٠ ساڵ ئەزموونی کار لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنی جۆراوجۆریان هەبوو، لەلایەن ڕێکخراوی ڕۆشنبیریی کۆیەوە ڕێزیان لێ گیرا، کە هاوڕێ عەلی بداغی، ئەندامی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان و سەرنووسەری ڕۆژنامەی "کوردستان"، زمانحاڵی حیزبی دێموکرات یەک لەوان بوو.

ڕۆژهەڵات:

ژمارە ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

کوردستان

بزووتنەوەی قازی محەممەد ناسیۆنالیستی بوو

ئاماژە: ئەو بابەتە لە کتێبی "ئارچی، سوێدی فێربووں، بیرەوەرییەکانی ئەفسەرێکی ئیستیخبارات، وەشانخانەی ویدنفیلد و نیکلسن، لەندەن، ساڵی ١٩٨٨ لاپەڕەی ٢٧٧ – ٢٨٢ وەرگێڕدراوە. کاک حەسەن قازی بەبۆنەی ١٢٢ ساڵەی لەدایکبوونی پێشەوا قازی محەممەد وەرگێڕانی ئەو بەشە لە کتێبەکەی "ڕۆژهەڵات"ی کە باسی سەردانەکەی بۆ کۆماری کوردستان و دیدار لەگەڵ پێشەوا دەکا، لە ئینگلیزییەوە وەرگیراوە سەر کوردی.

سەرنووسی بابەتەکە هەڵبژاردنی "کوردستان"ە و لە گێڕانەوەی ڕۆژهەڵات وەرگیراوە.

"... شاری مەهاباد پڕ بوو لەو کوردانەی کە هەموو بە جلوبەرگی کوردییەوە لە هاتوچوودا بوون. ئێمەیان ڕێنوێنی کرد بۆ خانووی شارداری و لەوێ بە کاربەدەستە خۆجێیەکان ناسێندراین و پێیان ڕاگەیاندین بۆ بەیانی قازی محەممەد دەمانبینێ. لەوێ بۆ شیوخواردن داوەتیان کردین و بەڕێوەبەری تەبلیغات سەدیق حەیدەری میوانداریی لێ کردین. ئەو ئینسانێکی ڕووخۆش و تاقەئەندامی کابینەی [کورد] بوو کە دەیخواردەوە و ئەفسەرە هاوسەفەرەکەی منیش بە خۆشییەکی زۆر بۆ فرکردنی چەند پێک ڤۆدکا ڕەگەڵمان کەوت.

ڕۆژی دوایی سەر لە بەیانی بردیانین بۆ خانوویەک کە بەڕوالەت لە لایەن سۆڤێتیەکانەوە دەکار کرا بوو وەکوو مەقەڕی سەرکردایەتی، ڕەنگە بۆ ئەرتەشی تازە دامەزراوی مەهاباد. دیوارەکانی ئەو بینایە پر بوو لە تەبلیغاتی سۆڤیەتی و وێنەی ڕێبەرانی سۆڤیەت. کاتێک چوویینە نێو دەفتەری قازی محەممەد، ئەو لە دەوری مێزەکەی دانیشتبوو و نەخشەیەکی گەورەی کوردستانی گەورەی بە تەنیشتەوە هەڵواسرا بوو. قازی محەممەد پیاوێکی کورتەباڵایە، و وەک کەسێکی جێکەوتوو وەبەرچاوم هات. باڵتۆیەکی کۆنی سەربازیی ئێرانی دەبەر دابوو، ڕیشێکی تەنک دەمووچاوی بزرکاو و زاهیدانەی ئەوی داگرتبوو. ئەو پاشان پێی گوتین نەخۆشیی زۆر جیدی مەعیدەی هەیە و جگە لە ماست بە هەڵکەوت شتێکی تر دەخوا.

پاش ئەوەی خۆمان ناساند و مەبەستی سەفەرەکەمان بۆ باس کرد، پارچە کاغەزێکی هەڵگرت و قسەکانی لە پێشدا ئامادەکراوی بە فارسی خوێندەوە. وشەکانی تەواو ڕوون و دەنگی ئارام بوو. لە کاتی خوێندنەوەدا جاروبار بە چاوە سێحراوییەکانی سەیری دەکردین. لە قسەکانیدا بەکورتی باسی ئەو زۆرداریيەی کرد کە لە کوردەکان کراوە، ئاواتە نەتەوەییەکانیان وهەروەها پێویستیی ئەوەی کە خەڵکی لایەنگری ئازادی –بەتایبەتی دەوڵەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا– یارمەتییان بدەن بۆ وەدەستخستنی ئازادی و مافە ئینسانییەکانیان لەسەر بنەمای ئەو پرێنسیپانەی کە بۆ پاراستنیان شەڕی دووهەمی جیهانی کرا.

من لە وڵام دا گوتم: "دەوڵەتە یەکگرتووەکان هەمیشە لایەنگری ئازادی و کەڵکوەرگرتنی گشت گەلان لە مافی مرۆڤ بووە. ئێمە هیوادارین ڕۆژێک تەواوی خەڵکی دنیا بەو ئاواتەی خۆیان بگەن. ئێمە هاتووینە کوردستان تا لە وەزعی کوردەکان بکۆڵینەوە و ڕاپۆرتی خۆمان بدەینەوە بە حکوومەتەکەمان. هیوادارین وەزعی کوردەکان باش بێ و کوردەکان جۆرێک لە دیکتاتۆری بە جۆرێکی دیکەی دیکتاتۆری نەگۆڕنەوە."

قازیی محەممەد گوتی: "تەواوی ئەو خەڵکەی لەو بەشانەی وڵات دەژین کە لەژێر کۆنترۆڵی حکوومەتی من دان ئازادن بۆ ئەوەی چ دەڵێن و چ دەنووسن. من لە وڵامدا گوتم: "خۆم بە چاو ئەوەم دیوە کە وایە. لە کاتێکدا لە ئازەربایجانی دێمۆکراتدا خەڵک دەتوانن تەنیا گوێ لە ڕادیۆی تەورێز و مۆسکۆ بگرن، ئەمن دوێنێ شەو لە شەقامەکانی ئێرە گوێم لە دەنگی ڕادیۆی لەندەن و ئانکارا بوو."

قازیی محەممەد کە دیار بوو ئەو قسەی منی پێ خۆش بوو گوتی وەزعی تەورێز لەگەڵ مەهاباد بەتەواوی جیاوازە. شادیی وی نەما کاتێک باسی ئەو گیروگرفتەم بۆ کرد کە هاتبووە سەر ڕێم لە سەرسنوورەکەی، هەروەها ئەوەش کە گوتم لەوە سەرم سوڕ دەمێنێ کە دەبینم مەقەڕی سەرکردایەتی وی بە پۆستێری تەبلیغاتیی سۆڤیەتی داپۆشراوە. قازی گوتی: "کوردەکان ناچارن هەر کەس یارمەتییان پێ بکا لێی وەربگرن، بەڵام ژێردەستەیی هیچ کەس قبوڵ ناکەن.... ئێمە سکاڵایەکمان دا بە سێ دەوڵەتی زلی بەشدار لە کۆنفرانسی ئوروپایی (کۆنفرانسی پۆتسدام) بۆ ئەوەی ئاوڕێک وە ناڕەزایەتییەکانی کوردەکان بدەنەوە. بەڵام بریتانیا و ئەمریکا گوێیان نەداوینێ". قازی بە ئاماژە بە مەنشووری ئاتڵانتیک گوتی: کوردەکان هەموو هیوادار بوون دەوڵەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا –پێشوەچووترین دەوڵەتی سەر زەوی– بۆ سەرکەوتن بە سەر دواکەوتووییدا یارمەتییان بدا: "ئەگەر ئەمریکا لەجیاتی ناردنی سی هەزار سەرباز بۆ ئێران تەنیا سەد مامۆستای بۆ ئەم وڵاتە ناردبایە چ دەبوو؟ بەڵام ئێوە لەجیاتی یارمەتیی ئێمە بدەن، یارمەتیی دوژمنەکانی ئێمە –وەک تورکەکان– دەدەن، ئەوەش بە ڕێگای دانی چەک و تەقەمەنی بۆ سەرکوتکردنمان."

پاشان بۆ سەرکۆنەی بریتانیاییەکان وتارێکی دا و کردەوە جیاوازەکانی ئەوانی بۆ سەرکوتکردنی کورد لە درێژایی دەیەکانی ڕابردوو دا ئەژمارد و بە ئاماژە بە شکانی مەلا مستەفا کۆتایی پێ هێنا .لە سەرێکی دیکەوە لە سەر فەرانسەییەکان بیروڕای باش بوو کە لە سووریە "یارمەتیی کوردەکان"یان دابوو. ئێمە دوایە بیستمان "ناپلیۆن ژاکل "، هەواڵنێرێکی "فرانس پریس" کە کەسێکی مەیلەو چەپ بوو لەو دواییانەدا سەفەرێکی مەهابادی کردبوو و بە دوای ئەوەدا زنجیرەیەک وتاری دۆستانەی لەسەر کوردەکان لە چاپەمەنیی فەرانسەدا بڵاو کردبۆوە.

قازیی محەممەد پاشان لەبارەی تێکۆشانی ناسیۆنالیستی لە وڵاتانی دراوسێدا قسەی کرد و نامەیەکی تایپکراوی پێشان داین کە خوێندکارانی کوردی زانکۆکانی ئەستەمبوڵ نووسیبوویان لەسەر پارچەیەکی سپی و دیار بوو ئەو تەتەرەی هێنابووی دە جلوبەرگەکانیدا شاردبوویەوە. دوایە ئەو بە دوور و درێژی باسی ناسیۆنالیزمی کوردی بۆ کردین لە عێراق.

بەڵام کاتێک باسی مەلا مستەفام لێ پرسی کە وا بڵاو ببوەوە دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆ عێراق ئەو وڵامێکی وای نەداوە. لەمەڕ وتوویژ لەگەڵ حکوومەتی عێراق شتێکی گوت و لێی زیاد کرد کە هەڵبەت مەلا مستەفا ئازادە هەر کاتێک بیەوێ بچێتەوە عێراق. کە داوام کرد چاوم بە مەلا مستەفا یان لانی کەم ئەو ئەفسەرە عێراقییانەی لەگەڵی هاتوون بکەوێ چ وڵامی نەدایەوە.

قازیی محەممەد لە پاشان لەبارەی وتوویژی لەگەڵ حکوومەتی ناوەندی و پێشنیاری پێکهێنانی ئوستانێکی گەورەی کوردستان قسەی کرد. ئەو ئیدیعای دەکرد ئەو پێشنیارە لەلایەن حکوومەتی ناوەندی خۆی کراوە: "ئەو بڕیارە دوای گفتوگۆ لەگەڵ من و دوکتور جاوید دراوە". ئەو گوتی: حیزبی دێموکراتی کوردستان هێشتا بڕیاری نەداوە کە داخودا پێشنیاری سەرۆکوەزیر قەوام لەبارەی چوونە نێو حیزبی تازەدامەزراوی دێموکراتی ئێران قەبووڵ دەکا یان نا؟ ئەو هەروەها ئاماژەی بۆ ئەو گیروگرفتە کرد کە عەشیرەتە موخالیفەکان بۆیان سازکردوە و قسەکانی بە دەربڕینی گشتی لەمەڕ سەرکوتکردنی کوردەکان لە لایەن ڕەزا شاوە کۆتایی پێ هێنا کە "چۆن زمانی ئێمەی بڕیبوو" واتە ئیزنی نەدەدا زمانی کوردی بە ئازادی دەکار بکرێ.

قازی گوتی: "کوردەکان داوای شتێکی سەیر و سەمەرە ناکەن، ئەوان تەنیا ئەو ماف و ئازادییە سروشتییانەیان دەوێ کە هەموو ئادەمیزادان هەیانە. ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێ بارودۆخی کورد لە بەرچاو بگرێ، و ئەگەر ئێستا هەڵنەسووڕێ دەستبەجێ کوردستانێکی یەکگرتوو و سەربەخۆ ساز بکرێ، بە لانیکەمەوە ئەو دەستگایە دەتوانێ ئەو دەوڵەتانەی کە کەمایەتیی کوردیان تێدا دەژی ناچار بکا ناوچەی ئۆتۆنۆمییان بۆ پێک بێنن دە چوارچێوەی سنووری کانیان دا."

دوای دیدار و وتوویژ لەگەڵ قازی، چوویینە گەڕانی نێو شار. دەرفەتێکی زۆرمان بۆ هەڵنەکەوت بۆ قسەکردن لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک، چونکە تەواوی ئەو ماوەی کە لە مەهاباد بووین لانیکەم یەک لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانمان لەگەڵ بوو، و جگە لەو ئالقە بچووکە بە کەسی دیکە نەناسێندراین .بەڵام شۆفێرە ئەرمەنییەکەمان بە کەیفی خۆی بە شاردا گەڕابوو و گوتی لە سەرەتاوە خەڵک وایان زانیوە ئێمە ڕووسین و پرسیبوویان ڕووسەکان بۆچی گەڕاونەتەوە. کە زانیبوویان ئێمە ئەمریکاییین کەیفخۆش ببوون و ویستبوویان ئەمریکاییەکان کورد بناسن، هەرچەند هێندێکیان لەمەڕ ئامانجی دیداری ئەو ئەفسەرە ئەمریکاییانە دڕدۆنگ بوون. بەگشتی خەڵک لە قازیی محەممەد ڕازی بوون و دەیانگوت حکوومەتەکەی ئەو لەچاو حکوومەتی ڕەزا شا باشبوونێکی گەورەیە، تەنیا سەبارەت بە مانەوەی نیگەران بوون.

من لە ڕاپۆرتەکەمدا بیروڕای ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیم کورت کردبۆوە کە لە مانەوەی کورتمان لە مەهاباد هێنایانە گۆڕێ. ئەوان شوکرانەبژێری سۆڤیەت بوون کە دەرەتانی سەربەخۆیی بۆ پێک هێناون، بەڵام پێداگرییان کرد سۆڤیەت دەست لە کاروباری حکوومەتەکەیان وەر نادا و هیچ کاربەدەستێکی سۆڤیەت لە شارەکەیان نییە. (زۆربەیان وێنەدەچوو هۆگرییان هەبێ بەڕەو کۆمۆنیزم ، و وا وێدەچوو ئەشڕافییەتی کەونارا هێشتا جڵەوی بە دەست بێ). ئەوان خۆیان لە بارودۆخی شۆڕشدا دەبینی –بەڵام شۆڕشێکی ناسیۆنالیستی– دەیانگوت: هیوادارن حکوومەتەکەیان ئەوەندە پەرە بستێنێ کە هەموو ناوچە کوردنشینەکانی ئێران بگرێتەوە. ئەوە بریتی دەبێ لە ناوچەی خواروو ژێر کۆنترۆڵی حکوومەتی ئێران. تەنانەت مەڵبەندە عەشیرەتییەکانی زێدی لور و بەختیارییەکانیش کە خۆیان بە کورد نازانن. بەڕەو باکوور ئەو بەشە لە ئازەربایجان وەبەر دەکەوێ کە کەوتووەتە خواروو و ڕۆژهەڵاتی دەریاچەی ئورمیە تا دەگاتە سنووری سۆڤییەت. ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بێزاریی هەرە قوڵیان دەربڕی لە ئاست ئەرتەشی ئێران، وێدەچوو ئەوان زۆر نیگەڕان بن لە بوونی ژمارەیەکی زۆر لە سەربازانی ئێرانی بە لای باشوورەوە. بە لانیکەمەوە یەکێکیان ڕایگەیاند کە حکوومەتی ناوەندی خەریکی هاندانی هێندێک لە عەشیرەتە کوردەکانە.

سەرلەبەیانیی زوو، ١٦ی سێپتامبر، چوویینە سەردانی چاپخانەی "کوردستان" و هێندێک گۆڤاری کەم تیراژی بە زمانی کوردی بڵاو دەکردەوە.

زمانی کوردی بەکورتی دوو زاراوەیە. یەکەمیان لەهجەی زازایە، کە کوردەکانی سووریە و تورکیە و ناوچەکانی سەرووی عێراق و خێڵی هەرکی و شکاک و کوردەکانی لای سەروتر لە ئێران قسەی پێ دەکەن.[دیارە مەبەستی ڕۆژئێلات کورمانجییە. ح.ق] بەدرخانییەکان شێوە نووسینێکیان بۆ ئەو دیالێکتە لەسەر بنەمای ئەلفوبێی ڕۆمی داهێنا کە لە سووریە دەکار دەکرێ. لەهجەکەی دیکە کە زۆربەی کوردەکانی عێراق و ئێران قسەی پێ دەکەن و فەرقێکی گەورەی لەگەڵ لەهجەی یەکەم هەیە، کورمانجی [مەبەست سۆرانی. ح. ق] یە. ئەمە بە ئەلفوبێیەکی هەموارکراوی عەرەبی چاپ دەکرێ، کە لە نووسیندا ڤاڤێلەکان دەکار دەکرێن و ئەو زمانەیە کە لەو کتێب و چاپەمەنییانەدا بەکار دەهێندرێ کە لە مەهاباد و بەغدا و سلێمانی چاپ دەبن . مودیر چاپخانەکەی نیشان داین کە چەرخییە و لە ڕووسیە ساز کراوە. هەرچەند هێندێک لە پارچەکانی ئەڵمانی و چێکی بوون. هەموو ژمارەکانی "کوردستان"یان داینێ لە سەرەتای دەرچوونیەوە و، چەند گۆڤار و چەند نامیلکەی شێعر و ئێمە ئەوانەمان نارد بۆ بەڕێوەبەری دەستگای ئیستیخبارات. هێندێک لە نوسخەی ئەو ڕۆژنامانەشم داوە بە کتێبخانەی کوردی لە شاری نیۆیۆرک.

هەر ئەوەی کە کوردەکان زانییان هەر هەمان ڕۆژ دەمانەوێ مەهاباد بەجێ بهێڵین، پێیان ڕاگەیاندین قازیی محەممەد بۆ نانی نیوەڕۆ بانگهێشتنی کردووین. ناچار بووین سەفەرەکەمان بۆ دوای نیوەڕۆ وەدوا بخەین. نیزیک نیوەڕۆ ئێمە دووبارە لە دەفتەرەکەیدا لەگەڵ قازی کۆ بووینەوە. ئەمجارە قسەکانمان زیاتر لەسەر بابەتی کولتووری بوو. قازی گوتی: "پێم خۆش بوو ئێوە نوسخەی بڵاوکراوەکانی ئێمە وەربگرن چونکە دەمەوێ دەوڵەتە یەکگرتووەکان لەبارەی کوردستانەوە هەموو شت بزانێ... من هیچم نییە بیشارمەوە...". ئەمن گوتم "ئەدی بۆچی مودیری تەبلیغات ئاخرین ژمارەی ڕۆژنامەی "کوردستان"ی لێ وەرگرتینەوە؟ "قازی نوسخەیەکی لەو ژمارەیە هەڵگرت و سەرخەتێکی نیشان دام کە ئاماژەی دەکرد بە ئەنجومەنی ئەیالەتیی کورد، واتە شورای ئوستانیی کوردی. گوتی: "ئەمە هەڵەیەکە کە زۆری تووڕە کردووم. کوا هیچ ئوستانێکی کوردی نییە و، ئێمە بەشێکین لە ئازەربایجان و من نامەوێ ئەم نوسخانەی ئەم هەڵەیان تێدایە بڵاو ببنەوە."

ئەمە بە تەواوی نیشاندەری سیاسەتی وی بوو. ناسناوی تەنیا پێشەوا بوو بە مانای ڕێبەر و ناوی سەرۆکی وەزارەتخانەکانی ڕەئیس بوو، نەک وەزیر کە مانای مینیستر دەگەیەنێ.

وەک لە دیتنەکان دەرکەوت ئەو هێشتا خۆی بە کاربەدەستێکی ئێرانی دەزانی و ئامانجی دەستبەجێی وەدەستهێنانی خودموختاری بوو لەنێو سنووروەکانی ئێراندا. ئەو دایگرتەوە کە کورد و فارس گەلی خزمن و باسی ڕەچەڵەکی کوردەکانی بۆ کردین، کە بەپێی قسەی وی لە مادەکان کەوتوونەتەوە.

لەگەڵ قازی و ئەندامانی کۆمیتەکەی نانی نیوەڕۆمان خوارد و وەک ئیمتیازێک ڤۆدکایەکی تایبەتیی تۆندیش ئامادە کرابوو. تەنیا یەک یان دوو کەس لە خانەخوێیەکانمان خواردیانەوە. دواجار نیزیکەی سەعاتی سێ و نیوی دوای نیوەڕۆ لەگەڵ کوردێکی بەخۆوەی خەڵکی مەهاباد وەڕی کەوتین کە شارەزامان بوو، و پاش تێپەڕبوون لە جادەیەکی شاخاوی گەیشتینە بۆکان.

هەوا بە تەواوی تاریک داهاتبوو کاتێک گەیشتینە سنووری جەبهە. لەپڕ شارەزاکەمان هاواری کرد، ڕاوەستن! سێ بارزانی لە کاتێکدا لووڵە تفەنگیان لێ ئێمە کردبوو هاتنە پێش و بردیانین بۆ لای ئەمیرخانی فەرماندەکەیان کە بارزانییەکی وێچوو بوو. ئەمیرخان لە سەرەتاوە گوتی: ئیجازەی نووسراوتان لەلایەن پێشەواوە پێ نییە، ناتوانم ڕێگاتان بدەم. بەڵام پاشان فەرقێکی بۆ ئێمە دانا و بە بزە و دەستگوشینێکی دۆستانە بەڕێی کردین. چەند میل لەوڵاتر ڕێبەندانێکی دیکەمان هاتە پێش. دوای ماوەیەک هۆرنی ماشێنەکەمان وەدەنگ خست، سەروپۆتراکی دوو سەربازی ئێرانی کە لە تەپەکەوە دەهاتنە خوارێ دەرکەوت. یەکیان کاغەز و قەڵەمێکی بە دەستەوە بوو. ناوی ئێمەیان نووسی و ژمارەی تفەنگەکانیان پرسی و ئێمەش چوار ژمارەی ساختەمان پێگوتن. بەڵام ئەوان نەیانتوانی ژمارەی تفەنگی شارەزا کوردەکەمان بنووسن چونکە کووژێندرابۆوە. هەر کە وەڕێ کەوتینەوە دیتم شارەزاکەمان قاقا پێدەکەنێ و سەری ڕادەوەشێنێ. جیاوازیی نێوان تەپبوون و بوروکراتبوونی ئێرانییەکان و وشیاری و بەبڕیاری بارزانییەکان جوان دیار بوو.

شەو لە سەقز لەگەڵ ژەنەڕاڵ هومایوونی ڕامانبوارد. تامەزرۆ بوو بیروڕای ڕێبەران لە مەهاباد سەبارەت بە عەشیرەتەکانی دژی قازی محەممەد بزانێ. ئەو گوتی عەشیرەتەکانی مامەش و مەنگوڕ و چەند نوێنەری گەورکان ڕۆژی پێشتر هاتوونە لای و داوای چەک و یارمەتیان لێ کردووە.

لە کۆتایی سەردانەکەمدا، بەو قەناعەتە گەیشتم کە قازی محەممەد بە یارمەتیی ڕووسەکان توانیویەتی بەکردەوە کۆمارێکی سەربەخۆ دابمەزرێنێ. ئەگەرچی قازی بە چاوی باشترین دۆست سەیری ڕووسەکانی دەکرد، بەڵام ڕووسەکان بەئاشکرا دەستیان لە کاروباری نێوخۆیی کوردستان وەرنەدەدا. بزووتنەوەی قازی محەممەد ناسیۆنالیستی بوو، نەک کۆمۆنیستی. بەشێکی بەرچاو لە کوردەکانی دانیشتووی وڵاتانی دیکەش پەسندیان دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، عەشیرەتە گرینگەکان لە کوردستانی ئێران یا دژی بوون و یا لە ئاست قازی محەممەد بێ تەفاوەت بوون .

کوردستان
• ژمارە: ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

ڕێککەوتنێکی لاوازی بایدن دەگەڵ ئێران، یارمەتیی ئابووری و سەربازیی بە ڕووسیەیە

نەیشنا ڕیڤیو – کارین حەججار

و: کەمال حەسەن‌پوور

بێتوو ڕێککەوتنی ئێران واژۆ بکرێ، بەرژەوەندییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان بە شێوە بەرچاو بنکۆڵ دەکرێ، چونکە ڕێگا بۆ چالاکییە شێوێنەرەکانی تاران ئاوالا دەبێ. بێجگە لە پێکهاتن لەسەر سنووربەندییەکی لاواز بۆ سەر بەرنامەی ناوکی ئێران، ڕێککەوتنەکە لێشاوی چەند میلیاردی دراو بۆ ئێران و بەکرێگیراوە تیرۆریستەکانی مومکین دەکا و ئەگەری هێنانەدەری سوپای پاسداران لە لیستەی ڕێکخراوە تیرۆریستییە بیانییەکان، لە کاتێکدا کە ئەندامەکانی بە شێوەی چالاک هەوڵ دەدەن کاربەدەستانی وڵاتە یەکگرتووەکان تێرۆر بکەن، ئەو ڕێکخراوەیە بەهێزترکردنی ئێران، بەڵکوو زەختی ئەمریکا بۆ سەر ڕووسیەش لاواز دەکات.

مۆسکۆ هەموو جۆرە سوودی لە ئێرانێکی ناوکی پێ دەگات، لەناویاندا قازانجی ئابووری و سەربازی کە دەبنە هۆی پشتگیری لە هەوڵەکانی پوتین لە ئۆکراین.

تێوەگلانی ڕووسیە لە وتووێژەکانی ڤییەن لە سەرەتاوە گیروگرفت بووە. دیمەنەکانی بەتەنیا، مرۆڤ نیگەران دەکەن. لە کاتێکدا کە پوتین خەریکی تاوانی جەنگە و سەربەخۆیی ئۆکراین پێشێل دەکات، وڵاتە یەکگرتووەکان بە وتووێژ دەگەڵ دیپلۆماتەکانی کرێملین خەریکی ڕێککەوتن دەگەڵ تارانە.

لە سەرەتاوە، ڕووسەکان لەلایەن ئێرانییەکانەوە وتووێژیان کردوە و شەرمیشیان لێی نەکردوە. دانوستانکاری سەرەکیی ڕووسیە، میخایل ئولیانۆف، ستایشی هەوڵە هاوبەشەکانی دەگەڵ ئێران و چین لە ماوەی وتووێژەکاندا دەکات و دەڵێ، "ئێمە توانیمان بەیەکەوە ئاکامی ئەرێنی مسۆگەر بکەین." ئەو گوتی مەلاکانی ئێران "بۆ بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانی خۆیان وەک شێر دەجەنگێن" و وڵاتەکە لە وتووێژەکاندا "زۆر لەوەی چاوەڕوانی دەکرد، دەستکەوتی وەدەست هێنا." ئەو ئەوەشی زیاد کرد کە "دۆستە چینییەکانی بە هەمان شێوە وەک هاودانوستانکار کاریگەر و بەکەڵک بوون. ئێمە دەمانتوانی پشت بە یەکتر ببەستین ... و لە زۆر خاڵدا، بە هۆی هەوڵی هاوبەش، سەرکەوتوو بووین."

هەروەها باڵوێزی ڕووسیە لە ئێران، لیۆنان جاگاریان، شانازیی بەوە دەکرد کە نوێنەرانی ئێرانی لە ڤییەن "بەردەوام سوپاسی ئێمەیان دەکرد." بەتایبەتی نوێنەری ئێمە، ئولیانۆڤ، یارمەتیی زۆر دەکات و ئێمە پێوەندی نزیکمان دەگەڵ دۆستە ئێرانییەکانمان هەیە. ئەو گوتی، "ئێمە ... دەمانهەوێ یارمەتییان بکەین."

ئەوە بەئاشکرا لە بەرژەوەندیی ئابووری، ستراتیژیک و سەربازیی ڕووسیەدایە کە ئێران بگاتە ڕێککەوتنێکی بەسوود. بێهنام بین تالیبلو، هاوکارێکی پلەبەرزی دامەزراوەی داکۆکی لە دێموکراسییەکان، لە وتوویژێکدا دەگەڵ نەیشنال ڕیڤیودا گوتی، "سێ هۆ شی دەکەنەوە کە بۆچی ڕووسیە ڕێککەوتنێکی خراپی دەگەڵ ئێران دەوێ." ئەو گوتی لەنێو ئەو هۆیانەدا "سووککردنی زەختی ئابووریی پێوەندیدار بە ئۆکراینەوە و پووچەڵکردنەوەی ئابلۆقەکان، فرۆشتنی چەکوچۆڵ و پەرەپێدانی هاوکاریی ناوکی و فرۆشتن."

لە ڕوانگەی ئابووریيەوە، ڕووسیە دەسکەوتی مەزنی لە بڕیارەکانی ڕێککەوتنی لاوازی بایدن دەست دەکەون. بەگوێرەی ڕاپۆرتی بلومبەری، وەزارەتی کاروباری دەرەوە "بەشداریی ڕووسیە لە پرۆژە ناوکییەکانی" دەگەڵ ئێران ناخاتە لیستەی ئابلۆقەکانەوە، لە ناویاندا هەناردەکردنی بەشە زیادییەکەی ئۆرانیۆمی پیتێندراوی تاران و گۆڕینی دامەزراوەکانی پیتاندن بۆ دامەزراوەی سووتەمەنیی مەدەنی.

بێتوو ئێرانییەکان بگەنە ڕێککەوتن، دەسکەوتەکەیان هەڵگیرانی ئابلۆقە، بایی ١٣٠ میلیارد دۆلار دەبێ، کە پێوەندیی ئابووری ئەوان دەگەڵ ڕووسیە دەبووژێنێتەوە. بەکردەوە، ئەو پێوەندییە هەر ئێستا خەریکی گەشەکردنە. لە سەرەتای ئاپریل فری بیکن ڕایگەیاند کە ئەو دوو وڵاتە کۆنفرانسێکی بازرگانییان بەڕێوە برد "تا هەوڵەکانیان بۆ خۆبواردن لە ئابلۆقەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان چڕ بکەنەوە." خانەخوێی کۆنفرانسەکە مۆسکۆ بوو و لەوێدا ٧٠ ناوەندی پێشەسازیی ئێرانی و ٣٠٠ ناوەندی ڕووسیەیی بەشدار بوون. سیاسەتوانێکی ئێرانی گوتی کە وڵاتەکان چاوەڕوانی "گەشەی بەرچاو لە پێوەندییە دووقۆڵیەکانیان." کاتەکەی بە هەڵکەوت نییە. وەک بیکن ئاماژەی پێ کرد، پێوەندیی بازرگانی ئەو دوو وڵاتە دەگەڵ خۆئامادەکردنی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بۆ "لابردنی ئابلۆقە" لەسەر ئێران، پەرە دەستێنێ، کە دەبێتە هۆی "ڕەخساندنی دەرفەت بۆ مۆسکۆ تا لە ئێران وەک ئامرازێک بۆ سووککردنی زەختی نێونەتەوەیی کەڵک وەرگرێ."

مارک دوبۆوێتز و ماتیو زوێب، لە وانستریت ژورنالدا نووسیان کە ئەوان لەسەر ئەو بڕوایەن کە لە کاتێکدا پوتین بەرەوڕووی کەڵەکەبوونی ئابلۆقان بۆ سەر خۆی دەبێتەوە، ئێران تەکنیکەکانی دەربازکردنی سیستەمە داراییە نایاساییە چەند میلیار دۆلارییەکەی لە ئابلۆقە فێری ڕووسیە بکات:

تاران دەتوانێ فێری موسکۆ بکات چۆن ئەو دامەزراوە داراییە نایاساییە کۆپی بکات، یان ڕێژیمی مەلایان دەتوانێ ببێتە دەڵاڵی مۆسکۆ و بەشێک لە داهاتی ئەو بازرگانییە نهێنییەی کە لە جیات ڕووسیە بەڕێوەی دەبات بۆخۆی هەڵگرێ. تێکەڵاویی پسپۆڕی ڕووسیەیی و ئێرانی لە چالاکیی نایاسایی دارایی، دەتوانێ ببێتە هۆی پێکهاتنی پێشکەوتووترین ڕایەڵەی پەرەئەستێنی خۆبواردن لە ئابلۆقە. بێتوو ئابلۆقەکانی خۆراوا کاریگەریی خۆیان لەکیس بدەن، زەختی سەر مۆسکۆ بۆ کۆتاییهێنان بە داگیرکردنی ئۆکراین و هەڕەشەی دیکەش لەنێو دەچێ.

لە ڕوانگەی ئابووری و سەربازییەوە، ئەو ڕێککەوتنە ڕێگا بۆ بازرگانییەکی پڕ سوودی چەکوچۆڵ لەنێوان تاران و مۆسکۆدا دەکاتەوە. پێویست بە وەبیرهێنانەوەیە کە کاتێک ئابلۆقەی دەسالانەی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ٢٠٢٠ کۆتایی هات، بەڕێوەبەرایەتیی ترامپ دەستبەجێ ئابلۆقەیەکی هاوشێوەی بە سەر ڕێژیمدا سەپاند. بەڕێوەبەرایەتیی بایدن نە دەیهەوێ ئەو ئابلۆقانەی ئەوپەڕی زەخت بسەپێنێ و نە دەشیهەوێ جێبەجێیان بکات. وتووێژە هەنووکەییەکان ئاماژە بە ئابلۆقەی چەکوچۆڵیش ناکەن.

لە مانگی مارچ، وتووێژەکانی ڤییەن لەبەر داواکاریی ڕووسیە لە وڵاتە یەکگرتووەکان بۆ دانی زەمانەت لە پارێزرانی بازرگانیی ناوکیی کرێملین دەگەڵ تاران لە ئابلۆقە، وەستێندران. وەزیری کاروباری دەرەوەی ڕووسیە، سێرگەئی لاڤرۆڤ، نەیدەویست ئابلۆقەکان "زەرەر بە مافی بازرگانی، هاوکاری و وەبەرهێنانی ئازاد و هەمەلایەنەی ئێمە و هاوکاریی تەکنیکی–سەربازیی دەگەڵ دەوڵەتی ئیسلامی بگەیەنن." لە کۆتاییدا لاڤرۆڤ پشتڕاستی کردەوە کە وڵاتە یەکگرتووەکان "زەمانەتی بە نووسراوە"ی داوەتە ڕووسیە کە "پارێزگاریی شیاو لە سەرجەم پرۆژە و چالاکییەکانی پلان بۆ دارێژراو" لە ڕێککەوتنەکەدا دەکات. (ئەوە لە کاتێکدایە کە پوتین لێدوانی ژاراوی لەمەڕ کەڵکوەرگرتن لە چەکی ناوکی لە کێشەی ئۆکراینەدا دەدات.)

بە گوتەی گابرییەل نۆرۆنها، ڕاوێژکاری تەیبەتی پێشوو لەمەڕ دۆسیەی ئێران لە وەزارەتی کاروباری دەرەوە، ئەو زەمانەتەی وڵاتە یەکگرتووەکان ڕێگا بە ڕووسیە و ئێران دەدا تا مامەڵەیەکی ١٠ میلیارد دۆلاریی ڕاگیراو جێبەجێ بکەن، لە ناویاندا ڕێککەوتن لەسەر دروستکردنی ڕێئاکتۆری مەدەنی لەلایەن ڕووسیەوە لە ناوەندی وزەی ناوکی لە بوشەهر. نۆرۆنها گوتی، "ئەوەی ڕووسیە وتوویژی لەسەر کرد لە بنەڕەتدا پارێزراویی تەواو لە ئابلۆقەیە بۆ ئەوەی بتوانێ ئەو مامەڵە ناوکیە ١٠ میلیارد دۆلارییە جێبەجێ بکات."

ڕووسیە هەر ئێستا کەڵک لە چەکی ئێرانی لە کێشەی ئۆکراینداوە وەردەگرێت. گاردیەن بڵاوی کردەوە کە ڕووسیە کەڵک لە تەقەمەنی و ڕەقەواڵەی سەربازی وەردەگرێ "کە لە عێراقەوە ... بە یارمەتی میلیشیا عێراقییەکانی سەر بە ئێران و خزمەتگوزاریی هەواڵگریی ناوچە کە شارەزاییان لە سەر ئەو پرۆسە هەیە، ڕاگوێزراون". ئەوانە بریتین لە مووشەکی دژە تانکی سوپای پاسداران، سیستەمی مووشەکهاوێژی برازیلی و مووشەکی ٣٧٣ ی باوەڕی ئێران.

لە لایەکی دیکەوە، ڕووسیە دەتوانێ سوود لە فرۆشتنی چەک بە ئێران ببینێ. نۆرۆنها گوتی کە دوای هەڵگیرانی ئابلۆقەکان، ئێران دراوی دەرەکیی دەبێ تا بتوانێ مامەڵەکانی چەکوچۆڵ دەگەڵ ڕووسیە جێبەجێ بکات. "لە چوارچێوەی بڕگەکانی ڕێککەوتنەکەدا، ئەمڕۆ ڕووسیە ئازادە چەکی ئاسایی بە ئێران بفرۆشێ و دەتوانێ لە ئۆکتۆبری ساڵی داهاتوو ڕا چەکی پێشکەوتووشی پێ بفرۆشێ."

نۆرۆنها گوتی، "تۆ ناتوانی لە کاتێکدا کە ئێزن بە ئێران دەدەی دەستی بە پاشەکەوتی دراوی بیانیی گەلێک بەرچاو ڕابگات، کە پشتگیریی لە پیشەسازیی چەکوچۆڵی ڕووسیە دەکات، هاوکات بڵێی خەریکی جەنگ دژی [شەڕانشۆیی] ڕووسیە لە ئۆکراینی."

ئەوە بەڕوونی دیارە کە ڕووسیە وتوویژ بۆ بەرژەوەندییەکانی ئێران دەکات، لەو ڕێککەوتنەدا، بەرژەوەندیی ئێران بەرژەوەندیی ڕووسیەیە. بەڵام، ئەوە نەبۆتە سڵەمینەوەی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن لە هەوڵ بۆ گەیشتن بە ڕێککەوتنێک، تەنانەت کاتێک کە بە زبری دژی پوتین دەدوێ.

لە مانگی مارچ، لە کۆشکی سپی پرسیار کرا کە ئاخۆ ئەوان ئامادەن دەگەڵ ڕووسیە دەست بە دانوستان بکەنەوە تا "ڕێگا بۆ گەیشتن بە ڕێککەوتنی ناوکی دەگەڵ ئێران خۆش بکەن"؟ وتەبێژی کۆشکی سپی، جێن پساکی وەڵامی دایە کە "ڕووسیە نایهەوێ ئێران دەستی بە چەکی ناوکی ڕابگات" و "ئێمەش نامانهەوێ." پساکی گوتی، "ئێمە لەسەر ئەو بڕوایەین کە لە بەرژەوەندیی هەردوو لایەکمانە کە ئەوە بەرەو پێشەوە بچێ."

من لە نۆرۆنهام پرسی ئاخۆ کۆشکی سپی چۆن دەتوانێ وتوویژ لەسەر ڕێککەوتنێک بکات کە بە تایبەتی یارمەتی مۆسکۆ دەکات، باسی ئەوەش ناکەین کە دەڵێن بەرژەوەندیی هاوبەشمان دەگەڵ ڕووسیە هەیە. ئەو پێی گوتم، "ئەوان ئەو شتە دەڵێن و هیوادارن هیچ کەس بەوە نەزانێ و لێیان لەقاو نەدات، ئەوە لەگەڵ هیچکام لە فاکتەرەکانی پشت شانۆکە یەک ناگرێتەوە."

مرۆڤکوژی لە کوردستان پەیژەی سەرکەوتنی کاربەدەستانی ڕێژیم

مەنسوور مروەتی

ڕۆژی چوارشەممە ١٤ی بانەمەڕ دوایین کۆبوونەوەی دادگایی‌کردنی حەمید نووری (عەباسی) لە سوئید بەڕێوە چوو و لەلایەن دادگاوە ڕاگەیەنرا کە ڕۆژی ٢٣ی پووشپەڕ حوکمی کۆتایی لەسەر ئەم تاوانبارە دەردەچێ. حەمید نووری یەکێک لە بەرپرسان و بەڕێوەبەرانی زیندانی گەوهەردەشتی کەرەجە کە بەپێی بەڵگەکان و شایەتیدانی شایەتەکان دەستی لە کوشتنی بەکۆمەڵی زیندانیانی سیاسی لە هاوینی ٦٧دا بووە.

داواکاری گشتیی سوئید ڕۆژی پێنجشەممەی ڕابردوو لە پاش دوایین بەرگری و هەوڵەکانی خۆی لە دادگا، داوای حوکمی زیندانی هەتاهەتایی بۆ حەمید نووری بە تاوانی جینایەتی جەنگی و کوشتنی بەئەنقەست کرد. کۆتایی دادگا پاش ٩٢ دانیشتن دوای ئەوە هات کە حەمید نووری خەزەڵوەری ٩٨ بۆ سەفەرێک کە دەوترێ داوێک بووە کە بەتەماحی ڕابواردن لەگەڵ ژنان و سەفەری دەریایی بۆی دانرابوو، لە سوئید دەسبەسەر کرا.

لە ماوەی بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەکانی دادگادا لەگەڵ بەڵگەی زۆر، زیاتر لە ٥٠ زیندانیی سیاسیی پێشوو دژی نووری شایەتییان دا کە ئەم کەسەیان لە جەریانی دادگاییە چەند خولەکییەکانی خۆیاندا لە دادگا دیبوو یان تەنانەت بە دەستی ئەو ئەشکەنجە کرابوون.

کوشتاری بەکۆمەڵی زیندانیانی سیاسی لە ئێران کە لەودا هەزاران زیندانیی سیاسیی دژبەری کۆماری ئیسلامی کۆمەڵکوژ کران،خۆی یەکێک لە گرینگترین ڕووداو و لە هەمان کاتدا یەکێک لە گەورەترین جینایەتەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە لە دادگای سوئێدیشدا بە جینایەتی جەنگی ناوی هات. ئەم جینایەتە جەنگییە بە فەرمانی خومەینی و بە سەرپەرستیی تیمێک بەڕێوە چوو کە هەموویان لە بەرپرسانی باڵای حکوومەت بوون و یەک لەوان ئیبراهیم ڕەئیسی سەرکۆماری ئێستای ئێرانە. بۆیە پێکهاتنی ئەم دادگایە و کێشانی یەکێک لە تاوانبارانی هاوینی ٦٧ بۆ بەردەم دادگا خۆی یەکێک لە گرینگترین ڕووداوەکان و دەسکەوتێکی گەورە بۆ ئوپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامییە کە لە پاش دادگای میکۆنۆس بۆ جارێکی دیکەش بەرپرسانی کۆماری ئیسلامیی تێدا بە سزا دەگەیەندرێن و ئەمە بە ڕادەیەکی زۆر بووەتە مایەی خۆشحاڵیی خەڵکی ئێران و بەتایبەتی ئەو بنەماڵانەی کە ئازیزانیان لەو ساڵەدا بە دەستی ئینسانکوژەکانی کۆماری ئیسلامی ئیسلامی هەر لە ڕێگەی کەسانی وەک حەمیدی نووریيەوە لە کوردستان دەیان و سەدان تاوانی دژە مرۆییان بە دژی خەڵکی کوردستان، هەر لە ئێعدام و کوشتنی بە کۆمەڵەوە بگرە تا کۆچی زۆرەملێ و سووتان و وێرانکردنی ئاواییەکانی کوردستان ئەنجام داوە. لە ڕاستیدا حەمید نووری یەکێک لەو تاوانبارانەی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە جینایەتی دژە مرۆیی لە کوردستانە و بێگومان خەڵکی کوردستانیش بە ئاکامی حوکمی دادگای سوئید خۆشحاڵن بەڵام بەداخەوە جگە لە دادگای میکۆنۆس هەتا ئێستا هیچ جینایەتکارێکی ڕژیم لە هیچ کوێ و لە هیچ دادگایەک لەسەر ئەو جینایەتانە داگایی نەکراون. ئەڵبەتە خاڵی جیددی و جێی ڕەخنە لە سەر بزووتنەوەی کوردستانیش ئەوەیە تا ئێستا هیچ جینایەتێکی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان بەڵگەمەند نەکراوە هیچ ناوەندێکیش بۆ بەڵگەمەندکردنی ئەو جینایاتانە لە کوردستان بوونی نییە و دادگاش لە هەر وڵات و ڕێکخراوێکیش بێ، بەبێ بەڵگە دەست بۆ هیچ کەس و هیچ کەیسێک نابا.

کوردستان
ژمارە ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

ڕێبەرانی جوواڵانەوەی ٤٧-٤٦ سیمبول و ئیلهامدەری خەبات و تێکۆشان

(بەیاننامەی یەکیەتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد بە بۆنەی ١٢ی بانەمەڕ، ڕۆژی خوێندکاری کورد)

٥٥ ساڵ پێش لە ئێستا قۆناغێکی گرینگی مێژوویی و وەرچەرخانێک لە بزووتنەوەی ئازادیخواز و ڕزگاریخوازی کورد لە ئێران هاتە ئاراوە. لە بانەمەڕی ساڵی ١٣٤٦ی هەتاویدا، چەخماغەی ڕاپەڕینێکی چەکداری بە دژی ڕێژیمی پاشایەتی لێ درا و جوواڵانەوەیەک هاتە ئاراوە کە گیانێکی نوێی خەباتگێڕانەی بە بزووتنەوەی کورد و تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەخشی.

ڕاپەڕینی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ی هەتاوی، سەرەڕای کورتیی تەمەنی کە تەنیا ١٨ مانگی خایاند و، هەروەها و سنووردارببوونی جوگرافیاکەی، بە قوناخێکی گرینگ و شۆێندانەر لە مێژووی حیزبی دێموکرات دێتە ئەژمار. لەگەڵ ئەوەی کە بەشی زۆری ڕێبەرانی ئەم جوواڵانەوەیە گیانیان پێشکەشی خاک و خەڵکی کوردستان کرد، بەاڵم کاریگەرییەکانی ئەو جوواڵانەوەیە تا ئێستاش لەسەر بیر و ئەندێشە و ئیرادەی خەباتکارانی سیاسیی کورد بەردەوامە.

لە دەیەی ٤٠ی هەتاویدا خوێندکارانی کورد لە زانکۆکانی ئێران بە تایبەتی زانکۆی تاران، یەکیەتیی خوێندکارانی کوردیان دامەزراند. هەر لەو سەردەمەدا بە هاتنەئارای بیری ئازادیخوازی و دادپەروەری، بزووتنەوە کۆمەاڵیەتی و نەتەوەییەکان بەهۆی وشیاریی گەاڵن سەریان هەاڵدا کە بەهۆی ئەم شەپۆلە فکریانە و هەروەها بارودۆخی جوواڵنەوەی کورد لە ڕۆژهەاڵتی کوردستان و تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەژێر کاریگەریی هەڵوێستی شۆڕشی کورد لە باشووری کوردستان ڕاپەڕینی چەکدارانەی تێکۆشەرانی دێموکرات لە ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ هەتاوی لە چیاکانی کوردستان سەری هەاڵدا.

لەنێو ڕێبەرانی فکریی ئەم جوواڵنەوەیەدا سمایل شەریفزادە ناوێکی دیار و بەرزە. ڕۆڵ و بەشداریی کاک سمایل شەریفزادە وەکوو خوێندکارێک لەم خەباتەدا هاوشان لەگەڵ هاوسەنگەرانی دیکەیدا مانا و پێناسەیەکی گرینگی بەم قۆناغە لە مێژووی خەباتی گەلەکەمان بەخشی و بۆ نەوەکانی دوای خۆیان بوون بە سیمبول و ئیلهامدەری خەبات و تێکۆشان.

خەباتی نەتەوەخوازی و ڕزگاریخوازانەی بزووتنەوەی کورد لە قۆناغە جیاجیاکانی خۆیدا لە هەبوونی توێژی خوێندەوار و ڕووناکبیر بێبەش نەبووە و لە زۆربەی شۆڕشەکاندا ڕۆڵیان هەبووە و ئاڵاهەڵگری بیر و باوەڕە باوەکانی سەردەمی خۆیان بوون کە شەهیدان؛ سمایلی شەریفزادە، د. قاسملوو، د. شەرەفکەندی و سەدان خوێندکار و ڕووناکبیری تر لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتدا لە کاریگەرترینیان بوون.

ئێستا کە لە ڕۆژی خوێندکاری کورد و ساڵڕۆژی شەهیدبوونی کاک سمایل شەریفزادەدا لە دەوری یەک کۆببوینەتەوە، لە ئێران و کوردستانی ژێر دەسەاڵتی کۆماری ئیسلامیدا ڕۆژ نییە خوێندکاران و لاوان بە بیانووی جۆراوجۆر گوشاریان نەخرێتە سەر، ڕەوانەی بەندیخانەکان نەکرێن و لە مافی خوێندن بێبەش نەکرێن. ڕۆژانە شاهدین و دەبینین کە مامۆستایان و خوێندکاران دژ بە دەسەاڵتی سەرەڕۆ و سەرکوتکەری کۆماری ئیسلامی ئێران ناڕەزایەتی دەردەبڕن و زانکۆ و قوتابخانەکانیان کردۆتەوە بە سەنگەری بەرەنگاری و کۆڵنەدان.

ئێمە خوێندکاران و خوێندەوارانی کورد لە یەکیەتیی نەتەوەی خوێندکارانی کورد، وێڕای دووپاتکردنەوەی پەیمان و بەڵێن لە گەڵ یادوبیرەوەریی کاک سمایل شەریفزادە، بە چاوی هیوا و هومێدەوە دەڕوانینە خەبات و تێکۆشانی خوێندکارانی کورد لە زانکۆکان و هەر لەم بۆنەدا، سەاڵو دەنێرین بۆ ئیرادەی پۆاڵیینی مامۆستایان کورد لە شارەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان کە ئەمڕۆژانە یەکگرتووانە وێڕای داکۆکی لە مافە سینفییەکانی خۆیان، بەرانبەر بە پرسی نەتەوایەتیی نەتەوەکەشمان داکۆکیکار و لێپراون.

لە یادی ٥٤ ساڵەی شەهیدبوونی کاک سمایل شەریفزادە، سیمبولی خوێندکاری بەهەڵوێست و خاوەن ئیرادەی کورددا:

سەاڵو لە خوێندکارانی کورد لە ڕۆژهەاڵتی کوردستان!
سەاڵو لە مامۆستایانی بەهەڵوێست!
سەاڵو لە یاد و ناوی شەهید سمایلی شەریفزادە!
بەرز و پیرۆز بێت ڕۆژی خوێندکاری کورد!

یەکیەتیی نەتەوەیی خوێندکارانی کورد
١١ی بانەمەڕی ١٤٠١ی هەتاوی

توندوتیژی و بەرهەمهێنانەوەی لە کۆمەڵگەدا

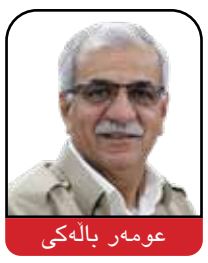
عومەر باڵەکی

ڕۆژهەاڵتی کوردستان هەروەک چۆن هەر لە سەرەتاوە بە ژیریی سیاسیی خۆی و بە دەنگی "نا"یەکەی هێڵی فیکری و سیاسیی خۆی لە ڕێژیمی ئیسلامی جیا کردەوە؛ لە هەموو ماوەی تەمەنی ئەو ڕێژیمەدا لە بەربەرەکانییەکی توندوتیژ بۆ بەرگری لە شوناسی نەتەوەیی و کولتوور و فەرهەنگی خۆی بووە. هاوکات کارکردی کولتووریی کۆمەڵگە و شوێندانەریی حیزبە سیاسییەکان و ڕێکخراوە مەدەنییەکانی کوردستان جۆرێکی جیاوازی لە پەروەردە و بارهێنان هێناوەتە ئاراوە. لە کوردستان ڕوانگەکان بە نیسبەت کوشتنەوە، بەندکران و ڕاوکردنی ئاژەڵ و بااڵندەکان، پاراستنی ژینگە و ژینەوەران لە چاو ناوچەکانی دیکەی ئێران ئەوەندە جیاوازە کە مرۆڤی کورد ئامادەیە بۆ دامرکاندنی سووتمانی دارستانەکان، ڕزگارکردنی گیانلەبەران لە فەوتان و تێداچوون گیانی خۆیشی دابنێ

لە سەردەمی ئیستادا کە سەردەمی پێشکەوتنی مرۆڤە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، پاراستنی ژینگە و ژینگەپارێزی یەکێک لە بابەتە گرینگەکانی کۆمەڵگە و تەنانەت کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییە. بە بەرچاوی مێدیاکانەوە ساڵانە چەندین کۆڕ و کۆبوونەوە و کۆڕبەند لە ڕادەی جیاوازی سیاسیی و زانستی لە ئاستی وواڵتان و نێودەوڵەتییشدا لەسەر گرینگیی پاراستنی ژینگە دەگیرێ و هەروەها سروشتپارێزی و ڕێگەگرتن لە تێداچوونی تۆرەمەی زیندەوەرە جۆراوجۆرەکان بایەخێکی جیهانداگرە. بەاڵم لە ئێرانی ژێر دەسەاڵتی کۆماری ئیسلامیدا ئەو بابەتەش وەک زۆربەی بابەتە سیاسی و کۆمەاڵیەتی و پەروەردەییەکان جۆرێکی تر و ئاوێتە بە توندوتیژییەکی زۆرە. بەو واتایە کە لە سۆنگەی سیاسەتی هەاڵە و تێڕوانینی ئەمنییەتی و پەرەپێدانی فەرهەنگی توندوتیژی، ژینگەی وواڵتیش گەلێک خەساری بەرکەوتوە کە قەرەبووکردنەوەیان زۆر زەحمەتە.

یەکێک لەو بابەت و دیمەنە قیزەونانەی کە ماوەبەماوە لە ڕاگەیاندنەکان باڵاو دەبێتەوە و وێدانی مرۆڤ دەهەژێنێ، ئاژەڵئازاریی هەمەچەشنە لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئەو وواڵتەدا. دیاردەی ئاژەڵئازاری لە ئێرانی بندەستی کۆماری ئیسلامیدا لە حاڵێکدا پەرە دەستێنێ، کە ئەم دیاردەیە لە زۆربەی وواڵتانی دنیادا بە تاوان دانداوە و سزای قورسیش بۆ کەس یا کەسانی تاوانبار دەستنیشان کراوە. بەاڵم لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا ئەو بابەتە نەک لە قانوونداوەک تاوان تیشکی نەخراوەتە سەر، بگرە هیچ هەوڵێکی ئەوتۆش نابینین کە بەرەنگاری ئەو دیاردە ناسروشتی و قێزەونە بێتەوە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە بەپێی سەلماندنی زانست و ئەزموونی ژیانی مرۆیی دەزانین کە ئاژەڵ و زیندەوەران بەشێک لە سروشت و ژینگەکەمان پێک دێنن و لە ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نیزامی سروشتیدا ڕۆڵی گرینگ و چارەنووسسازیشیان هەیە؛ هەربۆیە ئەزیەت و ئازار و لەنێوبردنیان ڕاستەخۆ زیانێکی قەرەبوونەکراوە بە ژینگەی مرۆڤ دەگەیەنێ.

ئەو توندوتیژی و ئەزیەت و ئازاردانی ئاژەاڵن لە ئێران بەپێی هەموو لێکۆڵینەوەکان ڕەگی لە کولتوور و جۆری ئیدارە و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە لەاڵیەن نیزامی سیاسیی دەسەاڵتدار لە وواڵتدا داکوتاوە. دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەاڵنی ئێران بە سەر ڕێژیمی پاشایەتیی پاڵەویدا کە هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیی لێ کەوتەوە، سیاسەتی سەرکوت و توندوتیژیی دەسەاڵت دژی جیابیران بوو بە پێناسە و شوناسی سەرەکیی ئەو نیزامە. لە ماوەی ٤٣ ساڵی ڕابردوودا ڕێژیم لە دوو ڕەهەندەوە لەو بوارەدا کاری کردوە. یەکەم، سیستماتیک هەوڵی داوە توندوتیژی لە کۆمەڵگەدا بڕەو پێ بدا تا ئەو جێیە کە ببێتە بەشێک لە کولتووری زاڵ و بیباتە نێو هەناوی کۆمەڵ و بنەماڵەکانەوە. دووهەم، وێڕای هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامی بۆ دەرەوەی سنووورەکانی ئێران و هەوڵی بەکردەوە بۆ جێبەجێکردنی ئەو سیاسەتە کە دەستێوەردان و قەیرانخوڵقێنی لە وواڵتانی ناوچە و دراوسێیدا لێ کەوتۆتەوە. پشتیوانی لە گرووپە تێرۆریستییەکان و دژایەتیی ڕۆژاوا و کولتوورەکەی یەک لەو هۆکارانە بووە کە کۆماری ئیسلامی لە زۆر بواردا بکەوێتە ژێر گوشار و سزای ئابووری و، ئەو سزا ئابووریانەش کە خەڵکی وواڵت دەبێ باج و تێچووەکەی بدەن؛ خۆی یەکێک لە هۆکارەکانی سەرهەڵدان و بنچداکوتانی توندوتیژییە لە کۆمەڵگەدا.

لە کۆنەوە گوتراوە کە سفرەی پڕ تەبایی

خێزانە. دەبینین و دەبیستین و هەستی پێ دەکەین کە لە ئێستادا خەڵکی ئێران لە بواری دابینکردنی بژیوی ژیانەوە چەندە لە تەنگانەدان و ئەو کێشە و ئاریشانە زۆر جاران دەبنە هۆی لێکهەڵوەشانی بنەماڵە، یا خولقانی توندوتیژی لە خێزاندا تا ئەو ئاستەی کە هەژاری و دەسکورتی بگاتە جێگەیەک کە بەکۆمەڵ خۆیان بکوژن. بەپێی ئاماری ڕێکخراوی پزیشکی قانوونیی ئێران لە ساڵی ١٤٠٠ی هەتاویدا ٦٠٠ هەزار کەس لە ئێران بەهۆی شەڕ و پێکهەڵپڕژان سەردانی ناوەندەکانی پزیشکی قانوونییان کردوە و ئەو ئامارە ئەو بەشە لە شەڕ و پێکهەڵپڕژان و توندوتیژییانە ناگرێتە خۆی کە بەهۆی دوورەدەستی، بنەماڵەیی و عەشیرەیی، لایەنەکان سەردانی ئەو ناوەندانیان نەکردوە. بۆیە توندوتیژیی دەسەاڵتدارانی کۆماری ئیسلامی لە بوارەکانی سیاسی، ئەمنییەتی و ئابووری دەرحەق بە گەاڵنی ئێران، خولقێنەری توندوتیژیی تاکەکان لەنێو کۆمەڵگە و بنەماڵەشی لێ کەوتۆتەوە. مخابن زۆر جاریش ئەو توندوتیژیانە لە بازنەی مرۆڤەکان تێدەپەڕێ و دەبنە هۆی ئەزیەت و ئازاردانی ئاژەڵ و گیانلەبەران، واتە کەسی تووندئاژۆ و بەگێرەوکێشە ئەگەر ڕێگای نەبوو ڕق و تووڕەیی خۆی بە سەر بەرانبەرەکەیدا بەتاڵ بکا، ڕقەکەی بە سەر کەرەستە و کەلوپەلی دەوروبەریدا دەڕێژێ و خۆ ئەگەر هەر نەبوو هروژمی ئاژەڵ و گیانلەبەری بێزمان و بێدەسەاڵت دەدا.

نیزامی سیاسی و پەروەردەیی کۆماری ئیسلامی لە چوار دەیەی ڕابردوودا وای لە کۆمەڵگەی ئێران کردوە بە جیگای ئەوەی لە قوتابخانە و پۆلەکانی خوێندنداوانەی مرۆڤدۆستی و خۆشەویستی فێری منداڵان بکرێ، تۆوی شەڕ و دوژمنکاری و دووبەرەکییان لە دڵ و دەروون و میشکیاندا دەچێنن و ئەو شێوە پەروەردەیە زۆر سروشتییە کە مرۆڤی تووڕە و شەرەئەنگێز بەرهەم دەهێنێ. مرۆڤێک کە بە هەر بیانوویەک هەڵدەچێ و بە دەوروبەری خۆی هەڵدەپرژێ و ئەگەر هیچی دەست نەکەوت بەردەبێتە گیانی ئاژەاڵن؛ بێ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە ئەو ئاژەڵە گیانداران و سروشت مافی ژیانی پێ داوە و بەبێ ڕێوشوێنی قانوونی و ڕێگەپێدراو، هیچ کەس و الیەنێک مافی ئەوەی نییە ئازاری بدا و گیانی لێ بستێنێ. ئەوەش لەجێی خۆی کە لە ڕوانگەی دەروونناسانەوە کەسانێک کە خووی ئاژەاڵزاریان هەیە و بەو کار و ئاکارەی خۆیان دڵخۆش دەبن و ڕقوتووڕەیی خۆیانی پێ دادەمرکێنن، نەخۆشیی دەروونییان هەیە و بەداخەوە ژمارەی ئەو کەسانەش لە ئێرانی ئێستادا لە سۆنگەی سیاسەتەکانی ڕێژیمەوە کەم نین.

خاڵێکی سەرنجڕاکێش پێکەی کۆمەڵگەی کوردستانە لەو باسەدا. ڕۆژهەاڵتی کوردستان هەروەک چۆن هەر لە سەرەتاوە بە ژیریی سیاسیی خۆی و بە دەنگی "نا"یەکەی هێڵی فیکری و سیاسیی خۆی لە ڕێژیمی ئیسلامی جیا کردەوە؛ لە هەموو ماوەی تەمەنی ئەو ڕێژیمەدا لە بەربەرەکانییەکی توندوتیژ بۆ بەرگری لە شوناسی نەتەوەیی و کولتوور و فەرهەنگی خۆی بووە. هاوکات کارکردی کولتووریی کۆمەڵگە و شوێندانەریی حیزبە سیاسییەکان و ڕێکخراوە مەدەنییەکانی کوردستان جۆرێکی جیاوازی لە پەروەردە و بارهێنان هێناوەتە ئاراوە. لە کوردستان ڕوانگەکان بە نیسبەت کوشتنەوە، بەندکران و ڕاوکردنی ئاژەڵ و بااڵندەکان، پاراستنی ژینگە و ژینەوەران لە چاو ناوچەکانی دیکەی ئێران ئەوەندە جیاوازە کە مرۆڤی کورد ئامادەیە بۆ دامرکاندنی سووتمانی دارستانەکان، ڕزگارکردنی گیانلەبەران لە فەوتان و تێداچوون گیانی خۆیشی دابنێ و بۆ نموونەش چ زۆرن "شەریفباجوەر"، "ئومید کۆنەپۆشی"، "ڕەحمەت حەکیمینیا" و "محەممەد پەژووهی"یەکان... .

دروستبوونی دوو جۆرە فەرهەنگ و ڕوانگەی جیاواز لەمەڕ ژینگە و ژینگەپارێزی لە جوغرافیای ئێران لە حاڵێکدایە کە ماوەی ٤٣ ساڵە سیستمی کۆماری ئیسلامیی ئێران سەرکوتی جووڵانەوەی مافخوازانەی گەلی کورد دەکا و لە دژایەتی و دژمنایەتیی ئەو بزووتنەوەیەدا هیچکات دەستی لە تێکدان و فەوتاندن و زیان پێگەیاندنی ژینگەی کوردستان نەپاراستوە و ئەوەندەی بۆی کراوە لەو دژمنایەتییەدا کردوویەتی. ڕاستە کۆماری ئیسلامی ئەوەی لە دەستی هاتوە دەرحەق بە کۆمەڵگەی کورد و ژینگەی کوردستان کردوویەتی و سەرەڕای داخوازی و بەدواداچوونی زۆر کەس و الیەن قەت خۆی لە بەرامبەر پرسی کورد و جوغرافیای سروشتیی کوردستاندا بە بەرپرسیار نەزانیوە، بەاڵم بە خۆشییەوە کوردستان کولتوور و جیاوازییەکانی خۆی بە باشترین شێوە پاراستوە و هەبوون و چاالکیی دەیان ڕێکخراوی مەدەنی و ژینگەپارێزیی چاالک ئەو جیاوازییانە بەباشی دەسەلمێنن.

لە دەرەوەی سیاسەتی ئاسیمیلە و دژایەتیی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ژین و ژیار و ژینگەی کورد، بەاڵم ڕەفتار و سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامی ژێرپێیانی قانوونەکانی سروشتە و بە زانست و ئەزموونی سەردەمیش دەرکەوتوە کە ژێرپێیانی قانوونەکانی سروشت لە دواجاردا هەر بە زیانی کۆمەڵگەی مرۆیی دەشکێتەوە، واتا ئەوەی زیانی زۆرتری بەر دەکەوێ هەر ژیان و ئاسایشی مرۆڤەکانە. بۆیە لە هەر حاڵەتدا ئەوە ئەرکە لەسەر هەموو دەوڵەت و وواڵتان –بە ئێران و کۆماری ئیسلامیشەوە– کە بە داڕشتنی قانوونەکانی ژینگەپارێزی و جێبەجێکردنیان خۆیان لەگەڵ پێوەرە جیهانییەکان بگونجێنن و پەروەردەی کۆمەڵگە و تاکەکان لەسەر ڕێزدانان بۆ ئەو بایەخانە لە سەرووی هەموو شتێک دابنێن.

کوردستان
• ژمارە: ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

زمان، گوتار و نەتەوە

ڕەسوول سوڵتانی

داگیرکەر، یەکەم شتێکی بەسەر نەتەوەی داگیرکراویدا دەسەپێنێ، زمانەکەی خۆیەتی. چونکە تۆ کە لە چوارچێوەی چەمک و بەهاکانی ئەودا پەروەردە بووی، وردە وردە ڕاستەوخۆ دەکەوێتە ژێر کاریگەریی گوتارەکانی ئەوەوە؛ هەر بۆیەش بە زمانی خۆی پەروەردەت دەکا، تا ڕەوتی نەتەوەسازییەکەت بشێوێنێ و بەلارێیدا ببا و لەپێش چاوت سووکی بکا و دواجار پێناسەیەکت لە خۆت و لە نەتەوە بۆ بخاتە ڕوو، کە جیاواز بێ لەو پێناسەیەی دەبوو بۆخۆت کردبایەت و دەبێ بۆخۆت بیکەی. ئەو لە ڕوانگەیەکی کۆلۆنیالیستییەوە، بە تۆ دەڵێ: تۆ ئەو شتەی کە من پێناسەم کردووی و پێناسەت دەکەمەوە، تۆ ئەو شتە نیت کە بۆخۆت بیری لێ دەکەیتەوە. تەنانەت ئەگەر سەیری نووسینی پانفارسیستەکان دەکەی، دەستەواژەی تەوەهومی قەومی و تەوەهومی ناسیۆنالیستی و کۆمەڵێک دەستەواژەی پڕ لە سووکایەتی بۆ شۆڕشەکانی کورد وەک فیتنە و غائیلەی ... بەکار دێنن. ئەوە شەڕی میللەتێکە دژی میللەتێکی دی، بەچی؟ بە چەکی زمان.

دکتۆر موحسینی ڕێنانی لەو باسەدا دەڵێ: ئێمە بە بێبەشکردنی منداڵی نەتەوە غەیرەفارسەکان کوردیدا باری واتاییەکەیان گرینگ و بەرز و پیرۆزە.

پێناسەی تۆ ، لە زمانی داگیرکەردا

داگیرکەر، یەکەم شتێکی بەسەر نەتەوەی داگیرکراویدا دەسەپێنێ، زمانەکەی خۆیەتی. چونکە تۆ کە لە چوارچێوەی چەمک و بەهاکانی ئەودا پەروەردە بووی، وردە وردە ڕاستەوخۆ دەکەوێتە ژێر کاریگەریی گوتارەکانی ئەوەوە؛ هەر بۆیەش بە زمانی خۆی پەروەردەت دەکا، تا ڕەوتی نەتەوەسازییەکەت بشێوێنێ و بەلارێیدا ببا و لەپێش چاوت سووکی بکا و دواجار پێناسەیەکت لە خۆت و لە نەتەوە بۆ بخاتە ڕوو، کە جیاواز بێ لەو پێناسەیەی دەبوو بۆخۆت کردبایەت و دەبێ بۆخۆت بیکەی. ئەو لە ڕوانگەیەکی کۆلۆنیالیستییەوە، بە تۆ دەڵێ: تۆ ئەو شتەی کە من پێناسەم کردووی و پێناسەت دەکەمەوە، تۆ ئەو شتە نیت کە بۆخۆت بیری لێ دەکەیتەوە. تەنانەت ئەگەر سەیری نووسینی پانفارسیستەکان دەکەی، دەستەواژەی تەوەهومی قەومی و تەوەهومی ناسیۆنالیستی و کۆمەڵێک دەستەواژەی پڕ لە سووکایەتی بۆ شۆڕشەکانی کورد وەک فیتنە و غائیلەی ... بەکار دێنن. ئەوە شەڕی میللەتێکە دژی میللەتێکی دی، بەچی؟ بە چەکی زمان.

دکتۆر موحسینی ڕێنانی لەو باسەدا دەڵێ: ئێمە بە بێبەشکردنی منداڵی نەتەوە غەیرەفارسەکان دوایی دەبێ تەرجومەی بکاتەوە سەر زمانەکەی خۆی ئینجا دایڕێژێتەوە.

هەر ئێستا زۆرن ئەو خوێندەوارە کوردانەی ئەگەر بیانەوێ وتارێک بە کوردی بنووسن، ناچارن لەپێشدا بە فارسی بینووسن، دوایی وەریگێڕنەوە سەر کوردی، چونکە ئیتر لە چوارچێوەی ئەو سیستەمە زمانی و کولتووری و چەمکانەدا بیر دەکاتەوە کە پێی پەروەردە کراوە. هەر ئەوەش وای لێ دەکا هەم بە چاوێکی سووکتر سەیری زمانەکەی خۆی بکا لە پارسەنگی زمانی زاڵدا، سەرەڕای ئەوەی زمانەکەی خۆیشی لا پیرۆزە، هەمیش لەو سۆنگەیەوە کەسایەتیی خۆی لە کەسایەتیی خاوەن زمانە زاڵکراوەکە پێ کەمتر بێ و لە هەمبەریدا ئەگەر ترسیشی نەبێ، جۆرێک شەرمی هەبێ.

زمان و هزر و گوتار

پسپۆڕانی زمان بەردەوام لەو بازنەیەدا مشتومڕیانە کە ئاخۆ هزر بەرهەمی زمانە یان زمان بەرهەمی هزرە. هێندێ لە خاوەنڕایانی ئەو بواڕە پێیان وایە هزریش جۆرێک زمانە، زمانی پەنگراو (بالقوە)، بەڵام لە سیستەمی دەربڕین و وێناکردنی فیزیکیدا بە هێڵ و تابلۆ و هێماکان و وشە و ڕستەدا خۆی دەنوێنێتەوە. کەوابوو ئەو زمانە بەر لەوەی لە هێماکاندا خۆی بنوێنێ، لە میشکی مرۆڤ وەکوو هزر و بیرۆکە هەیە. زمان و زەین، یان زمان و هزر پەیوەندییەکی دیالێکتیکی و دوولایەنەیان لەگەڵ یەکتر هەیە. هەم هزر بەرهەمهێنەری زمانە، هەم زمان بەرهەمهێنەرەوەی هزرە. لێرەدا ناچارین چەند نموونەیەک بێنینەوە:

بەر لەوەی چەمک و بیری مۆدێرن بگەنە کوردستان، مرۆڤی کورد هیچ وێنایەکی زەینیی لە دێموکراسی، سۆسیالیزم و سۆسیالیزمی دیموکراتیک نەبووە. لەگەڵ هاتنی ئەو چەمکانە، کە پێش ئەوەی لە ئەوروپاش وەکوو پێناسە، پێناسە بکرێنەوە، لەپێشدا وەک زەروورەتێک لە میشکی ڕۆشنگەران و بیرمەندانی ئەوروپیدا وێنا بوون و لە ڕەوتی زەماندا و لە چوارچێوەی زماندا پێناسەکەیان ڕووەن کراوەتەوە و پەرەیان پێ دراوە. کە گەیشتوونەتە کوردستانیش، لە چوارچێوەی زماندا وردە وردە خەڵکیان پێ ئاشنا کراوە. دەستەواژەی "سۆسیالیزمی دیموکراتیک" لەنێو حیزبی دێموکراتیکدا لەپێشدا بەرهەمی بیرکردنەوەیەک بووە لە میشکی ڕێبەری مەزن و بلیمەتی ئەو حیزبەدا، دواتر لە ڕێگەی زمانەوە گوازراوەتەوە نێو حیزب. لە قۆناغی سێیەمدا هەر ئەو زمانەی پێی پێناسە کراوە، بووەتە هۆی بیرکردنەوەی ئەو کەسانەی بیستوویانە و وێناکردنی ئەو سیستەمە لە بەڕێوەبەریی وڵاتدا. ئەوەیە کاریگەریی دوولایەنەی زمان لەسەر یەکتر.

گرینگیی زمانی کوردی لە پرۆسەی نەتەوەسازیدا

ئەوەی تا ئێرە باس کرا، گرینگیی ڕەهەندەکانی زمان بوو. لێرەدا دەبێ بگەڕێینەوە سەر گرینگیی زمانی کوردی لە پرۆسەی نەتەوەسازیدا.

کورد هەموو فاکتەرەکانی نەتەوەی تێدایە: وەکوو خاکی هاوبەش و مێژووی هاوبەش و زمانی هاوبەش و خەیاڵی هاوبەش، یان هزرێکی هاوبەش کە ئێمە خۆمان بە نەتەوە دەزانین. چونکە دەکرێ میللەتێک یەک زمانی هەبێ، بەڵام خۆی بە یەک نەتەوە نەزانێ و ئامادە نەبێ لە چوارچێوەی خاک و دەوڵەتێک و لەژێر سێبەری یەک ئاڵادا پێکەوە بژین. نموونە وڵاتانی عەرەبی. لێرەدا فاکتەرێک لەو فاکتەرانەی باس کرا، دەوری هەرە گرینگی هەیە، ئەویش زمانە. چونکە میللەتی کورد، میللەتێکە لە زمانەکەیدا زیندووە و زمان، چەق و سەنتەری کۆکەرەوەی هەموو فاکتەرەکانی دیکەیە. بەوپێیە دەکرێ بڵێین ناسیۆنالیزمی کوردی، ناسیۆنالیزمێکی زمانییە و لە دەرەوەی زمان و، ڕوونتر لە دەرەوەی زمانی کوردی ئیتر شتێک نامێنێ ناوی بنێی کورد.

ئێمە دەزانین کە زمانی زگماک، تەنیا زمانی قسەپێکردن نییە، زمانی دەربڕینی هەست و سۆز و زمانی ژیانی تاکەکانە. زمانی زگماک، زمانی ڕۆحی مرۆڤەکانە و پرۆسەی بیرکردنەوە و بیچمدان و شکڵپێدان بە ئەو شتەی بیری لێ دەکەی و دواجار دارشتنی لە چوارچێوەی ڕستەدا و دەربڕینەکەی لە ڕێگەی زمانەوەیە.

زانست سەلماندوویەتی، مرۆڤ کە بەزمانی خۆی دەخوێنێ، خێراتر پرۆسەی وێنە و چەمک و دەستەواژە زەینی و عەینییەکان شی دەکاتەوە و تێیان دەگا و سەریان لێ دەر دەکا. کەوابوو خوێندن بە زمانی زگمان، لە پرۆسەی فێربوونداِ گرینگییەکی تایبەتی هەیە، لەوەش گرینگتر لە پرۆسەی بنیاتنانی نەتەوەدا.

زمان وەک دەسنیشانکەری بەهاکان

تۆ کە بە زمانی فارسی یان تورکی یان عەرەبی دەرس دەخوێنی، چەمکەکان، باری واتایی و تەنانەت بەها و بایەخی واتایی چەمک و دەستەواژە نەتەوەییەکانیشت گۆڕانیان بەسەردا دێ. تۆ سەیر کە لە زمانی فارسیدا وشەی "ڕەزمەندە-پاسدار" دەخوێنیتەوە، ئەوە لە نێو میللەتی خۆیاندا باری واتایی بەرز و جوانی هەیە، بەڵام لە نێو میللەتی تۆدا، ئەو بارە مانایییە ڕێک پێچەوانە دەبێتەوە. ئەوەی بۆ ئەو ڕەزمەندەیە و پاسدارە، لە نێو ئەدەبیاتەکەی تۆدا خوێنڕێژ و جەنایەتکار و خوڵقێنەری جەنایەت و تاوانەکانی مێژوویەکی تاڵە. بەڵام تۆ کە بە زمانی خۆت دەخوێنی، ئەو دەستەواژانە، دەبنە خەباتگێڕ و تێکۆشەر و پێشمەرگە. کە لە ڕووی پاشخانی هزری و مێژوورییەوە لە میشکی منداڵ و گەورەی

ئا: دیاکۆ دانا

زیندان بەزێنەکانی ئێمە

محێدین مەلائیبڕاهیمی

"محێدین مەلائیبڕاهیمی" تەمەن ٤٤ ساڵ، خێزاندار و خەڵکی گوندی ئاڵکاوێی سەر بە شاری شنۆ یەک لە زیندانییانی سیاسیی کوردە کە لەئێستادا لە زیندانی ناوەندی شاری ورمێ بەند کراوە.

محێدین ڕۆژی ١٣ی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٩٦ی هەتاوی لەگەڵ پۆلێک لە کۆڵبەرانی دێکەی هاوڕێی لە ناوچە سنوورییەکانی شاری شنۆ کەوتە بەر دەستڕێژی هێزێکی سپای پاسداران و سێ فیشەک بەر لاقی کەوت. محێدین بە برینداری دەستبەسەر و بۆ ماوەی دوو ڕۆژ لە یەکێک لە نەخۆشخانەکانی شاری ورمێدا ڕاگیرا و دواتر بەڕێی گرتنگەی حیفازەت ئیتلاعاتی ئەو شارە کرا و بە مەبەستی دانان بە تۆمەتی "هاوکاریکردنی حیزبێکی کوردی"ـی دژبەری کۆماری ئیسلامی خرایە ژێر ئەشکەنجەوە.

محێدین ڕۆژی ٢٩ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٩٧ی هەتاوی لە لقی دووی دادگای شۆڕشی ورمێ بە سەرۆکایەتیی قازی شێخلو بەبێ هەبوونی پارێزەر بە تۆمەتی "بەغی لە ڕێگای هاوکاریکردن لەگەڵ حیزبێکی کوردی" و "شێواندی تەناهیی نەتەوەیی" دادگایی کرا و سزای ئێعدامی بەسەردا سەپا. ئەم حوکمە دواتر لە لقی ١٩ ی دیوانی بەرزی وڵاتدا وەک خۆی پشتڕاست کرایەوە. ڕێکخراوی لێبوردنی نێونەتەوەیی ڕۆژی ١٤ ڕەزبەری ساڵی ١٣٩٩ لە بەیاننامەیەکدا داوای لە دەزگای دادی کۆماری ئیسلامی ئێران کرد کە پێداچوونەوەیەکی دادپەروەرانە بە حوکمی "محێدین مەلا ئیبراهیمی"دا بکا.

محێدین ئیبراهیمی لە دوو ساڵی ڕابردوودا چەند جار بەهۆی پێڕانەگەیشتنی پزیشکی و هەروەها پێشێلکرانی مافەکانی لە زیندانداِ مانی لە خواردن گرتوە.

شایانی باسە محێدین پێشتریش لە ساڵی ١٣٨٩ هەتاویدا دەستبەسەر و بە تۆمەتی لایەنگری "حیزبی دێموکرات" ماوەی ساڵێک و دوو مانگ زیندانیی کێشابوو. هەروەها لە ساڵی ١٣٩٦دا برایەکی محێدین بەناوی "نورەدین" کە ئەویش هەر کۆڵبەر بوو، بەهۆی دەستڕێژی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی کوژراوە.

***

هووشەنگ ڕەزایی

هووشنگ ڕەزایی زیندانییەکی سیاسیی دیکەی کوردە کە ساڵی ١٣٦٤ی هەتاوی لە شاری نەهاوەندی سەر بە پارێزگای هەمەدان لەدایک بووە. هووشەنگ ڕۆژی ٢٩ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٨٩ی هەتاوی لە شاری تاران لەلایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمەوە دەسبەسەر و لە بەندی ٢٠٩ وەزارتی ئیتلاعاتدا بۆ ماوەی ٦ مانگ لە ژووری تاکەکەسیدا زیندانی و ئەشکەنجە کرا.

هووشەنگ ساڵی ١٣٩٠ی هەتاوی لە لقی ٢٨ی دادگای شۆڕشی شاری تاران بە سەرۆکایەتیی قازی موقیسە بەبێ هەبوونی پارێزەری خۆی بەتۆمەتی "موحاربە" بەهۆی "هاوکاری لەگەڵ کۆمەڵە" و "بەشداری لە کۆبوونەوەی نارەزایەتیی ساڵی ١٣٨٨" و "هەڵگرتنی چەک و چوونەدەرێی نایاسایی لە وڵات" بە ١٠ ساڵ زیندان و ئێعدام مەحکووم کرا. ئەو ڕۆژی ١ی بانەمەڕ ساڵی ١٣٩١ بەڕێی زیندانی ڕەجایی شاری کەرەج و لە ڕێکەوتی ٦ی پووشپەر دیسان ڕەوانەی بەندی ٢٠٩ کرایەوە. هەروەها بۆ جاری دوویەم دیسان بۆ ماوەی ٦ مانگ لە ژووری تاکەکەسی خرایەوە ژێر ئەشکنجە و لێپرسینەوە و تۆمەتی کوشتنی "عەلی محەممەدی"، زانایەکی ئەتۆمیی درایە پاڵ کە دواتر لەو تۆمەتە بێبەری کرا.

داوای پێداچوونەوەی هووشەنگ بە حوکمەکەی لە ساڵی ١٣٩٦ لە لقی ٢٨ی دادگای شۆڕشی تاراندا تاوتوێ کرا و دواجار ساڵی ١٣٩٨ سزای ئێعدامی لەسەر هەڵگیرا، بەڵام تۆمەتی "بەغی"، "هەڵگرتنی چەک" و هەروەها "چوونەدەرێی نایاسایی بۆ دەرەوەی وڵات"ی لەسەر ساغ کرایەوە و لەو سۆنگەیەوە سەرجەم بە ٢٥ ساڵ زیندان مەحکووم کرا.

هووشەنگ لە ماوەی ١٢ ساڵ بەندکرانیدا لە مافی مەرەخسی بێبەش بووە و هەروەها بەهۆی پێڕانەگەیشتنی پزیشکی نەخۆشیی قەندی گرتوە. ئەو لە ماوەی بەندکرانیدا چەند جار ناڕەزایەتیی بە دۆخی ڕاگیران و بەندکرانی دەربڕیوە و مانی لە خواردن گرتوە (دواجار ٢٢ خاکەلێوەی ئەمسااڵ) و هەر ئێستا کە ئەو دێڕانەی لەسەر دەنووسرێ خراوەتە سللولی ئینفرادییەوە.

کوردستان
ژمارە ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

لە "ئاسمیلاسیۆن" ڕا هەتا "زەویی سووتاو"

(زامەکانی سەرزەوییەکی بەندکراو)

ڕەزا دانشجوو

کاولکردنی شوێنە سەرنجڕاکێشە سروشتییەکانی ڕۆژهەڵات بە هۆی دەستێوەردان و گۆڕانکاریی ناڕاست.

– سازکردنی نازانستی و بێبنەما و بێسەرەوبەرەی بەنداو لەسەر زێ و ڕووبارەکانی کوردستان و ڕاگواستنی بەشی زۆری ئاوی کوردستان بۆ ناوچەکانی دیکەی ئێران و سازکردنی قەیرانی بێئاوی و گیروگرفت بۆ وەرزێران.

– دانی سەدان جەواز و مۆڵەت بێبنەما بۆ دەرهێنانی کانی بەرد و ڕاگواستنی ماتریالی خاو بۆ دەرەوەی ڕۆژهەڵات کە جگە لە کاولکردنی ژینگە و بەتاڵانبردنی سامانەکانی کوردستان هیچی دیکەی بۆ خەڵکی کورد بەدیاری نەهیناوە.

– تێکدانی پێکهاتە و بافتی زۆربەی شارەکانی ڕۆژهەڵات بەهۆی دانی بێبنەمای جەواز و مۆڵەت بۆ بیناسازیی نایاسایی و لەڕاستیدا فرۆشتنی شار.

لە کۆتایی ئەم بەشەدا دەبێ ئاماژە بکەین بە گرتن و بەندکردنی سەرەڕۆیانەی دەیان چالاکی ژینگەپارێز کە گەورەترین تاوانیان! هەوڵدان بۆ پاراستنی سروشتی کوردستان و هەڵبەت لەقاودانی سیاسەتی داگیرکەرانەی کۆماری ئیسلامییە.

مێژووی چەند هەزار ساڵەی کورد و کوردستان لە پەنا تایبەتمەندییە کولتووری، زمانی و ئەدەبییە دەوڵەمەندەکەی لە تەنیشت شوێنەوار و بینا دێرینەکان، ئاسەوارە سەرنجڕاکێشەکان و سروشتی جوان و دڵڕفێنی کوردستان هەمیشە و هەموو کات وەک چەقلێک لە چاوی دوژمنانی ئەو نەتەوە و نیشتمانەدا بووە. بەهەڵە نەچووین ئەگەر بڵێین ڕق و دڵگرانی داگیرکەران دژ بە مێژوو، کولتوور و سامانە سروشتییەکانی کوردستان لە دژایەتی بەرانبەر بە خەڵکی کورد نەتەنیا کەمتر نەبووە، بە بەراورد زیاتریش بووە. ئەم دوژمنایەتییە ڕوون و بەئاشکرایە بە پانتایی ئەو جوغرافیا بەندکراوە لە دەیان فۆرم و شێوەی جۆراوجۆردا دەبینرێ. لەو نووسینەدا بەکورتی باس لە بەشێک لەو سیاسەتە نامرۆڤانە و داگیرکەرانەی نەیارانی کورد لە ئێران لە ڕووبەڕووبوونەوەیان لەگەڵ خەڵکی کورد و نیشتمان کوردان دەکەین. دیارە هەر لەجێدا هەرکام لەو کورتە باسانە خۆیان دەتوانن هەوێنی باسێکی دەوڵەمەند بن کە ئێمە لێرەدا کورتمان کردوونەوە.

ئاسمیلاسیۆن (Assimilation culturelle)

ئاسمیلاسیۆن بە مانای یەککردنی فەرهەنگییە و مەبەست لێی تێکۆشانێکە بۆ سڕینەوەی زمان و کولتووری کەمینەکان و داسەپاندنی زمان و کولتووری دیاریکراوی لایەن حوکمڕان بۆ هەرچی زیاتر زاڵبوون بە سەر کەمینەکاندا. هەروەها بە مانای تێدابردنی داب و فەرهەنگی خەڵکانی وڵاتی داگیرکراو لەلایەن داگیرکەرانیشەوە دەکار دەکرێت کە دیارە ئێمە لەو نووسینەدا مەبەستمان ئاسیمیلاسیۆنی فەرهەنگییە.

ڕەنگە بکرێ هەوڵی کۆچەرە ئۆرووپییەکان لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ سوورپێستەکانی ئامریکادا بۆ دوورخستنەوەیان لە زێد و نیشتیمانیان لە کوتایی هەشتاکان بە یەکەمین هەوڵی داگیرکەران بۆ تێدابردنی زمان و کولتووری نەتەوەیەک دابندرێت. ئەوەی سەرنجڕاکێشە ئەوەیە لە زۆربەی کەیسەکانی پێوەندیدار بە ئاسمیلاسیۆندا ئەوە داگیرکەران بوون کە خەریکی سڕینەوەی مێژووی و نەریتی وڵاتی داگیرکەراو بوون. میوانی بانگنەکراو کە تەنانەت چاوی بینینی زمان و کولتووری خانەخوێی نییە. دیارە داگیرکەران هەر لە سەرەتاوە زانیویانە کە زمان و کولتووری هەر میللەتێک گەورەترین و بەهێزترین فاکتەری ڕێگر لە بەرانبەر بەچۆکداهاتن و خۆبەدەستەوەدانە.

ئاسمیلاسیۆن لە کوردستان چیرۆکێکی خەمناک و دوورودرێژە. بەسەرهاتێکی تاڵ کە زیاتر لە هەر ڕووداوێکی تر جەستەی ئەو جوغرافیا بەندکراوەی ئازار داوە. بڕینێک کە هەرچەند ساڵ جارێک لە شوێنێکی تر سەرهەڵدەداتەوە. لە قەدەغەبوونی قسەکردن بە زمانی دایکی و تەنانەت کەڵکوەرگرتن لە وشەی کوردی لە باکوور، تا بوونی هەزاران کوردی بێناسنامە لە ڕۆژئاوا، لە ئەنفال و ژێنۆساید و کۆمەڵکووژی لە باشوور، هەتا شەڕی نەرم و ڕەقی تاران لە دژی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نیشتمان. بەداخەوە وەک تەواوی ڕووداوە تاڵەکانی تر ئەمجارەش ئەم وڵاتە بێپەنایە لە پانتاییەکی زۆر گەورەتردا کەوتۆتە بەر هێرش و ئازاری داگیرکەران، لە بێدەنگی و پاسیڤبوونی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤدا کاری ئاسمیلاسیۆن و یەکدەستکردن گەیوەتە تۆندوتیژییەکی ئاشکرا، سڕینەوە و نەهێشتن، ژینۆساید و پاکتاوی ڕەگەزی. ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە بەراوەرد لەگەڵ بەشەکانی دیکەی نیشتمان شێوەیەکی زۆر نەرم و ڕووخێنەری لە ئاسمیلاسیۆن بە خۆیەوە دیوە.

هەرچەند دژایەتی لەگەڵ زمان و کولتووری کورد هەر لە سەرەتای سەقامگیربوونی کۆماری ئیسلامییەوە دیار بوو، بەڵام دەتوانین بڵێین بەشی زۆری ئەم دژایەتیکردنە لە چوارچێوەیەکی دیاریکراو و بەپێی پلانێکی لەپێشدا داڕێژاو، دەگەڕێتەوە بۆ دوای شەڕی ئێران و عێراق. لەڕاستیدا داگیرکەران شەڕیان وەک فاکتەرێک بەکار هێنا بۆ گۆڕینی دێمۆگرافیی شارەکانی شەڕلێدراو، ئەویش بە بیانووی نیشتەجێکردنی ئاوارەکانی شارەکانی دیکە و بەمجۆرە جێخستنی پلان و پیلانی سازکردنی تێکەڵاوییەکی تەواو نارێکی زمانی، فەرهەنگی و داسەپاندنی جۆرێک چەند بەرەکایەتی و لە کۆتاییدا ڕێگا خۆشکردن بۆ سیاسەتی لەپێشدا داڕێژراوی لایەنی حوکمڕان. کرماشان زیاتر لە هەر شارێکی دیکەی ڕۆژهەڵات لە سۆنگەی ئەو سیاسەتە چەپەڵەی داگیرکەرانەوە زیان و خەساری بەرکەوت. بێ سەرەوبەرەیی و دابەشکردنی دانیشتووان لەسەر بنەمای هوز و ئایینی جیا کاری گەیاندە ئەم ئاستە کە بەشێک لە خەڵکانی ڕەسەنی شارەکە بە ناچار زێد و ماڵی خۆیان جێ بهێڵن و ڕێگا پتر بۆ سێناریۆی داگیرکەران خۆش ببێت. هاوتای ئەم سیاسەتە شۆڤینییە، واتە لەنێوبردنی بەشێک لە شوناس و ناسنامەی شارێک لە پێوانەیەکی بچووکتردا لە ئیلام و شارەکانی ئەم پارێزگایەشدا دەبینرێت.

ئاسمیلاسیۆن بە شێوەی جۆراوجۆری دیکەش لە بەشەکانی دیکەی ڕۆژهەڵات کراوە. لە ڕاستیدا ئەوجار داگیرکەران بە شێوەیەکی زۆر ئاشکراتر قوڵیان لە تێکدانی جوغرافیایی، کومەڵایەتی و فەرهەنگی و، گۆڕینی دێمۆگرافی و پێکهاتەی ناوچەکان هاوکات لەگەڵ ترساندن و هەڕەشە و دەرکردنی خەڵکی کورد و سازکردنی دووبەرەکیی دینی و میللیەتی و داسپاندنی حوکمی کەمینە لەسەر زۆرینەی کورد لەو ناوچانەدا هەڵمالێوە. بۆ گەڕان بەدوای شوێنپێی ئەمجۆرە لە ئاسمیلاسیۆن دەتوانین ئاماژە بە شارەکانی نەغەدە و ورمێ بکەین کە ئێستا لە سێبەری ساڵانێک سیاسەتی نەرمی تواندنەوە و بڵاوکردنەوەی تۆوی دووبەرەکی و قین، جێگای میوان و خانەخوێ گۆڕاوە!

زەویی سووتاو (Scorched earth policy)

سیاسەتی زەویی سووتاو پلان و پیلانێکە بۆ نەهێشتن و خاپورکردنی تەواوی سەرچاوە و سامانە سروشتی و کشتوکاڵییەکانی پێوەندیدار بە ژینگە و هاتوچۆ و... . بە واتایەکی گشتی بێبەری کردنی خەڵکی وڵاتی داگیرکەراو لە خاک و سامان و سەرچاوەکانی. لە ڕاستیدا ئەوجار داگیرکەران داماو و دەستەوەستان لە گۆڕینی دێمۆگرافیی وڵاتی مەبەست و داسەپاندنی زمان، کولتوور و فەرهەنگی خۆیان بە سەر خەڵکی داگیراودا، ڕاستەوخۆ چوونە شەڕی جوغرافیایی بەندکراو. لەبەینبردنی سامان و سەرچاوەکان و تەنانەت ئاگرتێبەردانی دارستانەکان لە کاتێ پاشەکشەی هێزەکانی ئامریکا لە ویتنام بۆ ئەوەی نەکەوێتە دەست شەڕکەرەکانی "ویت کۆنگ"، تێکدان و خاپورکردنی پرد و ڕێگاوبان و ژێرخانە ئابووریییەکانی وڵاتانی داگیرکراو لە کاتی چۆڵکردنیان لەلایەن ئەرتەشی ئاڵمانی نازی، ئاگرتێبەردانی چاڵە نەوتییەکانی کوێت لەلایەن ئەرتەشی عێراق و... بەشێک لەو سیاسەتی زەویی سووتاون. هەرچەند "زەویی سووتاو" وەک پلانێکی نیزامی و زۆرتر لە پەیوەندی لەگەڵ وڵاتێکی داگیرکراودا باسی لێ دەکرێ، بەڵام لە سالانی ڕابردوودا شێوەیەکی تر لەم سیاسەتە نەگریسە دنیای داگرتوە. وەک ئاماژەیەک بۆ ئەم سیاسەتە، دەوڵەتی میانمار بە ئاگرتێبەردانی دارستانەکان و زەویی موسڵمانانی ڕوهینگیا ئەوانی ناچار کرد زێد و نیشتمانی خۆیان جێ بهێڵن. ئەوەی لە درێژەی ئەو باسە لە دو بەشدا دێ ڕوونی دەکاتەوە ئەوەی سالانێک لەلایەن داگیرکەرانەوە بە سەر ڕۆژهەڵات هاتوە، دەقی ئەم سیاسەتە چەپەڵەیە.

قەڵشهەڵگرتنی یەکێک لە پەیکەرەکانی تاقوستان و نۆژەنکردنەوەی بە شێوەیەکی تەواو نازانستی و زۆر سەرەتایی

بەشی دووهەم: شوێنەوارە و بینا دێرینەکانی کوردستان

بەشێکی دیکە لە ستراتیژیی "زەویی سووتاو" دزین و تاڵانی ئاسەوارە دێرینەکان، یان لەنێوبردن و خاپوورکردنی شوێنەوارە میژووییەکانە. لە کاتی بەزینی ئەرتەشی فەرانسە و داگیرکردنی لەلایەن ئاڵمانی نازی بە فەرمانی هیتلێردا، دەبوا تەواوی ئاسەوارەکانی میژوویی فەرانسە کۆ بکرێنەوە و بۆ ئاڵمان و ئوتریش ڕاگوێزرێن. دەڵێن کاتێک سەربازەکانی نازی گەیشتنە پاریس پێش هەموو جێیەک چوونە موزەی لوور، بەڵام بە دیتنی هۆڵ و ژوورە چۆڵەکانی موزە سەرسام بوون؛ چونکی بەڕێوەبەرایەتیی "لوور" لە هەوڵێکی ژیرانەدا و ڕەنگە بە هۆی ئاگاداری لە ڕێوشوێن و خوو و خدەی داگیرکەران، تەواوی ئاسەوارەکانی بۆ شوێنی دیکە ڕاگواستبوو. هەرچەندە لوور لە دزی و تاڵانی ڕزگاری بوو، بەڵام بەداخەوە هەزاران ئاسەواری دیکە لە فەرانسە و وڵاتانی دیکەی داگیرکەراو بەتاڵان چوون یان خاپورکران. لەنێوبردنی شوێنەوار و بینا دێرینەکان بەشێکی تر لە دژایەتیکردنی ئەرتەشی نازی دژ بەم وڵاتە داگیرکەراوانە بوو.

مێژووی هەزاران ساڵەی کورد هەرچەند هەوراز و نشێوی زۆری دیوە، بەڵام هەر سەردەمێک تاقمێک یادگاری بێوێنەی لە خۆی بەجێ هێشتوە. وەک سروشتی کوردستان ئەم شوێنەوار و ئاسەوارە میژووییانە لە دەستدرێژیی داگیرکەران لە ئەماندا نەبوون، ڕەنگە مێتۆد و شێوازەکان جیاواز بن، بەڵام ئامانجی هەموویان یەک بووە. لە ڕاستیدا داگیرکەران بە ڕاووڕووت و بەتاڵانبردنی ئاسەوارە دێرینەکان و یان کاولکردن خاپوورکردنی شوێنەڕاوی کەونار و بینا میژووییەکان شوناس و ناسنامەی کوردیان کردۆتەوە ئامانج. پرۆسەی تاڵانی و لەنێوبردنی ئەو میراتە پڕبایەخانە دەتوانین لە سێ بەشدا باس بکەین:

←

هەکبەی شاخ و شۆڕش

خوێنم بە تاریکی دەبەخشم،
با بسووتێ ڕێ
نەورۆز بە داهاتوو دەبەخشم،
ئاورئاساییم

شەهید ئەسەدوڵڵا سولێمان‌پوور

برایم چووکەڵی

بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد لە هەرکام لە بەشەکانی کوردستان دەریایەک خوێنی بۆ سەربەستیی خاک و نیشتمان بەخشیوە. زیندان و ئەشکەنجە و دوورخرانەوە، ئاوارەیی و دەربەدەری، سووتمان و ماڵوێرانی و تاڵانو ڕاووڕووت بەشێکی بچووک لە مێژووی ئەو نەتەوە خەباتکارەن. چڵەپۆپەی ئەو فیداکاری و قوربانیدانەش گیان‌بەخشین و شەهیدبوون لە پێناوی بیرو باوەڕ و گەل و نیشتمان‌دایە

جێگای شانازی و لە هەمان کاتدا هیوا بە سەرکەوتن ئەوەیە کە ئەو نەتەوەیە قەت کۆڵی نەداوە و هیچ زۆڵم و زۆرییەکی لە داگیرکەران قەبوڵ نەکردوە. هەرچەند ئەو ڕێژیمە بە هەموو جۆرە پیلانێک، دژی بزووتنەوەی خەڵکی کوردستان جوولاوەتەوە، بەڵام لاوان و شیرەکۆڕانی کوردیش لێبڕاون کە کۆڵ نەدەن و ئەو کاروانە ڕێی خۆی هەتا دوائامانج هەر بپێوێ. سینگی حیزبی دێموکراتی کوردستان و ڕیزی پێشمەرگەکانی ئەم حیزبە پڕە لە بەسەرهاتی ئەو ڕۆڵە بەجەرگانە کە لە هەگبەی "شاخ و شۆڕش"ی ئەمجارەدا ناو و یادی یەکێکی دی لەوان بەرز ڕادەگرین.

شەهید ئەسەدوڵڵا سولێمان‌پوور ساڵی ١٣٢٧ی هەتاوی لە بنەماڵەیەکی دەستڕۆیشتووی ئاوایی قاراوای ناوچەی خورخورەی سەقز لەدایک بوو. باوکی شەهید ئەسەد پێشمەرگەی کۆمار بوو، ئەمەش وای کردبوو کە هەر لە سەرەتاوە بە بیری کوردایەتی و نیشتمان‌پەروەری گۆش بکرێ. ئەسەد خوێندنی سەرەتایی لە گوندەکەی خۆیان تەواو کرد و پاشان بۆ پلەکانی بەرزتر و دڕێژەدانی خوێندن چووە سەقز و پاش وەرگرتنی دیپلۆم بۆ ماوەی دوو ساڵ لە ڕیزی "سپای دانش" و لە گوندەکانی دەوروبەری ئەو شارەدا دەرسی بە منداڵان گوتەوە. ئەسەد دوای تەواوکردنی ماوە سەربازییەکەی لە سپای دانش‌دا، وەک مامۆستای قوتابخانە دامەزرا و لە گوندەکانی "ئاقلاوە" لە ناوچەی سەرشیوی سەقز، قاراوە، مەندیل بەسەر، قاقلاوەی بۆکان و پاشان قوتابخانەکانی نێو شاری سەقزدا قۆڵی لە بارهێنان و پەروەردەی منداڵانی نیشتمانەکەی هەڵمالی.

شەهید ئەسەد هەرچەند لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەنددا گەورە ببوو، بەڵام هیچ کات ژیانی دەوڵەمەندانەی بەلاوە گرینگ نەبوو، و هەموکات لە بیری هەژاراندا بوو. ئەو سەبارەت بە تێکەڵاویی زۆری لەگەڵ خەڵک خرایە ژێر چاودێریی "ساواک" و تەنانەت دواجار لە شوێنی ژیانی دوور خرایەوە و پاش لەرزۆکبوونی بناخەکانی دەسەڵاتی پاشایەتی بوو کە گەڕایەوە زێد و نیشتمانی خۆی.

لەو سەروبەندەدا کە ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دژی حکوومەتی دیکتاتۆریی پاشایەتی دەستی پێ کردبوو، شەهید ئەسەد لە هەموو خۆپێشاندانەکانی شاری سەقز بەشداری کرد و وەک لاوێکی بەهەست خەڵکی لە دژی ڕێژیمی پاشایەتی هان دەدا. بە دوای تێکڕووخانی حکوومەتی پەهلەویشدا کە، فەزایەکی ئازادی سیاسی و شۆڕشگێڕانە هەموو ئێرانی داگرت و تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکرات دەستی پێ کردەوە؛ ژیانی شەهید ئەسەد ئاراستەیەکی دیکەی بە خۆوە گرت.

شەهید ئەسەد بیروڕای پیبڕۆزی کوردایەتی و هەست کردن بە چەوسانەوەی نەتەوەکەی، پارێزگاری لە ماف و ئازادییەکانی گەلەکەی، ڕزگاربوون لە چنگ زۆرداری، ڕزگاریی خۆی و بنەماڵەکەی، لەو ڕێگایەدا پەیدا کردبوو کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ گەلی کوردی دەستنیشان کردبوو؛ بۆیە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی هەڵبژارد و، بووە پێشمەرگە و لە هێزی "عەزیز یوسفی"ی ئەوکاتدا دەستی بە خەبات و تێکۆشان کرد. ئەو پێشمەرگەیەکی ئازا و قارەمان، پارتیزانێکی هەڵسووڕ و کۆڕی ڕۆژی تەنگانە بوو. لە زۆربەی شەڕەکانی ئەوکاتی ناوچەی سەقز و دیواندەرەدا ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبوو. شەڕەکانی نێوشاری سەقز، دیواندەرە، گەردەنەی فیلان، تاقی نێوان ئێرانشا وسوننەتە، کەلی مەحموداوا، کەچەڵ میبان، جادەی قەوخ و شەڕەکانی سەرشیوی سەقز نمونەیەکی بچووک لە ئازایەتی و حەماسەخوڵقێنیی شەهید ئەسەد سولێمان‌پوورن. لەخۆبوردوویی، بڕوابەخۆبوون و پێداگریی زۆر لەسەر بەڕێوەبردنی ئەرکە پێسپێردراوەکانی حیزب و هەروەها ڕێز و خۆشەویستی لەنێو خەڵکدا و دڵسۆزی و فیداکاری لە کردەوە پەسەندەکانی ئەسەد سولێمان‌پوور بوون.

شەهید ئەسەد بە تێکۆشانی بێوچانی و بە هەڵمەتی دوژمنشکێنی نیشانی دا شیاوی پلە و بەرپرسایەتییە و، بۆیە پلەکانی سەرپەل، سەردەستە و فەرماندە لکی پێ ئەسپێردرا. ئەو لە کاری فەرماندەییدا ڕۆڵەیەکی کارلێهاتوو و ئازا و بەبەرنامە بوو. بەچەشنێک کە قارەمانەتی و نەترسیی ئەو لە ناوچەی سەقزدا دەنگی دابۆوە و هەر بۆیەش وەک جێگری فەرماندەری هێز وفەرماندەری عەمەلیات لە هێزی شەهید عەزیز یۆسفی دیاری کرا.

شەهید ئەسەد بۆ ئەوەی نیشان بدا کە شیاوی ئەم پلە و بەرپرسایەتییە، پتر کاری دەکرد و زیاتر لە ئەندازە خۆی ماندوو دەکرد. هەست بە مەسئولییەت و تێکۆشان بۆ فێربوون و هەوڵدان بۆ خەبات دژی ڕێژیمی ئاخوندی و بەڕێوەبردنی چەندین عەمەلیاتی سەرکەوتووانە، تایبەتمەندی هەرە بەرچاوی ئەسەد سولێمان‌پوور، سێهەمین شەهیدی ئەو بنەماڵە خۆشناوە بوو.

ڕۆژی ٢٤ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦١ لە دوو کیلومیتریی شاری سەقز لە شوێنێک بە ناوی "پلەی ئاسانە" هێزێکی زۆری جاش و پاسدار هێرش دەکەنە سەر تیمێک لە پێشمەرگەکان و گەمارۆیان دەدەن. پاش شەڕێکی قارەمانانە، لەم شەڕە حەماسییەدا بوو کە لاوی تێکۆشەر، کۆڕی ماندوونەناس، پێشمەرگەی شۆڕشگێڕی دێموکرات ئەسەد سولێمان‌پوور لەگەڵ هاوسەنگەرێکی دیکەی (عوسمان گەڵباغی ناسرا بە عوسمانی گوڵشەن) شەهید بوون و خوێنی سووریان لە پێناو ڕزگاری و دیفاع لە ئازادی و بەختەوەریی نەتەوەکەیاندا ڕژایە سەر خاکی پیرۆزی نیشتمان.

سەنگەری خەباتیان هەمیشە ئاوەدان.

ئیزۆگام کردنی گومبەزەکانی "مزگەوتی سوور" بە بیانووی پاراستنی لە باران و بەفر و لە ڕاستیدا بۆ لەبەینبردنی بافتی یەکگری و سڕینەوەی شوناس و پێناسەی ئەو شوێنەوارە مێژوویە

ئاگرتێبەردانی دارستانەکانی مەریوان لەلایەن ڕێژیمەوە کە شەهیدبوونی چوار ژینگەپارێزی لێ کەوتەوە: شەریف باجوەر ئومید کۆنەپووشی، ڕەحمەت حەکیمینیا و محەممەد پەژووهی

تـالان و دزینی ئاسە وارەکـانی کوردستان: شێوەیەکی تەواو سەرەتایی و بێپلان. لە کاتێکدا کە لێکۆڵینەوەکانی پەیوەندیدار بە نۆژەنکردنەوەی ئەم شوێنەوارە لە سەرەتای هەشتاکان دەستی پێ کرد و لە نەوەدەکاندا چووە بواری جێبەجێکردن. ئەو لێکۆڵینەوەیەی کە قـەرار بـوو بێتە هۆی زیندووبوونەوە و بووژانەوەی تاقوەسان، ئێستا دوای تێپەڕبوونی دە سـاڵ لە دەسپێکی هەموو ڕۆژێک زامێکی نوێ دەنێ بە جەستەی بێگیانی ئەو شوێنەوارە مێژوویە.

بەردە کونتە: شوێنەواری مێژوویی بەردە کونتە لە باکووری شـاری مەهاباد هەڵکەوتوە. بە پێی لێکۆڵینەوەکان پێشینەی ئەو شوێنە دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی "مانا" کان. شوێنەوارێک بە مێژووی چەند هەزار سـاڵ کە بۆتە شوێنی چەقاندنی دەکەڵی تەلەیفوون و بەشێکیشی لە کاتی گەورەکردنەوەی ڕێگای مەهەباد بۆ ورمێدا خاپورکرا.

تێکدانی چوارچێوە و پێکهاتەی شوێنەوار و بینا دێرینەکان بە بیانووی نۆژەنکردنەوە: شێوەیەکی تـازە و زۆر نامرۆڤانەتر لە خەسار گەیاندن بە شوێنەوارە مێژووییەکان بەتایبەت لە سـاڵانی ڕابردوودا، دەستێوەردان و گۆڕینی شوناس و لەبەینبردنی ئەو میراتە پربایەخانەیە بە بیانووی نۆژەنکردنەوەیان. داگیرکەران بۆ بێدەنگکردنی ڕای گشتی سەبارەت بە کەمتەرخەمییەکانیان لە پاراستنی بینا دێرینەکان، بەپێی پیلانێکی لەپێشدا دیاریکراو و لەژێر نـاوی پرۆسەی پاراستن و نۆێکردنەوە بە دەستێوەردان و گۆڕانکاریی بەئانقەست، دەبنە هۆی تێکدانی شوناس و پێناسەی ئەو شوێنەوارە بۆ هەمیشە. گرینگیی ئەو باسە لەوەدایە کە بەهۆی چۆنیەتیی ڕووداڵـی ئـەو کارەسـاتە زۆر کەمتر دەکەوێتە بەر چاوی زۆربەی خەڵک و بە شێوەیەکی نەهێنی دەمێنێتەوە و لێکدانەوە و تێگەیشتن لەو پێویستیی بە زانستی تایبەت هەیە، بۆ نموونە:

مزگەوتی سووری مەهاباد/ مزگەوتی سوور لە ناوەندی شاری مەهاباد هەڵکەوتوە و مێژووەکەی دەگـەڕێتـەوە بۆ سـەردەمـی سـەفـەوی و لەلایەن بوداق سوڵتان موکرییەوە ساز کراوە. لە پرۆسەی نۆژەنکردنەوەی مزگەوتی سـووردا گومبەزەکانی کە سـەدان سـاڵ لە بەرامبەر بـاران و بـەفردا بە ساغی مابوونەوە، بە ئیزۆگام داپۆشران کە بوو بە هۆی تێکدانی بافتی بیناکە و لەنێوبردنی بەشێک لە شوناسی ئەو بینا مێژوویە. ئەو دەستێوەردانە تا ئەو ڕادەیە کرێت و ناشیرین بوو کە بوو بە هۆی ناڕەزایەتیدەربڕینی تەنانەت بەشێک لە لایەنەکانی پێوەندیداری دەسـەڵات. جێگای باسە پێشووتر لە کاتێ نوێکردنەوەی حەمامی لەج ، بە داخەوە هەر بەو شێوەیە کار کرابوو کە بوو بە هۆی دەربڕینی ناڕەزایەتیی کەسانی شارەزا، تەنانەت لە دەرەوە ی وڵات.

***

ئـەوەی لـەو نـووسـینـەدا ئـامـاژەی پـێ کرا خۆێندنەوەیەکی کورت بـوو لەسەر بەشێک لەو سیاسەتە فرەڕەهەندەی داگیرکەران بۆ لەبەینبردن و سڕینەوەی تەواوی فاکتەرەکانی پەیوەندیدار بە مێژوو و فەرهەنگی خەڵکی کورد لە ڕۆژهـەڵات، سیاسەتێکی کە نەتەنیا خەڵکی کورد بەڵکوو خودی جۆغرافیای ڕۆژهەڵاتی کردۆتە ئامانج. ئاشکراشە بەربەرەکانی لەگەڵ ئەو سیاسەتە چەپەڵە پێویستی بـە ڕوونـکـردنـەوەی هـەر ڕۆژە و تێکۆشانێکی ماندوویی‌نەناسانە هەیە.

هەزار و ۴۱۲ میلیارد دۆلار داهاتی نەوتی ئێران، بە دریژایی ۴۴ ساڵ چیی لێ هات؟

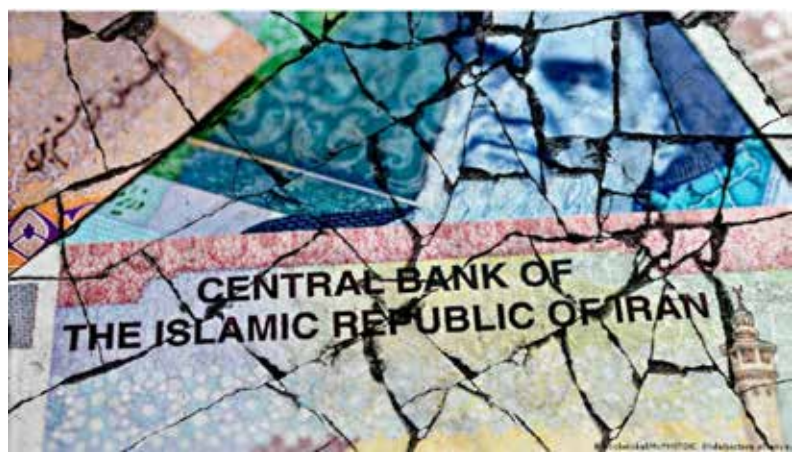

کۆماری ئیسلامی بە دریژایی ٤٤ ساڵی ڕابردوو بایی هەزار و ٤١٢ میلیارد دۆلاری نەوت فرۆشتوە. ئاکامی بـەدواداچـوونـەکـان دەڵێن ڕێژیمی ئێران بەشێکی بـەرچـاو لـەو داهـاتـە زۆر و زەوەنـدەی بۆ بـرەودانـی ئیدۆلۆژیی مـەزهـەبی، ڕکەبەرییە ناوچەییەکان و بەرنامەی ئەتۆمی و مووشەکیی پرتێچووی خۆی بەکار هێناوە.

بەپێی ئامارەکان زۆرترین داهاتی نەوتی ئێران لە دوو خولی دەوڵەتی مەحموود ئەحمەدنژاددا و لەنێوان ساڵەکانی ١٣٨٤ تا ١٣٩٢ وەدەست ئێران کەوتوە کە بڕی ٦١٨ میلیارد دۆلار بـووە. بەشی داهاتە نەوتییەکان لە دوو خولی دەوڵەتی حەسەن ڕوحانی لە نێوان ساڵەکانی ١٣٩٢ تا ساڵی١٤٠٠یش، سەروو ٣٥٠ میلیارد دۆلار ڕاگەیەندراوە.

سەردەمی سەرۆککۆماریی محەممەد خاتەمی بە فرۆشتنی ١٥٧ میلیارد دۆلار و هاشم ڕەفسەنجانی بـە ١٤١میـلـیـارد دۆلار لـە ڕیـزەکـانـی دوایـی ئەم خشتەیەدا جێ دەگـرن. کۆی داهاتە نەوتییەکانی کۆماری ئیسلامی لە حکومەتەکانی بەر لە هاشم ڕەفسەنجانییش بە ١٤٦ میلیارد دۆلار مەزەندە کراوە.

پێداچوونەوەکان دەری دەخەن زۆرترین داهات لە مێژووی فرۆشتنی نەوت لە ئێراندا، دەگەڕێتەوە بۆ ماوەی ٤٤ ساڵ حکومەتی کۆماری ئیسلامی کە بە بڕوای کارناسان ئەم بڕە زۆر و زەوەنـدە لە داهاتی نیشتمانی دەیتوانی پاشخانێکی ئابووریی دەوڵەمەند بۆ ئەو وڵاتـە دروست بکا و ئێران لە هەموو ڕەهەندەکانی پەرەسەندنەوە بەرەوپێش ببا. بەڵام ئەوە ڕووی نەدا و ئێران ئێستاکەش هەر لە ڕیزی وڵاتانی لە حاڵی گەشە و تەنانەت دواکەوتوودا خۆی دەبینێتەوە.

یاساکانی تایبەت بە بودجە بـەڵام هەر هەموو زانیارییەکانمان لەمەڕ شێوەی خەرجکردنی داهاتە نەوتییەکان لە کۆماری ئیسلامیدا پێ نادەن. هۆکاری ئەمەش بۆ ناڕوونیی سیستمی ئابووری و سیاسی لە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا دەگەڕێتەوە کە تاوتوێ و هەڵسەنگاندنی زۆرێک لە خەرجی و کردەوەکانی ئەم ڕێژیمەی سەختتر کردوە.

بەرنامەی ئەتۆمیی ئێران، یەکێک لە گرنگترین و باسهەڵگرترینی ئەم بەفیرودانەیە کە تا ئێستاش بە ڕوونی دیـار نییە کۆماری ئیسلامی چـەندەی لەو پرۆژە پر کێشە و قـەیرانخـوڵقێنـە بـۆ خـەڵکی ئێراندا خـــەرج کـــردوە و لـــەو سـۆنـگـەیـەوە چ گـــورزێـــکـــی لە ئابووریی ئێران داوە! تێچـووی چالاکییە ئـەتـۆمـیـیـەکـانـی کـۆمـاری ئیسلامی هـەر وەک پێشینەکەی لێڵ و نـادیـارە. جیاوازیی بڕ و ڕەقەمە ڕاگەیەندراوەکان کە هیچیان یەکدی ناخوێنەوە بە ڕێژەیـەک زۆرن کە جـاری وایە جیاوازییەکانیان سەر لە میلیاردان دۆلار دەدەن. ئـەم تێچـووانـە لـە 2 مـیـلـیـارد دۆلارەوە تـا٤٠ میلیارد دۆلاریـش بـەراورد دەکـرێـن. مەحموود ئەحمەدی‌نیژاد، سەرکۆماری پێشووی ئێران یەک لـەو کاربەدەستانەی ڕێژیمە کە لە کاتی خۆیدا گوتبووی بەرنامەی ئەتومیی ڕێژیمەکەی [لەو کاتدا] ٣٠ میلیارد دۆلاری تێچووە.

ئەو پـرۆژە زەبـەلاحـەی کۆماری ئیسلامی بەو بـڕە زۆرە تێچووە بۆ بەرنامەی ئەتۆمیی ڕێژیم بچووکترین قازانجی بۆ خەڵکی ئێران نەبووە هیچ، بەڵکوو بە سـەدان میلیارد دۆلاریشی زەرەر لە ئابووریی وڵات داوە و خەساری زۆری هێناوەتە گۆڕ. خەزێنەداری ئەمریکا لە ساڵی١٣٩٤دا، باڕستی ئـەم خـەسـارانـەی بـە بـڕی ٥٠٠ میلیارد دۆلار بەراورد کردوە. "دنیای اقتصاد"یش کە ماڵپەڕێکی سیاسی-ئابووریـیـەوە لە نێوخۆی وڵاتدا دەردەچێ، لـە بـەفـرانـباری سـاڵی ١٣٩٥دا و لـە ڕاپۆرتێکدا نووسیبووی کە "تێچووی سزا ئابووریـیـەکـان بۆ ئێران ٤٠٠ میلیارد دۆلار بووە."

ڕکەبەرییە ئایدیۆلۆژیک و ناوچەییەکانی کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی پاڵپشتیکردن لە گـرووپ و میلیشیاکان لە زۆت لە وڵاتانی ناوچە یەکێکی دیکە لە پرسگەلی گرینگە کە دیار نییە بەدرێژایی ٤٤ ساڵی ڕابـردوو، چ تێچووەکی بۆ ئابووریی ئێران هـەبـووە. ساڵی ڕابـردوو، ناوەندی پێداچوونەوە ستراتیژیکییەکانی ڕێکخراوی سەرۆککۆماری لە کاتێکدا کە،"حەسەن ڕوحانی" لە دەسەڵاتدا بوو، بە بڵاوکردنەوەی دەقێک بە شێوەی ناڕوون ڕەخنەی لە پێشیەتییەکان (ئەولەوییەتەکان)ی حکومەت بۆ پشتیوانیی هەمەلایەنە لە "ئۆممەتی ئیسلام" گرت و نووسیی: "پاڕادایمی سیستمی حوکمڕانیی ئێستا دەکـرێ بە پاڕادایمی (ئۆممەت_گەل) ناو ببرێ، کە بەڕەمی لێکدانی دژبەیەک لە دوو پاڕادایمی (بەرژەوەندییەکانی ئۆممەت) و (بەرژەوەندییەکانی گەل)ە.

ئەو ناوەندە ئاماژەی کردبوو کە لە پاڕادایمی ئێستای حکومەتدا بـەرژەوەنـدییـەکـانـی ئۆممەت گرینگتر و لەپێشترن لە بەرژەوەندییەکانی گەل! هەر لەو ڕووەوەیە کە کەسێکی دانیشتووی وڵاتێکی تر و بە بیر و بـڕوای هاوبەش لەگەڵ "ئۆممەت" لە ڕوانگەی ڕێژیمەوە بەبایەختر و لەپێشترە لە کەسێک کە لە هەمان جوغرافیای_سیاسیدا لەدایک بووە و لێی دەژی و بەشێک لە گەلە."

ڕاپۆرت: ئیندیپێندنت
ڕەزە شنۆیی کردوویەتی بە کوردی

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

زاوای خراپ

بەڕەی خەزووری دەخاتە سەر ئاو

سەد هەزار خۆزگەم بە جاری جاران، مەبەستم سەردەمی چندین ساڵ لەمەوبەرە. زۆر لەمەوبەریش نا، تەنیا سی چل ساڵ پێش ئێستا، ئەوکات ئەم بێنەوبەردەیە وا بە چڕی نەدەقەوما. ئەم هاتوهاوارەی ڕاگەیاندن و تۆڕی کۆمەڵایەتی و نازانم چی و چییە سەری هەڵنەدابوو و مااڵی لە هەموو لایەکی نەشێواندبوو.

لەوان سەردەماندا کچ و کوڕ بەزەحمەت جێی‌ژوانیان دەدۆزیەوە و بۆ بەیەکگەیشتن زۆر ماندوو دەبوون. ئەگەر کوڕ و کچێک ویستبایان بە یەک بگەن، زۆر کون و کەلێن و کەلەبەریان ڕەچاوەدەکردن و لە کۆتاییدا شوێنێکی گونجاویان بۆ خۆیان دەدۆزیەوە. ئەگەر کەمێک بە وشیارییەوە جووڵابانەوە، کەم وا دەبوو خەڵکی دیکە هەست بە خۆشەویستی یان پێوەندیی نێوانیان بکەن. ئەوکات نەک هەر سۆشیال میدیا و تەلەفزیۆن و سەتەلایت و مەتەلایت و لەتەلایت و شتی وا نەبوون، بەڵکوو لە زۆر گوندان ئەم کارەبا و مارەبایەش نەبوو کۆاڵن و مۆاڵنان ڕووناک بکاتەوە. ئەگەر مانگەشەویش بوایە، لە گوندان دەتتوانی بەبن سێبەری پەلەسوانە و بن دیواراندا کەمێک خۆت ڕەدیـواری بە قوڕەسوور سـواخدراو یان خڕەبەردی نێوچاوان دەرپەڕیوی دیواراندا بخشێنی و بە فیکەیەکی باریک یان هاوێشتنی دوو زیبکە بەردی بچووک کچە حەیرانێ ئاگادار بکەیەوە و پاشانیش بە کەیفی خۆتان... .

کوڕ و کچی بێعەالوە هەر هیچ، خۆ ژنی بەمێردیش بۆ ئەوەی هەست بە بەرەوژوان ڕۆیشتنی نەکەن، لە تاریکایی نێوەشەواندا بێهەست خۆی دەگەیاندە کوڕە حەیرانێ. ئەدی ئەوە نییە بەگۆرانی دەیانگوت: "هەی ڕۆڵە سەردڵ خڕ بی، باب‌مردوو بی شەو درەنگە بۆ جێژوانێ/ ئەوە ڕۆژی ڕووناکە هەموو عالەم دەزانێ؟"

دزی‌کردنیش هەر دزی‌کردنی جاران. ئەگەر شەوانە شنەبایەکی هاتبایە و گەاڵ و پەلکی داران و بڕکەی بێستانانی لێکدابا، خشە و مشەیەکی وای دەخوڵقاند کەس هەستی بە دزیی بێستان و بەری باخان نەدەکرد. لەنێو گوندانیش دیواری بە قوڕ و بەردی تەویلە و کولێنان کون دەکران و گا و گوێ و مەڕ و مااڵت و زۆر شتی دیکەیان پێدا ئاودیو دەکرا. سەگەلی پاسەوانی هۆڵ و ئاغەاڵنیش بە پەلکە نان و پارچە گۆشتان کاڵوپان دەچووە سەر و بە بێدەنگی دەستیان بە کلک ڕاوەشاندن دەکرد. لە شاران کار لەمەش ساناتر بوو. خاوەن‌ماڵان لەم نێو حەشیمەتە زۆرەدا باش دەخافڵان و بە سووک و هاسانی دزییان لێی دەکرد.

ئەو سەردەمی زۆر خۆشتر بوو، بەڵام لەم ساڵانەی دواییدا ئەم ماهواڕە و ئینترنێت مینترنێتە کاری خرا کردوە. ئێستا لە جیاتی بن دیوار و بن دەوڵان و کادێن و ڕێگای قوتابخانە و کۆاڵن و پارکان دەکرێ لە شوێنی زۆر ساناتر بە گراوێت بگەی. ئێستا دەکرێ هەر لە ماڵی خۆتەوە یان لە شوێنی کارکردن و خوێندن و شتی واش پەنجە بە ڕووبەری مۆبایل یان کامپیۆتێرەکەتەوە بنێی و هەرچی پێت خۆش بوو بۆ گراویی بەڕێ بکەی. لەگەڵ ئەم هەموو کارئاسانییەدا، کێشەی نوێش سەریان هەڵداوە. هاککردن و دزینی زانیاری وکۆپی‌کردنی چات و دزینی قیدیۆ و زۆر شتی ترشتریش، بەاڵی ئەم سەردەمەن. لەبەر ئەوانە ژوان و موانی ئەم سەردەمە گرفت و ترس و لەرزی زۆرترە.

جاری جاران ئاغا و شا و گزیر و کوێخا و کاربەدەستان هەرچی خواردبایان و پاشقولیان دابا، تەنیا چەند کەسێک چاویان پێی‌دەکەوت و پاش ماوەیەک لەبیر دەکران. ئێستا وەک جاران نییە و ئەم میدیا و تۆڕە کۆمەاڵیەتی و شتانە خێرا هەموو شتێک لە هەاڵ دەدەن.

بە تایبەت کاری پاشقولدان ئەمڕۆ بۆ بەرپرسان و دەستەاڵتداران بووەتە پێوستییەکی ڕۆژانە. ئەو بەرپرس و دەستەاڵتدارانەی ناچارن ڕۆژانە پێداویستیی خەڵک و هاووالتیان گران بکەن، پێداویستیی لە ڕادەبەدەری خۆیان تەنیا لە ڕیگەی پاشقوڵدان جێبەجێ دەکرێ. پاشقولدان لە نێو ترس و لەرز و مەترسیی ڕاپەڕینی خەڵکدا لە ڕادەبەدەر پێویستە.

ئەوە نییە سەرۆکی مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی بەم هەموو کۆێرەوەری و زەحمەتەی لە فەرماندەیی پۆلیسی ئینتیزامییەوە کێشای و بوو بە شارەدار و ئەم هەموو پارەیەی کۆ کردەوە و دوایی بوو بە سەرۆکی مەجلیس و بە ڕاو و تەکبیری کەسوکاری نزیکی خۆی بیری لە داهاتوو کردەوە و خێزانی نارد تورکیە و دوو دەستە خانووی بۆ ڕۆژی هەاڵت هەاڵتێ بکرێ و لەوێ هەم پارەیەک لە بانکان دابنێ و خانووەکانیش بەناوی خۆی بکا، بەاڵم زاوا لەچەرەکەی لێی تێکدا. ئەو هەتیوەی زاوای لە کاتێدا هێشتا منداڵیان لە زگی دایکیدا بوو، لە تورکیە کۆاڵێک جلی هەرزانی تورکانی بو کڕیبوو. ئاخر بڵێ هەتیوە مل شکاوە دەستقووچاوە ئەوە نییە خەسوو و خەزوورت بۆ پاشەڕۆژێ خانوویان لە تورکیە کڕیوە و پارەیان لە بانکان داناوە. ئاخر بڵێ هەتیوە لەچەرە بۆ وات کرد ئەو بارگە و بنە

بکەوێتە بەر کامێرای ئەو بەرهەاڵیانەی لە فرۆکەخانە خۆیان بۆ ئەم دەرفەتانە حەشار داوە؟

منداڵی ئەم سەردەمە ئەوا هیچ و پووچە بە دوو دەست جلی شڕی منداڵێکی هیشتا لەدایک نەبوو، بەڕەی خەزووری دەخاتە سەرئاو.

تۆ خوا حەقی ئاغای قالی‌باف نییە بە زاواکەی بڵێ، "هەی ڕۆڵە سەردڵ خڕ بی کۆستکەوتوو بی لەگەڵ دیاری هێنانێ/ پیالنمان ئاشکرا بوو هەموو خەڵک دەزانێ".

کوردستان
ژمارە ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

کوڕم، خەیری!...

(پێشکێش بە ڕوحی بەرزی شەهید خەیروللا عەبدولکەریم)

و: وریا مامڵێ

(ابولحسن تفرشیان) کە بە ڕەچەڵەک فارسە و لە کۆنە ئەفسەرە چەپەکانی ئەرتەشی ئێران بووە؛ چارەنووس دەگەڵ هەندێک لە هاوبیرانی هەڵیاندەدێرێتە کۆماری کوردستان. دەگەڵ تێکچوونی کۆمار وێڕای بارزانییەکان و بەشێک لە پێشمەرگەکانی کۆمار بە فەرماندەیی کاپیتان حەمەدی مەولوودی، دەگەڵ ئەرتەشی ئێران شەڕ دەکەن و پاشی پاشەکشەی هێزە کوردییەکان بەرەو سنووری عێراق، ئەوانیش دەگەڵ کوردەکان خۆیان ڕادەستی دەوڵەتی عێراق دەکەن. تەفریشیان لە کتێبەکەیدا بە ناوی (قیام افسران خراسان)، بیرەوەرییەک لە شەهیدی هەرگیز نەمر خەیروللا عەبدولکەریم و دایکی دەگێڕێتەوە کە بە پێویستم زانی وەریگێڕمە سەر زمانی کوردی تا زۆرینەی کورد ئەو بەسەرهاتە بزانن کە دڵنیام کەمترین کورد لێی ئاگاداره. تەفریشیان ئاوا دەگێڕێتەوە:

لە زستانی ساڵی ١٩٤٦ز لە شاری شنۆ، دەگەڵ کوڕێکی لاو ئاشنا بووم کە ناوی "خەیروللا" بوو. لەبەر ئەوەی هەموویان بە "خەیری" بانگیان دەکرد، بۆیە منیش لێرەدا هەر بە خەیری ناوی دێنم. ئەو لە ئەفسەرە کوردەکانی ئەرتەشی عێراق بوو کە پەیوەست بە شۆڕشی بارزانییەکان ببوو. پلەی سەروان (قائدالمنتخب – Captain) بوو و دەگەڵ بارزانییەکان هاتبوو بۆ ئێران و تێکەڵ بە ئەرتەشی حکومەتی میللی کوردستان بە ڕێبەرایەتیی قازی محەممەد ببوو، و لە مەهاباد دەگەڵ کچێکی یەکجار جوان زەماوەند کردبوو. لەپاش هێرشی ئەرتەشی ئێران، ئەویش هاوڕێ دەگەڵ بارزانییەکان پاشەکشەی کرد.

سەروسەکوتی لە پیاوێکی چل ساڵە دەچوو، بەڵام ئاکار و هەڵسوکەوتی بەتایبەت کاتێک کە بە سواری ئەسپەوە دەتدی، ئەوەندە شارەزا و لێهاتوو بوو دەتگوت ئەو لاوە تەمەنی لە ٢٥ ساڵ تێناپەڕێ، لە ڕادەبەدەر هەڵسووڕ و گورجوگۆڵ بوو، وەرەی بەرز و کەسێکی گەشبین بوو. تەنانەت گەر هەواڵێکی لە ڕادەبەدەر ناخۆشیشی بیستبا، ئەو لایەنێکی گەشبینانەی لێ دەدۆزییەوە.

کەسێکی ئێلی بارزان ڕادیۆیەکی کۆنی هەبوو کە بە باتری کاری دەکرد. هەندێک شەو کە دەرفەتمان نەدەبوو گوێ بگرینە دەنگوباسەکان، بۆ سبەی خەیری دەهات و گشت دەنگوباسەکانی بە شرۆڤەکانەوە بۆ دەگێڕاینەوە، ئاخر ئەو یەک لە گوێگرانی تووندوتوڵی ڕادیۆ و دەنگوباسەکانی بوو. بۆ وێنە کاتێک ڕادیۆ مەسکەو دەیگوت کە: "لە دم و فڵچی دمدرێژەکان دەدەین"، خەیری دەهات و بۆی شرۆڤە دەکردین کە ئێتر لە سبەی تاوهەڵاتان ڕا، ئەرتەشی سوور لە باکووری ئێرانەوە هێرش دەکاتە سەر ئێران و ئەو ئەرتەشە درەی ئێران لەتوپەت دەدا و سەرلەنوێ دەوڵەتی میللیی کوردستان دادەمەزرێتەوە.

ئەرکی خەیری دابینکردنی خواردەمەنی بۆ بارزانییەکان بوو. هەرکات لە سەفەری کڕین و دابینکردنی خواردەمەنییەکانی ئێلی بارزان دەهاتەوە، کۆمەڵێک دەنگوباسی تایبەت بە خۆی بۆ دەهێنایەوە:

"فلانە عەشیرەت پشتی قورئانیان مۆر کردوە و سوێندیان خواردوە کە گەر بێت و شەڕ هەڵبدات، پشتی بارزانییەکان دەگرن"، "فلانە هۆز ڕق و قینی خۆی بەرانبەر بە ئەرتەشی شای دەربڕیوە"، "باوکی سەرۆکی فلانە عێل کە لە سەردەمی ڕەزاشادا کوژراوە، گەر عەرز و ئاسمان سەر لێکدەن، ئەوانە هاوکاریی لەشکری ئێران ناکەن"و... .

ئیتر لەو چەشنە خەبەرانەی بۆ دەهێنایەوە. کورت و کرمانجی، لە گشت دەنگوباسەکانیدا وا دەردەکەوت کە تەواوی گەلی کورد یەکگرتووانە لە پشتی بارزانییەکان وەستاون، گەر بێتو هۆردووی ئێران یەک فیشەک بهاوێژێ، ئەوە تورتوتوونا دەبێ. خەیری جگە لەوەی بۆخۆی لاوێکی زۆر گەرم و گەشبین بوو، ئەو گەشبینییەشی دەڕشاندە دەوروبەرییەکانی.

لە شنۆیە ڕەنگە ئیستا هەبن کەسانێک کە شایەدی بۆ ئەوە دەدەن کە خەیری چەندە بنەماڵەکەی خۆی خۆش دەویست و چ پێوەندییەکی دڵسۆزانە، دڵۆڤانە و مێهرەبانانەی دەگەڵیان هەبوو. من بە چاوەکانی خۆم بینەری ئەوە بووم کە ژنبرا گچکەکەی خۆی هێنابوو بۆ حەمام و وەک منداڵی خۆی بە ناز و دڵسۆزییەکی لەڕادەبەدەر دەیشوشت و ویشکی دەکردەوە. خەیری بەڕوونی پێشانی دەدا کە نەتەنیا پێاوێکی دلێری گۆڕەپانی شەڕ و ماندوونەناس بوو، بگرە بە واتای وشە، پیاوێکی ئەرکناس بۆ بنەماڵەکەی بوو.

بەڵێ؛ ئەرتەشی ئێران هێرشی کرد و بارزانییەکان دوای شەڕێکی چەند ڕۆژە، لەڕووی ناچاری بەرەو سنوورەکانی عێراق پاشەکشەیان کرد. لە گەرمەی پاشەکشەکەدا خەسوو و ژنبراکەی لە شنۆ مانەوە بەڵام هاوژینەکەی دەگەڵی هات.

بەسەرهاتی ئیمە لەسەر سنووری عێراق ڕا دەست پێ دەکا. ئیمە چەند ئەفسەر بووین کە لەو پاشەکشەیەدا هاوڕێی بارزانییەکان بووین. لێرە لەسەر سنوور کە هەموومان لێمان قەوماوبوو، هاوکات سەردانی ئەو بنەماڵانەمان دەکرد کە دەمانناسین تا بزانین چۆنن؟ سڵامەتن! لەپڕ تووشمان بە تووشی سەروان خەیری کەوت کە لە جێگاوبانەکەیدا درێژ بووە و دەنالێنێ. تایەکی تونڈی هەبوو و جارجارەش وڕێنەی دەکرد و هەتەران و پەتەرانی دەگوت. زۆربەی کوردەکان بە دوو یا سێ پلە لە دە لە هاڵاو، هاواریان دەگەیشتە ئاسمان جا چ بگا بە خەیری کە پلەی تای گەیبوویە دوو یا سێ هیندە. لەپڕ سەری هەڵێنا و بە نیشانەی دڵخۆشبوون بە دیدارمان، سەری جووڵاند. داوای لێ کردین لەلای دانیشین و پاشان بەدەم نالێنەوە بە زمانی تورکی گوتی: "داواتان لێ دەکەم هاوسەرەکەم قایيل بکەن بگەڕێتەوە مەهاباد، من نەخۆشم و ناچاریشم خۆم ڕادەستی دەوڵەتی عێراق بکەمەوە. لە ئەرتەشی عێراقدا لە دوورەوە بە لەسێدارەدان حوکم دراوم، ڕوون نییە چ چارەنووسێک لە چاوەڕوانیمدایە! هاوژینمەکەم دەبێتە بەربەست لەبەر ژیانمدا و زیاتر ئازارم دەدا و خەمی لێ دەخۆم و ورەم دادەبەزێنێ، جگە لەوەی جوان و خانمیشە ... تکایە داوای لێ بکەن بگەڕێتەوە بۆ مەهاباد، با خەمی ئەویش نەخۆم.

ئیمە دەماندی کە ژنەکەی وەک پەپوولە بە دەوریدا دەهات و دەچوو و وەرەی دەدایە و دەیگوت: "خەم مەخۆ خەیری گیان، زوو چاک دەبێوە..." کاتێکیش کە خەیری باسی گەڕانەوەی هاوژینەکەی بۆ مەهابادی دەگەڵ کردین، ژنەکەی هاتە دەنگ و گوتی: "لەخۆڕا پەلەقاژە مەکە و خۆت ماندوو مەکە، هەموو ئەو قسانەت پێشتر بەخۆم گوتوە، قسەی ئەو بەڕێزانەی هاوڕێشت هەر بارتەقای داواکەی خۆت لام بڕ دەکات. ئاستەمە من تۆ لەو دۆخەدا بەجێ بهێڵم، من ژنی تۆم و لە هەر دۆخێکدا و لە هەر شوێنێک بی و بۆ هەر شوێنێک بچی، دەگەڵت دێم و لە چارەنووستدا هاوبەشم و تا ئەوکاتەی گیانت لەبەربێ، لەپەنات نابڕووم و گەر مردیشی..."

لێرەدا ڕووی وەرگەڕاندەوە لای ئیمە و بەو مانایەی کە قسەی ئەوانەش کارم تێ ناکات. ئیمەش کە دەشمانزانی قسەکانمان کاریگەریی لەسەر ژنەکەی خەیری نییە دیسانیش هەر پێمان گوت: "لەبەرئەوەی تۆ ژنێکی جوان و جحێڵی و بەتایبەت کە ژنی کەسێکی کە حوکمی لەسێدارەدانی بۆ بڕاوەتەوە، بە دڵنیاییەوە لە عێراق کۆمەڵێک مەترسیت لەسەر دەبێ. ڕەنگە بێڕێزیت پێ بکرێ و تەنانەت هەتکیشت بکەن، لە دۆخێکی ئاوادا ئازارەکانی مێردەکەت زیاتر دەبێ و وەرەی زیاتر دەڕووخێ. ئەگەر مێردەکەت خۆش دەوێ دەبێ بگەڕێیەوە مەهاباد. بەگشتی ئەنجامی کارەکە لە دوو حاڵەت بەدوور نییە، یان مێردەکەت ئازاد دەکرێ و دێتەوە لات لە مەهاباد، یان لەسێدارە دەدرێ و ئەوکات چ فەرقێک ناکا کە لە مەهاباد بی یان لە بەغدا... ".

دیار نەبوو کە قسەکانمان کاریگەریی لەسەر ئەو ژنە دانا یان نا! بەڵام کاتێک خەیریمان لە عێراق دیتەوە ژنەکەی دەگەڵی نەبوو. ئیمەش بۆ ئەوەی خۆی نەپڕژێنینە نێو برینەکانی چمان لێ نەپرسی. وا وێدەچوو کە گەڕابێتەوە بۆ مەهاباد.

ئیمە لە خاکی عێراقدا و لە ناوچەیەک بە ناوی (بافستیان) کە ناوەندی هێزەکانی ئەرتەشی عێراق لەوێ بوون، دیسان دەگەڵ خەیری بەیەک گەیشتینەوە. ئەو ئێستاش هەر نەخۆش بوو و چاک نەببۆوە، بەڵام ئەفسەرانی ئەرتەشی عێراق، بەهۆی ئەوە کە پێشتر خەیریان دەناسی، لە بواری داو و دەرمانەوە چاکی پێ ڕادەگەیێشتن. بۆ ڕۆژێک دواتر ولاخێکیان بۆ هێنا و ئەویان سواری ولاخ کرد و ئیمەش بەپێیان وەڕێ کەوتین تا ناوچەیەک بە ناوی دیانان. ڕووداو لە دیانانەوە ئاوا دەستی پێ کرد.

دیانان یەکەم خاڵی سنووری بوو کە جادەی ماشێنڕەوی پێدا دەهات، لەوێڕا ئیمەیان سواری ماشێنێکی پشتئاوەڵە کرد. ئیمە زیندانییەکانیان دووبەش کردبوو و لە دوو ماشێندا جێیان کردبوینەوە و دوو ماشێنی سەربازیش (مصفحه) پاسەوانییان لێ دەکردین. دوو یان سێ کیلۆمیتر لە دیانان دوور نەکەوتبووینەوە کە لەلای چەپی جادەکەوە ژنێکمان دیت کە بە شڵەژاوی و ترسێکی زۆرەوە بەرەو جادەکە هەڵدەهات و بە هات و هاوار شتێکی دەگوت. کە لێمان نیزیک بۆوە گوێمان لێ بوو کە دەیگوت: "کوڕم خەیری، کوڕم خەیری!"

پاشان خۆی بە سینگی ماشێنەکەمان دادا. خەیریش سەری هاویشتە بنەوە و خۆی شاردەوە بە بێدەنگی بە منی گوت: "ئەوە دایکمە، پێی بڵێن کە من لێرە نیم."

بەڵام نە ئیمە زمانی دایکیمان دەزانی و نە شۆڕتەکان (پۆلیسەکان) ئیزنیان دەدا کە قسەی دەگەڵ بکەین. ماشێنەکە لەبەر دایکی خەیری ڕاوەستابوو و نەیدەتوانی بڕوا. دوو شوڕتە هاتنە خوار و دایکی خەیریان لە ماشێنەکە دوور کردەوە و لە قەراخی جادەکە دایاننا. هەرکە ماشێنەکە وەڕێ کەوت، وەک بڕووسکە خۆی گەیاندەوە ماشێنەکە و خۆی هاویشتە بەر تەگەرەکەی و خۆی بە سینگی ماشێنەکە دادایەوە. ئەو ڕووداوە دوو یان سێ جاران ڕووی دایەوە. لە کۆتاییدا شوڕتەکان تووندوتیژییان نواند و لاقی دایکی خەیرییان گرت و چەند میترێک لەسەر جادەکەی خشاندیان و لە جۆگەیەکی قەراخ جادەکە فڕێیان دا و بە تیژی خۆیان لە ماشێنەکە هاویشت و پێیان بە گازەوە نا بۆی دەربار بوون.

کەس نەیزانی ئەو ژنە لەکوێ ڕا خەبەریان پێ دابوو کە کوڕەکەی لەو ماشێنەدایە. بەڵام وەڵامەکەی هەرچێکی بێ، سەرلەنوێ لە مزڵی داهاتوومانـدا کە خێوەتێکی بنکەی ئەرتەش بوو، دایکی خەیری لەبەر دەممیان قوت بۆوە. ئەو بنکەیە لە پەنای گوندێک بوو. هەر کە لە ماشێنەکان هاتینە خوار، دایکی خەیریمان دی کە لە پەنای خێوەتەکانی ئەو بنکەیە کرووشمەی کردوە و چەنەی لەسەر ئەژنۆکانی داناوە و دەڵێی پێشوەخت ملبەشوێنی ملبەکوێنبوونە. ئێستا چۆناوچۆن و بە چ ماشێنێک، پێش گەیشتنمان بۆ ئەو بنکەیە، خۆی گەیاندۆتە ئێرە؟ پرسیارێکە کە هەنووکەش وەڵامەکەییم نەدۆزیوەتەوە. نەتەنیا من بگرە هەموکەس بە شوڕتەکانیشەوە سەریان سووڕمابوو. مرۆڤ تەنیا دەتوانێ هەست بکا کە ئەوە هەستی پاک و ڕۆحی پەیوولەئاسای دایکانەیە کە بەرامەی کوڕەکەی دەکا و بۆ هەر شوێنێک و بە هەر نرخێک بێ، خۆی دەگەیەنێتە کوڕەکەی تا بەڵکوو بتوانێ لە قۆرتانی قوتار بکا.

بۆ شەو بردیانین بۆ قەڵایەک کە گوێا بنکەی شوڕتەیە. بە نێوبژیوانییەک و پارانەوەیەکی ئیمە، هەروەها پێدانی بڕەپارەیەک، شوڕتەکان قایيل بوون کە خەیری و دایکی بۆ چەند خوولەکێک یەکتر ببینن. لەو دیدارە کورتەدا دایکی خەیری بێئەوەی یەک وشە قسان بکا، تەنیا لە ڕووخساری کوڕەکەی دەڕوانی و لێی ڕادەما. وەک بڵێی هەموو جەستەی چاو بوو. بە هەموو توانا و بڕستێوە لە کوڕەکەی دەڕوانی، بەو ڕوانینانەی دەیویست هەرچی مێهرەبانی و سۆزی دایکانەی دونیا هەیە، پێشکەش بە کوڕەکەی بکا. وەک ئاشقێکی سووتاو لە کوڕەکەی دەیڕوانی، بەو ڕوانینە بێدەنگەی، گشت قسەی دڵ و دەروونی دەکرد. تەنیا یەک وشە کە لەزاری هاتە دەر کە ئەوە بوو: "کوڕم، خەیری!... "

هەڵبەت خەیری ناوبەناو قسەی دەکرد، هەندێک شتی بە دایکی دەگوت. پێموابێ دڵداریی دەدایەوە و ئەهوەنی دەکردەوە و داوای لێ دەکرد کە بچێتەوە ماڵێ، بەڵام لەو ماوە کورتەدا، ئەو دایکە ئاشقانە دەیڕوانییە کوڕەکەی.

ئەوشەوە تێپەڕی و دەگەڵ یەکەم سپیایی ڕۆژێ، بەرەو کەرکوکیان بردین. لای تاوپەڕان لە کەرکوک بووین. ئیستا شەو نەنیشتبوو کە ئیمەیان بردە ئێزگەی شەمەندەفەر و سواری واگۆنێکی تایبەتییان کردین. لێرە ئیتر حاڵ و دۆخی خەیری خراپتر بوو، دەینااند و هاواری دەکرد: انزل الطبیب فی سبیل الله... (دە ڕێی خودایدا دوکتورم بۆ بێنن).

واگۆنەکەی ئیمە بەلاوە بوو و دەرگاگەشی داخرابوو و هیچ ڕێگایەکی نەبوو کە بە واگۆنەکانی دیکەوە ببەسترێتەوە. دەرگایەک لە لایەکی واگۆنەکە بوو کە ئەویش گاڵە درابوو. دەستەکانی ئیمەیان دووکەس و دووکەس بەیەکەوە بەستبۆوە. خەیریش کە بەتەنیا مابۆوە، دەستەکانیان بە ئەسکەملەی واگۆنەکە بەستبۆوە. پاشی دەوری کاتژمێرێک کە شەمەندەفەرەکە وەڕێ کەتبوو، دیتمان دەنگێک لە پشتی واگۆنەکەی ئیمەوە دێ. وەک ئەوە دەچوو کە پشیلەیەک چڕنووک لە دەرگای واگۆنەکە بدا و نووزەیەکی لێوەبێ. ئەو دەنگە سەرنجی پاسەوانەکانمانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا. سەرۆکی پاسەوانەکانمان کەسێکی (مفوض – یاریدەدەری ئەفسەر) بوو. پۆلیسێکی لاو و زۆر لەخۆبایی بوو. ئاکاری وەک ئەو کەسانە دەچوو کە پاشەڵیان خاوێن نەبێ. تەنانەت چاووشەکەشی(گروهبان – Sergeant) وای بیر دەکردەوە. وەختەبوو باڵ بگرێ لە خۆشییان کە ئەو ئەرکەیان پێ ئەسپاردوە تا ئیمە بەرێتە بەغدا و لە هەلێک دەگەڕا تا کرمی خۆی بڕێژێ و وا پێشان بدا کە دەسەڵاتی هەیە. ئەمری کرد بە چاووشەکەی تا بزانێ ئەو دەنگە چییە! کاتێک چاووشەکە دەرگای نێوەڕاستی واگۆنەکەی کردەوە بە سەرسوورمانەوە دیتمان کە دایکی خەیری لە پشت دەرگاکە ڕاوەستاوە! هەموومان واق ماین، ئەو ژنە لێرە چ دەکا! پتر لە دەیان واگۆن بەو شەمەندەفەرەوە نووساوە، ئەو چووزانێ کوڕەکەی لەو واگۆنە دایە! هیچ وەڵامێکمان بۆ ئەو پرسیارانە نەبوو. لە ڕێگای چاووشەکەوە کە تورکیی دەزانی، داوامان لە "مفوض"ـەکە کرد تا ئیزن بدا ئەو دایکە لەلای کوڕەکەی دابنیشێ، بەڵام ئەو بە تووڕەییەوە وەڵامی دانینەوە و ئەمری کرد تا دایکەکە وەدەر نێن و دەرگاکەش داخەنەوە. هەڵبەت خەیریش نەیدەویست دایکی لەو دۆخەدا ببینێ کە کوڕەکەی نەخۆش و دیل و یەخسیرە و، دەستیان بە ئەسکەملەکەوە بەستۆتەوە. هەرچۆنێک بێ دەرگایان لەسەر دایکی داخست. دیسان هاوار و ڕۆڕۆی دایکی خەیری دەستی پێ کردەوە، دەنگی چڕنووکەکانی پتر ببوو. ئەو دیمەنە دڵتەزێنە تا بەری بەیانی بێپڕانەوە و بێپسانەوە، درێژەی هەبوو. لەو ماوەیەدا چەند جارێک شوڕتەکان بە بێڕێزی و بە گرژییەکی نامرۆڤانەوە پاڵیان پێوە دەنا و لە پشتی دەرگاکەیان دوور دەکردەوە، بەڵام ئەو دایکە لە بەرانبەر ئەو هەموو دڵڕەقییە و بێڕێزییەدا نە یەک وشەی دەردەبڕی و نە بەربەرەکانییەکی دەگەڵ دەکردن، تەنیا سینگی دەکوتا و دەیگوت: "کوڕم، خەیری!... کوڕم، خەیری!..." نە دەپاڕایەوە، نە داوایەکی دەکرد، نە دژکردەوە یان ناڕەزایەتییەکی پێشان دەدا، تەنیا دەیگوت: "کوڕم، خەیری!... کوڕم، خەیری!..."

کوردستان
• ژمارە: ٨٢٢
١٥ی بانەمەڕی ١٤٠١ _ ٥ی مەی ٢٠٢٢

بۆنبەستی گەندەڵی لە ڕێژیمی گەندەڵدا

کاروان مێراوی

ئەگەر بۆ دەستپێکی باسکردن لەسەر گەندەڵیی سیستەماتیک لە پێکهاتەی ڕێژیمی ئاخوندیی ئێراندا پێناسەیەکی کورت و گشتگیر لە گەندەڵی بکەین؛ دەتوانین بێژین گەندەڵی بریتییە لە کۆمەڵێک کەڵکاژۆ و خراپ بەکارهێنانی پێگەی کۆمەڵایەتی، ڕێکخراوەیی، حیزب، کەسایەتی و دەوڵەتی یان هەر جۆرە دەسەڵاتێک کە تاک یان گرووپێک هەیانبێت، بە واتایەکی تر بریتییە لە خراپ بەکارهێنانی پلە و پۆست لە ڕێکخراو، حیزب، دەوڵەت و وڵاتەکان یان بەکارهێنانی سەرچاوە دارایی و ئابووری و سیاسییەکان وەکوو فریۆدانی خەڵک، دزیکردن، بەرتیلوەرگرتن، کەڵکاژۆ لە سامانە گشتییەکان و بەتایبەت لە داهات و پارەی گشتیی خەڵک، مامەڵەکردن لەسەر سامانی گشتی بە نهێنی و بە قازانجی تاک، گرووپ یان کۆمەڵەکەسێکی دیاریکراو کە ئەمەش بە نەخۆشییەکی مەترسیدار بۆ ڕێکخراو، حیزب، دەوڵەت و وڵاتەکان و کۆمەڵگە بەگشتی دادەنرێت، هەروەها کاریگەرییەکی زۆر نەرێنیی لەسەر چەرخی پێشکەوتنی ڕێکخراو، حیزب، دەوڵەت، وڵات و کۆمەڵگەکاندا دەبێت و دەتوانێت زۆر بە سانایی چەرخی پێشکەوتن و گەشەکردن لەکار بخات و درزێک لە بناغە و باوەڕ و متمانەی نێوخۆیی دەسەڵاتەکان هەر لە ڕێکخراوێکی بچووکەوە تاکوو دەسەڵاتی وڵاتێکی گەورە و لە هەموویان گرنگتر لە کۆمەڵگەدا دروست بکات. جۆرەکانی گەندەڵیکردن زۆرن، بەڵام لێرەدا تەنیا چەند نموونەی بەرچاو ئاماژە پێ دەکەین؛ وەکوو گەندەڵیی سیاسی، ئابووری، پیشەیی، ئاکاری و ڕەوشتی و کۆمەڵایەتی کە شرۆڤە و شیکردنەوەیان مژاری سەرەکیی ئەم نووسینە نییە.

ڕێکخراوی شەفافییەتی نێودەوڵەتی، بە شێوازێکی سادەتر پێناسەی گەندەڵی کردووە و دەڵێت گەندەڵی بریتییە لە خراپ کەڵکوەرگرتن لە پلە و پۆست و دەسەڵاتی باوەڕپێکراو و متمانەپێدراو لە پێناو بەرژەوەندی و بەدەستهێنانی دەسکەوتی تاکەکەسی یان کۆمەڵە کەسێکی دیاریکراو.

گەندەڵیی سیستەماتیکی ڕێژیمی ئاخوندیی ئێران

بەرپرسان و کاربەدەستانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران هەر لە سەرەتای هاتنەسەرکاری ئەو ڕێژیمەوە بە مەبەستی زاڵبوون بەسەر دۆخی ئەو سەردەمی وڵات و نەتەوەکانی چوارچێوەی ئەو وڵاتە و هەروەها پێکانی ئامانجە تاکەکەسی و گرووپییەکانی بازنەی دەسەڵاتێک کە پێشتر پلان و بەرنامەیان بۆ داڕێژرابوو، گەندەڵییان وەکوو چەکێک بۆ شەڕی نەرم لەگەڵ خەڵکانی وڵات بەکار هێنا. بە تێپەڕبوونی کات و سەردەمەکان بەڕێوەبەرانی سەرەکیی ئەو ڕێژیمە زیاتر پەرەیان بە گەندەڵییەکان دا و هەنووکەش بووە بە قەیرانێکی سەرتاپاداگر و لە سەرجەم داموودەزگاکانی خودی ڕێژیم لە سەرەوە تاکوو خوارەوە تەشەنەی کردووە. گەندەڵی جیا لەوەی کە خەڵکانی ئەو وڵاتەی بێزار و تووڕە کردوە، بووەتە خۆرکەش بۆ گیانی بەرپرسان و کاربەدەستانی ڕێژیم و لە هەموو جومگەکانی دەسەڵاتی ڕێژیمدا ڕەنگدانەوەی دیار و بەرچاوی هەیە.

گەندەڵی لە ئێران گەیشتووەتە ئاستێک کە تەنانەت نەک تەنیا بەهیچ شێوازێک بە میدیاکان و بەرپرسانی ڕێژیم پەردەپۆش ناکرێت و ناشاردرێتەوە، بەڵکوو زۆر جاریش کێشەی گەورەی لەنێوان بەڕێوەبەرانی ڕێژیم لە سەرەوە بۆ خوارەوە دروست کردووە کە داوای دادگاییکردنی یەکتر دەکەن و زۆر جاریش خودی بەرپرسانی ڕێژیم لەم دیاردەیە وەکوو هەڵێک بۆ شەڕی باڵباڵێنی ڕواڵەتیی نێوان خۆیان کەڵک وەردەگرن.

بەرپرسانی ڕێژیمی ئاخوندیی ئێران لە درێژەی هەمان سیاسەتی "تفرقە بینداز و حکومت کن"، واتە ئاژاوە بگێڕە و دەسەلات بەدەستەوە بگرە، بۆ تێکدانی شیرازەی بنەماڵەکان، بنەما کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە، بەلاڕێدابردنی کۆمەڵگە و سەرجەم ئامانجە قڕێژەکانی ڕێژیم تاکوو بە ئاسانی درێژە بە سیاسەتی کۆلۆنیالیستیی خۆیان بدەن، گەندەڵی وەکوو بەشێکی سەرەکیی پیلان و بنەمای بەرنامە تێکدەرانەکانی خۆیان بۆ داپڵۆساندنی خەڵکانی چارەڕەشی چوارچێوەی ئێران پەرە پێ داوە. لەو نێودا بەداخەوە ڕۆژهەلاتی کوردستانیش وەکوو بەشێکی کۆلۆنیکراوی ئێرانی سیاسیی هەنووکەیی، بێبەش نییە لەو دیاردە مەترسیدارە و بگرە لە کوردستاندا بە ئامانجگەلێکی جیاوازتر زیاتر لە ناوچەکانی دیکەی ئێران پەرەیان پێ داوە.

گەندەڵییەکانی بەرپرسانی ڕێژیم و کەڵکاژۆ لە دەسەڵات و سامانی وڵات

بەڕێوەبەرانی ڕێژیمی تاڵانکەری ئێران هەنووکە دەستیان بەسەر گشت دارایی و سامان و داهاتی وڵات داگرتووە و پاوانی خۆیانیان کردووە. منداڵانی گشت بەرپرسانی سەرەوەی ئەو ڕێژیمە لەسەر سامانی گشتیی وڵات و داهاتی خەڵکی چارەڕشی ئێران لە وڵاتانی ڕۆژاوایی و بەتایبەت ئەمریکا و کانادا تەڕاتێن دەکەن و سەرەڕای ئەوەش؛ دروشمی مەرگ و نەمان بۆ ئەمریکا بووەتە بنیشتەخۆشەی سەر زاریان. کار گەیشتووەتە جێیەک کە کارناسانی ئابووریی سەر بە خۆشیان دەڵێن کە نەبوونی یاسایەکی وەڵامدەر و بەرگیرەوە، سستی و لاوازیی داموودەزگاکان و بەتایبەت دەزگا چاوەدێرییەکان، نەبوونی شەفافسازی، لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندییە تاکەکەسی و گرووپییەکان و خۆدزینەوەی بەرپرسان و کاربەدەستان زۆرترین هۆکاری گەندەڵین لە وڵاتدا و تاکوو ئەو کێشانەیش چارەسەر نەکرێن، ناکرێت گەندەڵییەکان بنەبڕ بکرێن، بۆ چارەسەریی ئەم دیاردەیەش دەبێت هەر لە سەرەوە دەست بە چاکسازی بکرێت.

بەڵام ڕوونە کە بەپێی ئەوەی کە ئاڵاهەڵگرانی گەندەڵیی وڵات بەرپرسانی سەرەوەی ڕێژیم و لە قۆناغی یەکەمدا خودی خامنەیی، ڕیبەری ڕێژیمە و لە دەسەڵاتی سەرەڕۆیانەی ئەو ڕێژیمە پاوانخوازەشدا هیچ کات و هەر بە خەونیش دەرفەت بەو چاکسازی و بەربەرەکانێیە نادرێت.

بەپێی ئاماریک کە هەواڵدەریی "ڕۆیتێرز" لە ڕاپۆرتێکی لێکۆڵینەوەیی تایبەت بە میرات و دارایی و سامانی تاکەکەسیی "خامنەیی"، لە ٢٠ی خەزەڵوەری ساڵی ٢٧١٣ی کوردی (١١ی نۆڤامبری ٢٠١٣ی زایینیدا) بڵاوی کردووەتەوە، سامان و دارایی عەلی خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیمی ئاخوندیی ئێران زیاتر لە ٩٥ میلیارد دۆلار مەزندە کراوە. ئەو لێکۆڵینەوەیە ئاشکرای کردووە کە زۆرترین دارایی و سامانی ڕێبەری ڕێژیم لە ناوەندێکی فۆرماڵیتە بە ناوی "ستادی فەرمانەکانی خومەینی"دا هەنبانە بووە و بەشێکی زۆری سەرچاوە ئابووریییەکانی وڵات و بەتایبەت نەوت و بازاڕی دراو لەژێر کنترۆڵی ئەو ناوەندەدایە و بناغەی ئابووریی وڵاتی ئێران، سامان، دارایی و داهاتی خەڵکانیش لەلایەن ئەو ناوەندەوە دەستی بەسەردا گیراوە.

خاڵێکی گرنگ کە لەو لێکۆڵینەوەیەدا ئاماژەی پێ کراوە، ئەوەیە کە؛ بەشێکی زۆر لە دارایی و سامانی ئەو ناوەندە، ماڵ، ملک، سامان و دارایی بەهایی و بازرگانەکان و ئەو هاووڵاتییانەی ئێران کە بە هەر هۆکارێک پەڕیوەی دەرەوەی وڵات بوون، هەروەها ئێرانییەکانی دژبەری ڕێژیم، بەندکراوانی سیاسی و ئایینی و بەتایبەت کەسایەتییە سیاسییەکانی دژبەری ڕێژیم لە دەرەوەی وڵاتن و ئاماژە بەوەش کراوە کە ئەو ناوەندە بەبێ هیچ بەڵگەیەکی یاسایی و دادوەری و بە شێوەی ڕاستەوخۆ بۆی هەیە دەست بە سەر ملک، دارایی، داهات و سامانی هاووڵاتییانی ئێران لە سەرانسەری ئەو وڵاتە دابگرێت و بە بەردەوامییش ئەو کارەی کردووە.

پێشتریش "بێهزاد نەبەوی" کە یەکێک لە کاربەدەستانی پێشووی ڕێژیم بووە و چەندین پۆست و بەرپرسیارەتیی گرنگ وەکوو وەزیری پیشەسازیی، چەند دەورە جێگری سەرۆکوەزیران و جێگری سەرۆکی پارلەمان و ...هتد لە ئەستۆی بووە، لە پێوەندیی لەگەڵ گەندەڵییەکانی بەرپرسانی ڕێژیم ڕایگەیاندبوو کە "ناوەندی فەرمانەکانی خومەینی"، "قەرارگای خاتەمولئەنبیا"، "ئاستانی قودس ڕەزەوی" و "بونیادی موستەزەعفان" کە ڕاستەوخۆ سەر بە بەیتی ڕێبەریی ڕێژیم و نووسینگەی خامنەیین، دەستیان بەسەر زیاتر لە سەتا ٦٠ی دارایی و سامان و داهاتی وڵاتی ئێراندا داگرتووە.

هەر لەم پێوەندییەدا "پەرویز فاتیح"، سەرۆکی "بونیادی موستەزەعفان"، ڕۆژی دووشەممە، ٦ی گەلاوێژی ٩٨، لە کۆنفرانسێکی ڕۆژنامەوانیدا ڕایگەیاند؛ ئەو ناوەندە لە ساڵی ڕابردوودا زیاتر لە ٣٦ هەزار میلیارد تمەن داهاتی بووە و زیاتر لە ٧ هەزار میلیارد تمەنی قازانج و داهاتی گەشتیاریی هەبووە. هەر بەپێی لێدوانی بەرپرسانی ڕێژیم ئەو ئامارانەش ناڕاستن و داهاتەکان زۆر لەوە زیاترن کە ئاماژەیان پێ کراوە. هەر لەم پێوەندییەدا "ئەحمەد تەوەکۆلی"، کۆنەبەرپرسێکی بناژۆخوازی ڕێژیم کە پێشتر چەندین بەرپرسیارەتیی گرنگی لە ئەستۆ بووە، هەر لەو مانگەدا وێڕای ئاماژەدان بە گەندەڵییە لەڕادەبەدەرەکانی ئەو ناوەندە، بە میدیاکانی ڕێژیمی ڕاگەیاند کە پڕۆژەی چاکسازی و شەفافسازیی وڵات دەبێت لە بەیتی ڕێبەری و ناوەندە گرێدراوەکانییەوە دەستی پێ بکرێت و ئەو ئامارانەی کە لەسەر داهاتی ئەو ناوەندانە بڵاو دەکرێنەوە زۆر لەوە زیاترن، بەڵام ناوەند و نووسینگە گرێدراوەکانی بەیتی ڕێبەری، نەیانهێشتووە و ناهێڵنیش کاری لەو شێوەیە بکرێت. ئەوە بوو کە ڕۆژی هەینی، ٢٥ی پووشپەڕی ئەمساڵ، ١٧ سێناتۆری کۆماریخوازی ئەمریکا لەسەر پێشنیار و هەوڵی سێناتۆر "تێد کروز"، داوایان کرد کە گەمارۆکانی سەر ڕێژیم و بەتایبەت بۆ سەر ماڵ و داراییەکانی خامنەیی، کە سەرچاوەی گەندەڵی، دزیکردن و بە تاڵانبردنی ماڵ و ملکی خەڵکانی ئێرانە، زیاتر بکرێت.

ئەوە تەنیا ئاماژەیەکی زۆر کورت بوو بە گەندەڵی و بەتاڵانبردنەکانی خامنەیی، لە ماڵ، ملک، دارایی و سامانی خەڵکانی ئێران. ئەم شیوازە گەندەڵیکردنە هەر لە سەرەوەی بۆ خوارەوەی ئەو ڕێژیمە شۆڕ بۆتەوە و سەرجەم بەڕێوەبەران بەرپرسان و گشت داموودەزگاکانی ڕێژیمی داگرتوە.

هەر لەم پێوەندییە و لە ماوەی ڕابردووشدا، بەشی سەربازی و بەرگریی ڕێکخراوی شەفافییەتی نێونەتەوەیی، بە بڵاوکردنەوەی ڕاپۆرتێکی تایبەت لەسەر گەندەڵییەکانی ڕێژیمی ئێران، دۆخی بەرگری و ئەمنییەتیی ڕێژیمی ئێرانی لە بواری گەندەڵییەوە بە قەیراناوی و کارەساتبار لەقەڵەم داوە. بەپێی ئەو ڕاپۆرتە جگە لە پێوەری پەیوەندیدار بە فەرمانبەران کە دۆخێکی پڕمەترسیداری دروست کردووە، پێوەرەکانی بەشی سەربازی، سیاسی، مالی، ئۆپەراسیۆنی و لۆجیستیکیی ڕێژیمیش لە دۆخی قەیراناوی و کارەساتباردان. پێشتریش هەواڵدەرییەکانی ڕێژیم و بەتایبەت ڕۆژنامەی "ئیقتساد"، بەپێی قسە و لێدوانەکانی بەرپرسی پۆلیسی ئەمنییەتی ئابووریی ڕێژیم بڵاویان کردبووە کە نێوەنجیی گەندەڵی و دزیکردن و بەرتیلوەرگرتن تەنیا لە شەش مانگی سەرەتای ساڵی ڕابردوودا بەپێی بەراورد لەگەڵ دوو ساڵ پێشتر، پەروەندەکان سەتا ٦١ و تاوانبارەکانیش سەتا ٩٤ و (بەتایبەتی بەرتیلخۆری کە زۆر پەرەی سەندووە) بەرتیلوەرگرتن سەتا ٣٥٧ زیادیان کردووە.

دەبێت بڵێین گەندەڵییەکانی ڕێژیم لە کوردستان، بەهۆی سیاسەتی میلیتاریزەکردن و ئەمنییەتیی ڕێژیم چەند قات لە ناوچەکانی دیکەی ئێران زیاترن و بەتایبەت کە بە هۆی ڕوانگەی داگیرکەرانەی ڕێژیمەوە هیچ لێپرسینەوەیەک لە گەندەڵیی کاربەدەستانی ڕێژیم لە کوردستان ناکرێت.

***

تێبینی:

بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، لە ئامار و داتای ناوەندەکانی ئامار، هەواڵدەری و ماڵپەڕ و ڕۆژنامەکانی نێوخۆی ئێران، ، ڕۆژنامە و ماڵپەڕ و ناوەندە هەواڵدەرییە کوردییەکان لە نێوخۆ و دەرەوە، هەروەها لە ڕۆژنامە و ماڵپەڕ و ناوەندە هەواڵدەرییە فارسییەکانی دەرەوەی ئێران، وەکوو سەرچاوە کەڵک وەرگیراوە.

درێژەی لاپەڕەی ١٠

کوڕم، خەیری!...

لەولای دەرگاکەشەوە خەیری بە دەستی بەستراو بە ئەسکەملەکەوە، نەخۆش و بێحاڵ یەکبەخۆی دەینااند و هاواری دەکرد: لە ڕێی خودایدا دوکتورم بۆ بێنن

دایکەکەشی لەولای دەرگاکەوە لە سینگی خۆی دەدا و بە چڕنووکان لە دەرگاکەی دەدا و هاواری دەکرد: "کوڕم، خەیری!... کوڕم، خەیری!..."

ڕۆژ بۆوە و تاو هاتە سەر سەرمان جا گەییشتینە بەغدا، یەکڕاست بردیانینە بنکەی ناوەندی پولیسی بەغدا بە ناوی (مرکز سرا). بە سەرسووڕمانەوە دیتمان کە دایکی خەیری لەبەر دەرگای بنکەی ناوەندی پۆلیس ڕاوەستاوە و چاوەڕوانی کوڕەکەیەتی تا دیسان بەو چاوە ئەوینداراندیەی لە کوڕەکەی بڕوانێ و هاوار بکاتەوە: "کوڕم، خەیری!... کوڕم، خەیری!..."

ئای کە دڵتەزێن بوو. هەموومان دەرد و خەمی خۆمان لەبیر چووبۆوە، لەتاوی ئەو دایکە جەرگ و هەناومان کەباب ببوو. لەو بنکەیە پاش هەندێک کاری ڕووتین لە ژوورێکی پیس و چڵکن، حەپسیان کردین. پاشی نیو کاتژمێر شوورتەیەک هات و پاکەتێکی دا بە خەیری و گوتی ئەوە دایکت بۆی ناردووی. نێو پاکەتەکەدا نانێکی وشک و حەوت یان هەشت دانە خورمای تێدابوو.

پاشی سێ ڕۆژان چارەنووسمان دیاری کرا و ئێمەیان لە (مرکز سرا) بۆ زیندانی (ئەبو غورەیب) ڕاگواست و خەیریشیان لە ئێمە هەڵبڕی و دایانەوە بە ئەڕتەش. بەو شێوەیە ڕێگای ئەو لە ئێمە جیا بۆوە و هیچ هەواڵێکمان لێی نەزانی. تەنیا لە ڕێگای ڕۆژنامەکانەوە دەمانخوێندەوە کە خەیرییان داوەتەوە بە دادگای عەسکەری. پاشی ٥-٦ مانگان یەک لە هاوڕێکانمان بە ناوی "عەلی ئەسغەری" گەیشتە لامان لە زیندان، باسی چارەنووسی خەیری و دایکە جەرگسووتاوەکەی بۆ کردین. عەلی ئەسغەری لە گەرمەی شەڕەکانمان دەگەڵ ئەڕتەشی ئێران بریندار بوو، بۆیە لەپێش هەموومانداو ئەویان ڕادەستی ئەڕتەشی عێڕاق کردبوو تا چارەسەری بۆ بکرێ. پاش ماوەیەک کە کەمێک بەرەو چاکبوونەوە دەچێ، لە زیندانی ناوەندی بەغدایان کردبوو. ئەو بۆی گێڕاینەوە کە:

خەیری لە هەموو شوێنێک بە هۆی ئەو دایکە دڵسۆزەیەوە ناوبانگی دەرکردبوو. دایکی لە هەموو شوێنێک بە شوێن کوڕەکەیەوە بوو. دەتگوت بۆن دەکا! بێئەوەی لە هیچکەس پرسیار بکا، لە هەموو شوێنێک کە کوڕەکەی لێبا، پێش کوڕەکەی لەوێ حازر بوو. کاتێک کە خەیروڵڵا لە پادگانی (قشلە) ئەڕتەش زیندانی بوو، دایکی بە بەردەوامی و بێ چرکەیەک وازهێنان لەبەر دەرگای پادگانەکە بوو. کاتێک خەیروڵڵایان دەبردە دادگا، بەدوایدا وەڕێ دەکەوت و بە هەمان شێوەش دەگەڵی دەهاتەوە زیندان. تەواوی ئەفسەرەکان و قازییەکان دایکی خەیروڵڵایان دەناسی. دڵداریان دەدایەوە، هانیان دەدا کە بڕواتەوە ماڵێ، تەنانەت بە درۆ بەڵێنیان پێ دەدا کە کوڕەکەی بە زووترین کات ئازاد دەکرێ، بەڵام ئەو تەنیا یەک وشەی دەگوت کە: "کوڕەکەم دەنەوە با بیبەمەوە ماڵێ."

دواجار خەیروڵڵا بە لەسێدارەدان حوکم درا. ڕۆژنامەکانیش نووسییان کە لە زیندانی ناوەندیی بەغدا لە قەنارەیان دا، بەڵام دایکی خەیری هەر داوای کوڕەکەی دەکردەوە. بەڕەبەیانی ئەو ڕۆژەی کە بڕیار بوو خەیری لە سێدارە بدەن، خەیری دوو ڕەکعەت نوێژ دەخوێنێ و خۆی ئامادە دەکات تا بەڕەوپیلی مەرگ بچێ، لە بن داری قەنارە و کاتێک کە پەتەکەی لە مل دەکەن هاوار دەکات و دەڵێ: "من لاوێکی کوردم و شانازیی دەکەم کە لە ڕیی سەربەخۆیی کوردستاندا دەمرم..." لە کۆتاساتەکان و هەناسەکانیدا وەسیەت دەکا کە تەرمەکەی بدەنەوە بە دایکی.

هەر ئەو ڕۆژە بە دایکی دەڵێن کە کوڕەکەت لە سێدارە درا، بەڵام ئەو هەر دووپاتی دەکردەوە کە کوڕەکەم بدەنەوە با بیبەمەوە ماڵێ...

کوڕەکەیان دایەوە، بەڵام بێگیان.

چەند لە کوردەکانی دانیشتووی بەغدا هاوکاریی دایکی دەکەن و ماشێنێکی بچووکی پشتئاوەڵە بەکرێ دەگرن و ئەو شەهیدە قارەمانە کوردەی دەبەنەوە بۆ هەولێر. دەیانگێڕایەوە کە دایکی خەیری لە ماشێنەکەدا لەبن سەری تەرمی کوڕەکەی دادەنیشێ، سەری لەسەر تەرمەکەی دادەنێ و بێئەوەی گریان و ڕۆڕۆ بکا، دڵداری خەیری دەداوە: "ڕۆڵە گیان خەم مەخۆ، کە گەیشتینەوە ماڵێ حاڵت باشتر دەبێ..."

عەلی ئەسغەری لە زیندانییە کوردەکانی زیندانی بەغدا بیستبووی کە لە هەولێر خزم و قەومی خەیروڵڵا کۆ دەبنەوە و تەرمەکەی لە گۆڕستان بە خاک دەسپێرن و دەگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆیان، بەڵام کە وشیار دەبنەوە دەبینن دایکی خەیرییان دەگەڵ نییە. کە بۆ سبەی دەگەڕێنەوە سەرگۆڕی خەیری، دەبینن کە دایکی خەیری سەری لەسەر گڵکۆی خەیرییە و سەری ناوەتەوە و گیانی داوە.

KURDISTAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO:822 5 May 2022

ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanukurd.com
info@kurdistanukurd.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 11958
polarization: Vertical -27500 FEc : 7/8
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیل و تەلەفوونی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanukurd.com
+9647501771202
ئیمەیل و تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:
kdp.taskilat@gmail.com
+9647508483312

«هێڵانەی باڵندە کۆچەرییەکان» چاپ و بڵاو کرایەوە

«هێڵانەی باڵندە کۆچەرییەکان» لە نووسینی ئەفشین ئەمیرئەمینی، ڕۆمانnووسی خەڵکی شاری بۆکان چاپ و بڵاو کرایەوە.

ئەم ڕۆمانە یەکەم بەرهەمی نووسەرە و باس لە بەسەرهاتی ڕاستەقینەی ژیان و خەیاڵیی نووسەر و چەند لاوی کورد دەکات و زیاتر ئەدەبیاتێکی کرێکارانەی پێوە دیارە. بەپێی ڕیوایەتی ڕۆمانەکە باوکی یەکێک لەو لاوانە لەسەر سنوور لەکاتی کۆڵبەریدا دەکوژرێ و دواتر ئەو پۆلە لاوە ڕوو دەکەنە شاری تاران و تووشی گیروگرفتی زۆر دەبن؛ پاشان لەگەڵ چەند ئەفغانی بە چارەنووسی هاوشێوەوە بەرەوڕوو دەبنەوە.

ڕۆمانی «هێلانەی باڵندە کۆچەرییەکان» لەلایەن پەخشانگەی «بیریار» لە ١٨٤ لاپەڕەدا چاپ و بڵاو کراوەتەوە.

ئەفشین ئەمیرئەمینی ساڵی ١٣٦١ی هەتاوی لە شاری بۆکان لەدایک بووە و ئێستا نیشتەجێی شاری «تاران»ـە.

«شەڕی کۆمەڵە و دێموکرات، ئەو شەڕەی نەدەبوا ڕوو بدا»

«شەڕی کۆمەڵە و دێموکرات، ئەو شەڕەی نەدەبوا ڕوو بدا» ناونیشانی تازەترین بەرهەمی چاپکراوی برایم چووکەڵی، کادری ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانە کە لە ٤٠٠ لاپەڕەدا چاپ بووە.

نووسەر لە پێشەکیی کتێبەکەیدا دەڵێ «ئەم نووسینە دەیەوێ بەرهەڵستی ئەو ئیدیعایە بێتەوە کە مەزنیخوازیی حیزبی دێموکرات و نەمر دوکتور قاسملوو بە هۆکاری ئەو شەڕە ناو دەبەن، ئەوە لە حاڵێکدایە کە نەک دۆست بەڵکوو دوژمنیش دان بە فەرهەنگی دێموکراسی و ئاشتیخوازی لە بنەما فکرییەکانی د. قاسملوودا دادەنێ، تا ئەو ڕادەیەی کە لەپێناو دەستەبەری لانیکەمی ماف و دوورخستنەوەی شەڕ لە کوردستان بە سازشکار بناسرێ، یان ئەوەی کە دواتر کۆماری ئیسلامیی ئێران بەرنامەی تیرۆری قێیەتی ڕێک لەسەر ئەوە تایبەتمەندییەی نەمر قاسملوو، واتە ئاشتیخوازبوونی داڕشت و بەداخەوە تێشیدا سەرکەوتوو بوو.»

برایم چووکەڵی لەو کتێبەدا لەگەڵ ورووژاندنی کۆمەڵە پرسیارێک و گەڕان بەدوای وەڵامەکانیان، خەسارناسیی شەڕی نێوخۆیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دەیەی ٦٠ی هەتاویی کردوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەو ئاکامگیرییەی کردوە کە نەتەوەی کورد دەبێ ئەو قۆناغە بەجێ بێڵێ و بە ئەزموونوەرگرتن لە برین و کارەساتەکانی شەڕی خۆبەخۆ؛ ڕێگە لە دووپاتبوونەوەیان بگرێ و لە پرۆسەی نەتەوەسازیدا بە یەکجاری وەلای بنێ.

«قەڵای بەرخودان»، «ڕۆژە سەختەکان»، «لە چیاکانی موکریانەوە تا دەشتی کۆیە»، «ئەزموونەکانی مودیرییەت و فەرماندەیی»، «چەپکێک لە حەماسەی پێشمەرگە»، «فەرماندەرانی شەهید»، «ئەستێرە گەشەکانی ڕێی خەبات» و «دشواری‌های ڕاه مبارزه» ناونیشانی چەند بەرهەمێکی چاپکراوی برایم چووکەڵین.

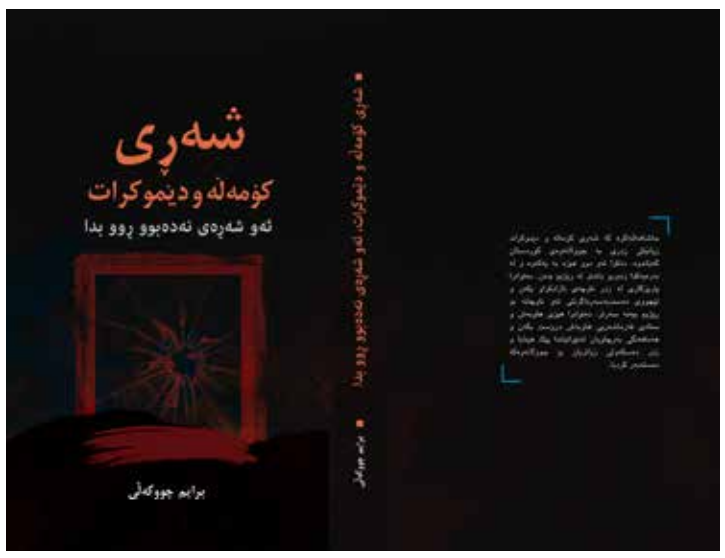

بەر لە مالاوایی

«داستانی ڕاستان»

بابەک ناسری

لە فیلمی بە ناوبانگی ‹‹پدر خوانده›› (باوەپیارە) ، شاکاری سینەمایی فرانسیس فۆردکاپۆلادا کۆبوونەوەیەک لەنێوان بنەماڵە مافیاییەکاندا بە ڕێوە دەچێ بۆ ئەوەی ساغ ببنەوە چەندی دەکرێ ناکۆکییەکانی نێوانیان کەم بکەنەوە. لە کۆبوونەوەکەدا لە کاتی قسەکردندا کورە گەورەکەی مارلۆن براندۆ بە تووڕەیی قسەیەک بە یەکێک لە ‹باوە پیارەکانی››تر دەڵێ کە هەر لەگەڵ گوتنەکەی باوکی شەپلاخەیەکی توندی لە بناگوێی دەسرەوێنی. ئەو وتوویژە و ئەو شەپلاخەیە دەبێتە دەسپێکێک بۆ ناکۆکی و کوشتارێکی بێوێنە بە جۆرێک کە کاریگەریی قوڵ لەسەر کۆمەڵی مافیاکانی ئەمریکا دادەنێ. هاوکێشەکانی دەسەڵات لە نیزامی سیاسیی کۆماری ئیسلامیدا وەبیرخەرەوەی دیمەنێکی ئەوهایە، ئەویش لەم ڕۆژە نائارامانەی کە دانوستانەکانی بەرجامی بێ ئەنجامی تێدا بەڕێوە دەچێت.

هەڵی موتەهەری کە بە بناژۆخوازێکی میانەڕەو ناسراوە، لەم دواییانەدا نیازی سەرەکیی کۆماری ئیسلامی لە بەرهەمهێنانی چەکی ناوکیدا لەقاو داوە. کوڕە گەورەکەی موڕتەزا موتەهەری کە لە ساڵانی ڕابردوودا لەگەڵ ‹باهونەر›› لە مەجلیس بە ڕەخنەگرتن لە ئاکاری دەسەڵاتبەدەستان کار و پیشەیان دامرکاندنەوەی ڕق و تووڕەیی خەڵک و لەو ڕێگەیەوە یارمەتیدان بە درێژکردنەوەی تەمەنی ڕێژیمەکەیان بوو ، ئێستا کە لە بازنەی دەسەڵات دوور خراوەتەوە، بە تانە و تەشەر هەڵدەکوتێتە سەر ئەم و ئەو و شانە زەرگەتەکان دەوروووژێنێ. هەم لە پێکدان و هەم لە ماپێک شێوازی هەڵی موتەهەری بوو ڕاگرتنی تۆسقاڵە پیوەندییەکانی لەگەڵ بەرەی ڕێفۆرمخوازەکان بوو؛ بەڵام دواییین ڕووداوەکان بوون بە هۆی ئەوەی کە بناژۆخوازە توندڕەوەکان چیتر لەگەڵ ئەو هێڵە هەڵ نەکەن و هەڵی موتەهەرییەکانیان خستە پەراوێزەوە تاکوو ڕووداوەکان بەرەو ئاقارێکیتر بڕۆن.

دنیای ئەمڕۆ بەدەست ئەو ئاڵۆزییانەی ڕووسیە دروستی کردوە پێوە بووە و گێرەوکێشەکانی ئۆکراین ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ کاریگەریی لەسەر زۆربەی هاوکێشەکان داناوە. وزەی ناوکی کە ڕێژیمی ئیسلامی بە ‹‹مافی بێ ئەملاوئەولا›› ناوی دێنێ، ئێستا ئاواری بەرەو ‹‹داماویی بێ ئەملاوئەولا›› گۆڕیوە. قسە و لێدوانەکانی خامنەیی کە حوکمی فتوایەکی بۆ بە حەڵم زانینی بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی وەرگرتبوو، لە دوای قسەکانی موتەهەری و وەلانراوەکانی دی، ڕەنگی تراژیدییەکی تاڵ و کارەساتباریان لە چارەنووسی ئێستای ئێراندا بە خۆیانەوە گرتوە.

بە فیڕۆدانی چەندین میلیارد دۆلار لە گیرفانی خەڵکی ئێران کە لەو سۆنگەیەوە کەوتوونەتە قەیراناویترین دۆخی ئابووریی ژیانیانەوە، لە کەس شاراوە نییە و شوێنەونکەی پێ ناکرێ. خامنەیی هەر وەکوو ڕابردوو بە وتە بەلاڕێدابەرەکانی خۆی کە بە حاشا کردن لێیان هەموو کات سووکوچرووکیان دەکا، بێ گومان لەم دۆخەدا و لە ئاڵۆزییەکانی چواردەوری خۆیدا پتر چۆتە قاوغی ‹باوە پیارە››کەی فیلمی کاپۆلا.لەم نێوانەدا ئەوەی وەبەر چاو نایا چارەنووسی ژیان و بژێوی خەڵکی ئێرانە و کۆماری ئیسلامی لێ براوە کە باشتر وایە چیدی گەندەڵی و ناکارامەییەکانی خۆی لەبەر چاوی خەڵک نەشارێتەوە.

قسەکانی موتەهەری بە دیوێکی تردا دەکرێ کایەیەکی بێسوود و بێ بەرەنجامی تر بێ کە دەسەڵات لە چەقوەستانی بەرجامدا بە گوێی لایەنەکانی تری هەڵدێنێ. موتەهەری هەرچەند ڕۆژێک دوای بڵاوبوونەوەی وتووێژەکەی لەگەڵ ‹‹ئیسکانیووز›› وەکوو ڕێبەرەکەی، قسەکەی خۆی خواردەوە و پینەوپەڕۆی کرد، بەڵام ئەو هەواڵە دە میدیاکان گەڕابوو و کاریگەریی خۆی دانابوو.

کاکڵی ئەو وتووێژە کە موتەهەری خۆی لە تویتێرەکەشیدا بڵاوی کردبۆوە ئەوە بوو ‹‹ئێمە هەر لە سەرەتاوە بە دوای بەرهەمهێنانی چەکی ناوکیدا بووین، بەڵام لەقاودانەکەی منافقین [موجاهیدنی خەڵق] لێی لەهەڵلا دایـن.» ئیتر حاشاکردن و پینەوپەڕۆ چار نەبوو، چونکی لە دونیای سۆشیال میدیای ئەمڕۆدا ناکرێ پێش بە خێرایی بڵاوبوونەوەی هەواڵ بگیرێ.

سەنگی ئەم لەقاودانە کاتێک زیاتر دەردەکەوێ کە ئەمریکا وەکوو لایەنی سەرەکیی بەرجام لە هەموو ئاستەکانی کارگێڕیی خۆیدا ئاماژەی بەوە کردوە کە بە گرتنەبەری هەر شێوازێک بووبێ بەرەنگاری مەبەستەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی دەبێتەوە. ئیسرائیلیش وەک هاوپەیمانێکی لەمێژینەی ئەمریکا سەرەڕای ئەوەی لەرزۆکی و ڕاڕایی بایدێن لەسۆنگەی بەساڵاچوونییەکەی بۆتە جێی سەرنجی میدیاکان، لە هەڕەشە سەربازییەکانی خۆی دژی ئێران بەردەوامە و بە کردەوەش لێرەولەوێ جێبەجێی کردوون.

تەخشانپەخشانەکانی ڕێژیمی ئێران بۆ لە نێوبردنی ئیسرائیل وەکوو تەشییەک دەچێ کە ڕێستنەکەی کۆتایی پێ نایە و هەر لەم دواییانەشدا بوو کە حەسەن نەسروڵا داوای لە خامنەیی کرد بیست و پێنج میلیۆن دۆلاری زێدەیارمەتی بداتێ بەشکوو بتوانێ هەر وەکوو پێشوو لە ئاژاوەنانەوە لە لوبنانیدا کاراکتەری سەرەکی بێت.

تیکچوونی باڵانسی هێز لە نێوان دەسەڵاتدارانی ڕێژیمی ئێران بە هۆی ئەو ناکۆکیە یەک لە دوای یەکانە دۆخێکە کە پێشتر کارناسانی سیاسی خوێندنەوەیان بۆ کردبوو و ئێستاش ئاماژەگەلی مۆرەکانی خۆیان پشتڕاستکەرەوەی ئەو بارودۆخەن.

هەڵسوکەوتی ئێران لە هاوکێشە جیهانییەکاندا و نیازی بۆ دەستڕاگەیشتن بە بۆمبی ئەتوم وەک ئەوە وایە شمشێرت دابێتە دەست قولەڕەشی مەست و، هەربۆیەشە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ بەرەنگاربوونەوەی بەرنامە و پلانی خۆی دەگرێتە بەر. هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی ناوچە و زێدەڕۆیی لە تەیارکردنی سەربازیی خۆی بە جۆرێک کە گیرفانی خەڵکی ئێرانیشی پێ تاڵان کردووە، بە نرخی برسیکردنی خەڵکی وڵات سیستمی کۆماری ئیسلامی بەرەوڕووی دۆخێکی ناهاوسەنگ کردوە.

بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە بازاڕی جیهانیدا و خستنەڕوو و فرۆشی لە ڕادەبەدەریشی بە وڵاتی چین نەیتوانیوە گرێپوچکەی کێشەکانی کۆماری ئیسلامی بکاتەوە و ڕێژیم بەهەر جۆرێک تەمایەتی ژیاندنەوەی بەرجام لە بەرژەوەندیی ئەودا بشکێتەوە.

لەو نێودا ڕووسییەش کە لە داگیرکردنی ئۆکراینـدا بەهـۆی لێکدانـەوەی چـەوت و هەڵە دۆشداماوە، لە بنەوە بەرجام و باسە پەراوێزەکانی بەبارمتە گرتووە و نوشتووی بانبەرجامی بۆ ئێران پێچاوەتەوە و داویەتە ڕێبەرانی ئەو وڵاتـە. پرکێشییەک کە لایەنی ئەمریکاییش لەئاستیان نیگەرانە و چاوەڕوانی ڕەواندنەوەی نیگەرانییەکان لە هەمبەر نوشتووی تازە پێچراوی بەرجامی هەیە.

ئێستا کۆماری ئیسلامی تووشی دووڕێیانی سەرلێشێواوییەک بـووە و توانـای چارەسەر و نیازی بۆ دەستڕاگەیشتن بە بۆمبی ئەتوم وەک ئەوە وایە شمشێرت دابێتە دەست قولەڕەشی مەست و، هەربۆیەشە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ بەرەنگاربوونەوەی بەرنامە و پلانی خۆی دەگرێتە بەر. هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی ناوچە و زێدەڕۆیی لە تەیارکردنی سەربازیی خۆی بە جۆرێک کە گیرفانی خەڵکی ئێرانیشی پێ تاڵان کـردووە، بە نرخی برسیکردنی خەڵکی وڵات سیستمی کۆماری ئیسلامی بەرەوڕووی دۆخێکی ناهاوسەنگ کردوە.

بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە بازاڕی جیهانیدا و خستنەڕوو و فرۆشی لە ڕادەبەدەریشی بە وڵاتی چین نەیتوانیوە گرێپوچکەی کێشەکانی کۆماری ئیسلامی بکاتەوە و ڕێژیم بەهەر جۆرێک تەمایەتی ژیاندنەوەی بەرجام لە بەرژەوەندیی ئەودا بشکێتەوە.

لەو نێودا ڕووسییەش کە لە داگیرکردنی ئۆکراینـدا بەهـۆی لێکدانـەوەی چـەوت و هەڵە دۆشداماوە، لە بنەوە بەرجام و باسە پەراوێزەکانی بەبارمتە گرتووە و نوشتووی بانبەرجامی بۆ ئێران پێچاوەتەوە و داویەتە ڕێبەرانی ئەو وڵاتـە. پرکێشییەک کە لایەنی ئەمریکاییش لەئاستیان نیگەرانە و چاوەڕوانی ڕەواندنەوەی نیگەرانییەکان لە هەمبەر نوشتووی تازە پێچراوی بەرجامی هەیە.

ئێستا کۆماری ئیسلامی تووشی دووڕێیانی سەرلێشێواوییەک بـووە و توانـای چارەسەر و نیازی بۆ دەستڕاگەیشتن بە بۆمبی ئەتوم وەک ئەوە وایە شمشێرت دابێتە دەست قولەڕەشی مەست و، هەربۆیەشە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ بەرەنگاربوونەوەی بەرنامە و پلانی خۆی دەگرێتە بەر. هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی ناوچە و زێدەڕۆیی لە تەیارکردنی سەربازیی خۆی بە جۆرێک کە گیرفانی خەڵکی ئێرانیشی پێ تاڵان کـردووە، بە نرخی برسیکردنی خەڵکی وڵات سیستمی کۆماری ئیسلامی بەرەوڕووی دۆخێکی ناهاوسەنگ کردوە.

بەرزبوونەوەی نرخی نەوت لە بازاڕی جیهانیدا و خستنەڕوو و فرۆشی لە ڕادەبەدەریشی بە وڵاتی چین نەیتوانیوە گرێپوچکەی کێشەکانی کۆماری ئیسلامی بکاتەوە و ڕێژیم بەهەر جۆرێک تەمایەتی ژیاندنەوەی بەرجام لە بەرژەوەندیی ئەودا بشکێتەوە.

لەو نێودا ڕووسییەش کە لە داگیرکردنی ئۆکراینـدا بەهـۆی لێکدانـەوەی چـەوت و هەڵە دۆشداماوە، لە بنەوە بەرجام و باسە پەراوێزەکانی بەبارمتە گرتووە و نوشتووی بانبەرجامی بۆ ئێران پێچاوەتەوە و داویەتە ڕێبەرانی ئەو وڵاتـە. پرکێشییەک کە لایەنی ئەمریکاییش لەئاستیان نیگەرانە و چاوەڕوانی ڕەواندنەوەی نیگەرانییەکان لە هەمبەر نوشتووی تازە پێچراوی بەرجامی هەیە.

ئێستا کۆماری ئیسلامی تووشی دووڕێیانی سەرلێشێواوییەک بـووە و توانـای چارەسەر

و دەربازبوو لێ لەخۆیدا شک نابا. تۆ دەبێ نرخی ئەو شتەی کە وەدەستهێنانی خۆی بۆ هەڵدەسووڕێنی، بدەی، ئەوەش ئەو خاڵەیە کە هاوکێشەکەی بۆ ئێران ئاڵۆز کـردوە. لەگەڵ ئـەوەدا کە عەلی موتـەهـەری پـاش ماوەیەکی کـورت قسـەی خـۆی خـواردە و گـوتـی: ‹‹بـە سـەرنـجـدان بـە سـەرەتـا و کۆتـایی قسەکانم و ئەو پرسیارانەی لێم کراون، بابەتەکە وەک خۆی بڵاو نەکراوەتەوە؛ لەوێ گوتراوە کە لە سەرەتاوە کەسانێک هەبوون کە بڕوایان وابوو بەرهەمهێنانی ئەو چەکە بۆ تۆقاندنی دوژمنانی خـودا پێویستە، هەر وەک چۆن قورئان دەڵێ (تـرهـبـون بـە عـدو اللـه) بـەڵام بەکارهێنان و کەڵکوەرگرت لێیی کێشەی خۆی هەیە.

ئەو بابەتە بوو بە هۆی ئـەوەی کە منافقین [مجاهیدن] چالاکیی ناوکیی کۆماری ئیسلامی بە بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی ناو ببەن و لەقاوی بـدەن. بـەڵام سیاسیەت و ئامانجی نیزام قەت بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی نەبووە. هەر بەو جۆرەی کە ڕێبەری(خامنەیی) بەرهەمهێنانەکەی بە حەڵم زانیوە!››

هـەمـوو نـووسـیـنـەکـەی مـوتـەهـەریـمـان بە ئەمانەتەوە هێنایەوە بـۆوەی بڵێین کە مەگەر بەرپرسانی ڕێژیم بۆخۆیان بزانن چ قوڕێکیان بۆ خۆیان و بۆ یەکتری گرتۆتەوە و مەبەست لـەو هـەمـووە شێر و ڕێـوی هێنانەوەیە چییە و دەتوانێ چ قازانجێکی بۆ وان هەبێ و ئەو سەفسەتانە چییان لێ شین دەبێت!

بە هەرحاڵ عەلی موتەهەری وەبیر ڕستەیەکی باوکی دێنینەوە کە لە ‹‹داستان راستان››دا باسی دەکا و نەوەی پێشوو ناسیاریی باشیان لـەو کتێبە پڕ دروشـمـەی ئـەو مـەلایـە هەیە. لـەو شوێنەدا کـە دەیـگـوت: ئێمە هـەمـوو کات دەپاڕێینەوە کە خودایە بماندەیە، بـەڵام هیچ کات ناپاڕێینەوە کە خودایە لێمانی بستێنەوە، لە حاڵێکدا ئێمە زیاتر پێویستیمان بەو دوعایە هەیە هەتاکوو ئەوانەی کە دەبێ لێمانی بستێنێتەوە نەیباتەوە، چونکی هیچ شتێک بۆ پێدان نییە...

بێگومان خامنەیی دەبێ بەهای ئەو ناپاکی و نیازپیسییانەی خۆی لە ناوچە و لە جیهاندا بدات.